

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Darko Hrabar

Mentor: red. prof. dr. Marjan Malešič

**VLOGA OBOROŽENIH SIL
V KRIZNEM UPRAVLJANJU IN VODENJU**

SPECIALISTIČNO DELO

Ljubljana, 2007

1 UVOD.....	3
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	4
2.1 Predmet preučevanja.....	4
2.2 Hipoteze.....	6
2.3 Metode dela.....	6
2.4 Cilji naloge.....	7
3 TEORETIČNA IN SISTEMSKA IZHODIŠČA.....	8
3.1 Kriza.....	8
3.2 Upravljanje in vodenje kot odzivanje na nastanek krize.....	10
3.2.1 Dejavnosti upravljanja in vodenja za obvladovanje kriz.....	11
3.2.2 Upravljanje in vodenje aktivnosti pri reševanju kriz.....	11
3.2.2.1 Država.....	11
3.2.2.2 Birokratska organizacija.....	12
3.2.2.3 Skupina.....	13
3.2.2.4 Posameznik.....	15
3.2.3 Odločanje v krizi.....	15
3.2.3.1 Faze delovanja odločevalske skupine kriznega upravljanja in vodenja.....	17
3.2.4 Vpliv kompleksnosti kriz na upravljanje in vodenje.....	17
3.2.5 Mehanizmi sistema kriznega upravljanja in vodenja.....	18
3.2.5.1 Faze kriznega upravljanja in vodenja.....	19
4 VLOGA OBOROŽENIH SIL V SISTEMU KRIZNEGA UPRAVLJANJA IN VODENJA.....	20
4.1 Vloga oboroženih sil v sodobnih državah.....	20
4.2 Vojaško sodelovanje v kriznem upravljanju in vodenju.....	21
5 PRIMERI UPORABE OBOROŽENIH SIL V CIVILNIH KRIZAH.....	23
5.1 Uporaba Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah.....	23
5.1.1 Pravna podlaga za delovanje Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah.....	24
5.1.2 Načrti delovanja Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč.....	28
5.1.3 Številčno stanje Slovenske vojske.....	28
5.1.4 Vloga vojaških enot pri gašenju požara pri Selah na Krasu leta 2003.....	33
5.1.4.1 Uporaba enot 15. helikopterskega bataljona pri gašenju požara.....	33
5.1.4.2 Požar kot vzrok krize.....	37
5.2 Uporaba oboroženih sil ZDA ob naravnih in drugih nesrečah.....	41

5.2.1 Pravna podlaga za delovanje oboroženih sil ZDA ob naravnih in drugih nesrečah.....	43
5.2.2 Številčno stanje oboroženih sil ZDA.....	47
5.2.3 Vloga vojaških enot ZDA pri reševanju zaradi orkana Katrina.....	50
5.2.3.1 Orkan kot vzrok krize.....	50
5.2.4.2 Vključitev oboroženih sil ZDA v reševanje krize.....	55
5.2.4 Vloga vojaških enot ZDA pri reševanju zaradi cunamija v JZ Aziji.....	58
5.2.4.1 Cunami kot vzrok krize.....	58
5.2.4.2 Uporaba oboroženih sil ZDA pri reševanju in pomoči.....	61
5.3 Uporaba oboroženih sil zveze NATO v primeru naravnih in drugih nesreč.....	64
5.3.1 Pravna podlaga za delovanje oboroženih sil zveze NATO ob naravnih in drugih nesrečah.....	70
5.3.2 Številčno stanje oboroženih sil zveze NATO.....	73
5.3.3 Vloga oboroženih sil držav članic Nata ob potresu v Pakistanu.....	76
5.3.3.1 Potres kot vzrok krize.....	77
5.3.3.2 Uporaba vojaških enot zveze NATO pri reševanju in pomoči.....	83
6 PRIMERJALNA ANALIZA DELOVANJA OBOROŽENIH SIL SLOVENIJE IN ZDA TER NATOVIH SIL PRI REŠEVANJU CIVILNIH KRIZ.....	87
6.1 Kvantitativna primerjava oboroženih sil Slovenije, ZDA in zveze NATO.....	87
6.2 Kvalitativna primerjava oboroženih sil Slovenije, ZDA in zveze NATO pri reševanju civilnih kriz.....	88
7 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	90
8 VIRI.....	93

1 UVOD

Specialistično delo je odraz potrebe po stalnem proučevanju kriznih razmer, ki so posledica dejavnosti ljudi, a tudi delovanja naravnih sil. Seveda krizne razmere niso plod današnjega časa, obstajajo odkar obstaja človek. Zakaj naj bi torej strokovno obravnavali zadeve, ki niso nekaj novega oziroma posebnega? Sodoben svet se vedno hitreje razvija, posamezne, predvsem vojaško in gospodarsko najmočnejše države pa za svoj razvoj potrebujejo vedno več naravnih virov, če želijo obdržati tempo gospodarske rasti. Zato ni neobičajno, da podpirajo v lokalne spore vpletene strani ali pa kar neposredno uporabijo oborožene sile, da bi dosegle svoje gospodarske interese. Gospodarsko šibkejšim, ki se v glavnem borijo za golo preživetje, tako ostanejo predvsem umazane tehnologije, ki močno obremenjujejo okolje, in razprodaja naravnih virov.

Torej lahko ugotovimo, da so odnosi med državami po svetu kompleksni in prepleteni. Verjetnost, da se zaradi različnih interesov pojavijo vojaške krize je realno vedno prisotna. Po drugi strani pa tudi zaradi delovanja naravnih sil in negativnih učinkov človekovega delovanja na okolje vedno pogosteje prihaja do velikih naravnih in industrijskih nesreč, ki ogrožajo obstoj ne le lokalnih skupnosti, ampak se njihove posledice marsikdaj čutijo na globalni ravni, ter posegajo na različna področja življenja skupnosti. Takrat govorimo o kompleksnosti kriz (Malešič, 2002b: 408). Neresno bi bilo, če bi si v tej nalogi zastavili cilj raziskati in analizirati vso paleto vzrokov za nastanek kriz, zato se bomo osredotočili predvsem na področje kriz, ki nastanejo zaradi naravnih pojavov in na način uporabe oboroženih sil pri soočanju s posledicami tovrstnih kriz. Ker se je po končani hladni vojni zmanjšala nevarnost oboroženih spopadov, so postale oborožene sile razbremenjene nekaterih svojih osnovnih vojaških dolžnosti, zato je povsem logično, da se jim dodeli tudi druge in drugačne naloge, kot so jih imele med hladno vojno. Naloga oboroženih sil je bila tedaj predvsem odvratanje vojaških groženj in zagotavljanje obrambe v primeru izbruha vojne (glej: Priročnik o zvezi NATO, 2001: 47). V spremenjenih mednarodnih razmerah, kjer je poudarek mednarodne skupnosti predvsem na "prizadevanju za ohranitev ali vzpostavitev miru in preprečevanje konfliktov" (glej: Priročnik o Natovem sistemu kriznega odzivanja, 2004: 1-1), so naloge oboroženih sil vedno bolj usmerjene tudi v operacije za reševanje civilnih kriz. Po podatkih Štokholmskega mednarodnega mirovnega raziskovalnega inštituta, je bilo v obdobju od leta 1990 do 2005, v svetu vsako leto v povprečju za skoraj dva odstotka manj vojaških spopadov glede na predhodno leto (SIPRI, 2006: 3.)

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet preučevanja

Posamezne države imajo sicer različno organizirane enote za zaščito, reševanje in pomoč ob kriznih situacijah, vedno pogosteje pa se v ta namen uporabljajo tudi oborožene sile. Te se uporabljajo na nivoju posamezne države in v mednarodnem okolju. Uporabijo se lahko kot instrument nacionalne države ali kot instrument vojaškega zavezništva. V tem smislu bomo preučili posamezne primere delovanja oboroženih sil in sicer:

1. Uporabo Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč;
2. uporabo ameriških oboroženih sil v primeru naravnih in drugih nesreč;
3. humanitarno misijo zveze NATO po potresu v Pakistanu.

1. Uporaba Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč

Slovenska vojska se vključuje v sistem zaščite in reševanja na podlagi Zakona o obrambi (2005), kjer je med drugimi nalogami v 37. členu določeno, da Slovenska vojska "ob naravnih in drugih nesrečah, v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju". V Doktrini delovanja Slovenske vojske (2004) so določene naloge Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah kot podpora državnim organom in institucijam. Furlan (2004: 24) tako navaja, da so bistvene naloge vzdrževanje pripravljenosti, aktiviranje in mobiliziranje sil, premestitev sil v območje delovanja, izvajanje defenzivnih in ofenzivnih delovanj ter ohranjanje vzdržljivosti sil. Sklepamo torej lahko, da bodo enote Slovenske vojske ob pojavu kompleksne krize najprej uporabljene za vojaške naloge. Vojska sicer ima potencial, ki se ga lahko zelo hitro uporabi, žal pa odzivnost v praksi podaljšuje postopek, ki se začne z zahtevkom za angažiranje potrebnih enot, ki jih poda poveljnik Civilne zaščite, odobri pa jih Vlada ali minister za obrambo. Generalštab glede na zmožnost po liniji poveljevanja aktivira razpoložljive sile. Pri tem ne smemo pozabiti na možnost, da se večji del premostljivih sil nahaja v tujini, kar pomeni, da bo sposobnost Slovenske vojske pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč realno manjša kakor sedaj (Flajšman, 2005: 64).¹ Kot primer bomo prikazali način uporabe Slovenske vojske v dejavnostih pri gašenju velikega požara, ki se je 30. julija 2003 pri Klaričih in Selah na Krasu iz Italije razširil na ozemlje naše države.

¹ Z odhodom 10. motoriziranega bataljona na Kosovo bo v letu 2007 malo manj kot 1000 pripadnikov Slovenske vojske delovalo izven meja Republike Slovenije.

2. Uporaba ameriških oboroženih sil v primeru naravnih in drugih nesreč

V ZDA se oborožene sile delijo na enote Nacionalne garde in Zvezno vojsko, njihovo delovanje pa je namenjeno predvsem operacijam izven ZDA. Pri civilnih krizah pa imajo odločilno vlogo enote Nacionalne garde, saj je primarna naloga Nacionalne garde vojaška pomoč državi ali lokalnim oblastem, če jo te potrebujejo (Prezelj, 2005: 208).² V ZDA so velike nesreče stalnica in pričakovali bi, da je celoten sistem kriznega upravljanja in vodenja sposoben delovati tako, da se človeške žrtve zmanjšajo na minimum.

Kot primer uporabe ameriških oboroženih sil bomo obravnavali dve naravni nesreči, in sicer orkan Katrina in cunami, ki je nastal ob potresu v JV Aziji. Opazovali bomo predvsem razlike v delovanju oboroženih sil na nacionalnem nivoju in v mednarodnem okolju.

Orkan Katrina se je pojavil konec avgusta 2005, povzročil je preko 1200 žrtev in največjo materialno škodo v zgodovini ZDA (Malešič, 2006: 267), prav tako so bile ameriške oborožene sile uporabljene v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v Aziji. Silovit potres je 26. decembra leta 2004 v Aziji sprožil cunami, ki je povzročil veliko človeških žrtev. Na pomoč so se odzvale tudi ZDA. V sklopu pomoči so ZDA na prizadeta območja so poslale tudi vojaške enote, ki so jih pripeljali predvsem z bojišč v Iraku.³

3. Humanitarna misija zveze NATO po potresu v Pakistanu

Tretji primer, je silovit potres, ki je 8. oktobra 2005 prizadel predvsem Pakistan, (delno tudi Indijo in Afganistan). Nanj so se odzvale vladne in nevladne humanitarne organizacije iz vsega sveta, v reševanje in odpravljanje posledic pa se je vključila tudi zveza NATO. »Pripravljenost na nesreče in zaščita prebivalstva so skupni elementi številnih dejavnosti civilnega kriznega načrtovanja. Pozornost je namenjena plazovom, kemičnim nesrečam, potresom, poplavam itd. (Glej: Priročnik o zvezi NATO, 2001: 188) Kriza, ki je bila posledica potresa, pa ni edina, ki je prisotna na tem območju. Tu že vrsto let prihaja do večjih ali manjših spopadov med Indijo in Pakistanom zaradi Kašmirja. Nasilje v Kašmirju sega v obdobje pred izbruhom prve indijsko-pakistanske vojne leta 1948 (Lozinšek, 2005: 12). V tem primeru bomo ugotovili, da se je kriza v obliki oboroženega konflikta za nekaj časa spremenila v sodelovanje z namenom, da bi se odpravile posledice druge vrste krize, t.j. naravne nesreče.

² Na nivoju posamezne zvezne države jo lahko aktivira guverner, pri večjih nesrečah, ki presegajo območje posamezne države, pa razglasita predsednik oziroma parlament nacionalno krizo. V tem primeru se lahko poleg Nacionalne garde angažirajo tudi enote Zvezne vojske.

³ Glej: Delo, 2005, 15. 01.

2.2 Hipoteze

Prva hipoteza: Kljub splošnemu prepričanju, da se oborožene sile lahko zelo učinkovito vključujejo v zaščito, reševanje in pomoč ob nesreči, menimo, da so oborožene sile zaradi zmanjševanja števila pripadnikov, pa tudi povečane angažiranosti v operacijah kriznega odzivanja v nesrečah omejeno uporabne. Hipotezo bomo preverili na primerih oboroženih sil ZDA in Slovenije ter zveze NATO.

Druga hipoteza: Oborožene sile ZDA in Slovenije delujejo v drugačnem varnostnem okolju, z različnimi nalogami, z različno strukturiranostjo in obsegom, pa vendar je njihovo opravljanje nalog zaščite, reševanja in pomoči primerljivo.

Tretja hipoteza: Ameriške oborožene sile so uspešnejše pri reševanju, zaščiti in pomoči na mednarodni ravni kot pa opravljanju istih nalog na nacionalni ravni.

2.3 Metode dela

Pri analizi teme specialističnega dela bodo uporabljene teoretične in empirične metode preučevanja. Od teoretičnih metod bodo uporabljene predvsem: zbiranje primarnih dostopnih virov (dokumenti, zakoni, podzakonski akti, pravilniki) zbiranje sekundarnih virov (knjige, članki) in informacije, dostopne na internetu. Analiza pisnih virov omogoča kritično presojo monografij in člankov ter uradnih dokumentov, ki se ukvarjajo s problematiko kriznega upravljanja in vodenja ter ostalih tem, ki bodo obravnavane v tem delu. Za primerjavo delovanja kriznega upravljanja in vodenja oboroženih sil ZDA, Slovenije in Natovih sil pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči, bo uporabljena komparativna metoda, ki bo omogočila razkriti skupne lastnosti oboroženih sil, pa tudi razlike. Študija primera, ki nam omogoča globinsko in celostno proučitev posameznih primerov, bo uporabljena pri proučevanju uporabe oboroženih sil ZDA, Slovenije in Nata v sanaciji naravnih nesreč. Kot tehnika zbiranja podatkov z govorno komunikacijo bo uporabljena metoda nestrukturiranega osebnega intervjuja, ki nam bo omogočil pridobivanje podatkov o uporabi Slovenske vojske ob naravni nesreči.

2.4 Cilji naloge

Analiza posameznih primerov nam bo dala odgovore, ki bi lahko bili podlaga za razmišljanje o primernosti uporabe oboroženih sil za naloge reševanja ob naravnih in drugih nesrečah, seveda ob dejstvu, da se s profesionalizacijo sodobnih oboroženih sil njihova sestava manjša, povečujejo pa se njihove mednarodne obveznosti.

3 TEORETIČNA IN SISTEMSKA IZHODIŠČA

3.1 Kriza

Oprelitev krize

Zaradi različnih pristopov in pogledov na preučevanje kriz, se je razvilo precejšnje število definicij kriz. Za podjetniško krizo najdemo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredelitev, da je kot "stanje v gospodarstvu, ko se ugodne razmere za razvoj začenjajo hitro slabšati" (Bajec, 2000). Grošelj (2004: 19) povzema pa Kingu definicijo krize z organizacijskega vidika kot "nenačrtovan dogodek, ki poseduje potencial, da povzroči notranje ali zunanje pogojen razpad vsake organizacije; lahko se pojavi v vsaki organizaciji in lahko ogrozi legitimnost vsake organizacije". Sruk (1980: 189) razlaga, da beseda kriza etimološko izhaja iz grške besede krinein (odločiti kaj, soditi; krosis – presoja, prepir). Prezelj (2005: 16) ob tej razlagi dodaja, da se nanaša na odločilni trenutek v zaporedju dogodkov, ko se stvari obrnejo na boljše ali slabše. Jerla (2004: 7) povzema po Ivanjku, da z znanstvenega vidika pojem kriza prihaja iz medicine in označuje "najvišjo stopnjo določene bolezni oziroma trenutek, v katerem se odloča med nadaljnjim življenjem in smrtjo posameznika". Po Holstijevem mnenju krizo označujeta resno ogrožanje pomembnih vrednot in omejen čas za ukrepanje. Značilno je tudi, da kriza povečuje stres med tistimi, ki se z njo ukvarjajo (Holsti v Malešič, 2002: 402). Malešič poudarja (2002: 402), da gre pri tej definiciji za "subjektivno zaznavo krize s strani vpletenih odločevalcev". Polič (v Malešič, et. al., 2006: 33) s perspektive obravnave psihosocialnih vidikov meni, da je kriza "situacija, izhajajoča iz sprememb v skupnosti ali njenem okolju, ki jo označujejo: dejanska in/ali zaznana grožnja osnovnim vrednotam; izgubljen nadzor nad razmerami; nujnost, negotovost in potreba po odločanju in ukrepanju. Zahteve odziva praviloma presegajo razpoložljive vire prizadete skupnosti".

Vojaška doktrina (Furlan, et. al., 2006: 10) opredeljuje krizo kot "stanje, dogodek ali proces v državi ali zunaj nje, ki predstavlja resno grožnjo temeljnim nacionalnim interesom, družbenim vrednotam in normam, ter ga ni mogoče obvladovati z običajnimi sredstvi in dejavnostmi podsistemov nacionalne varnosti, temveč zahteva angažiranje kriznega upravljanja. Za krizo sta značilni negotovost razmer in relativno kratek čas za ukrepanje".

Zorko (2006: 11) povzema definicijo Natove raziskovalne skupine, ki opredeljuje krizo kot "nacionalno ali mednarodno situacijo, ki predstavlja grožnje prioritnim vrednotam, interesom ali ciljem vpletenih strani".

Značilnosti kriz

Kakor smo ugotovili, obstaja kar nekaj različnih definicij kriz, ki imajo vsaka svoje specifične lastnosti, vendar pa tudi kar nekaj skupnih značilnosti:

- ogroženost temeljnih vrednot (npr. ozemeljske celovitosti, pravne države, temeljnih človekovih pravic, človeških življenj, materialnih dobrin, varnosti itd.);
- zelo omejen razpoložljiv čas za odločanje v razmerah, ki so presenetile ali celo šokirale organe upravljanja in vodenja (kritičnost vpliva na čas za ukrepanje, saj si dogodki hitro sledijo in se hitro odvijajo);
- negotovost razmer (razmere se naglo spreminjajo, na nastanek in razvoj kriznih razmer pa vplivajo notranji in/ali zunanji vzroki);
- večpodročna in večsmerna posledičnost posamezne odločitve, pri čemer je dopustnost napačnih odločitev minimalna ali pa je sploh ni;
- omejena uporabnost preteklih informacij za odločanje in omejena količina sredstev, na katere se je mogoče pri izbiri ukrepov opreti;
- omejena razpoložljivost primernih obstoječih informacijskih virov za odločanje;
- nenehno in nepričakovano pojavljanje vedno novih znamenj in značilnosti krize;
- intenzivnejši notranji in zunanji nadzor nad odločitvami;
- možnost oviranja tistih, ki so za krizo odgovorni;
- neprestana psihična obremenitev odločevalcev z malo priložnostmi za popuščanja in sprostitev. (Malešič: 2004: 12-13)

Vrste kriz

Na splošno ločimo gospodarske, politične, politično vojaške⁴, zdravstvene, informacijske, ekološke krize; krize kot posledica naravnih in drugih nesreč, terorističnih dejavnosti, socialnih, verskih in kulturnih neenakosti.

⁴Kot so: vojaški udar, revolucije, vstaje, oboroženi konflikti v državi, meddržavni konflikt, itd.

Prezelj (2005) glede na čas loči nenadne in hitro pojemajoče krize (velika hitrost nastajanja, majhna predvidljivost, jasno krizno razpoznavanje, sproži jo specifičen dogodek), počasi pojemajoče ali razvlečene krize (počasno pojavljanje in pojemanje), kumulativne krize s kompleksnimi, dolgoročnimi posledicami (postopna hitrost nastajanja, velika predvidljivost, nerazločno krizno razpoznavanje, sproži se s prekoračitvijo pragu). Vertikalna delitev kriz se nanaša na obseg posledic krize oziroma ogrožanja varnosti. V tem smislu ločimo med krizami na ravni posameznika, skupine ljudi, družine, organizacije, narave, lokalne skupnosti, države, mednarodne skupnosti in sveta. Horizontalna delitev pa obsega tradicionalne (vojaško politični odnosi med državami) in netradicionalne krize (postindustrijske ali postnacionalne).⁵

3.2 Upravljanje in vodenje kot odzivanje na nastanek krize

Malešič (2004: 432) pojasnjuje, da je "krizno upravljanje in vodenje sestavljeno iz oblikovanja postopkov, doseganja dogovorov in sprejemanja odločitev, ki vplivajo na potek krize in obsega: organiziranje, priprave, ukrepe in razporeditev virov za obvladovanje krize. Odvija se v organizacijskem kaosu, pod pritiskom množičnih občil, v stresnih razmerah in ob pomanjkanju točnih informacij". Od kriznega upravljanja in vodenja, ki ga posamezna država organizira, pa je odvisno, kako hitro, ustrezno in s kakšno stopnjo intenzivnosti se bodo odvijale aktivnosti za reševanje krize.

Realnost v sodobnem svetu je pač takšna, da so krize stalni spremljevalec človekovega življenja in dejavnosti. »Dejstvo je, da kriz ne bi bilo, če bi bili nanje absolutno odporni in če bi jih lahko preprečili« (Prezelj, 2005: 14). Polič in Krajnčec (2002: 410) navajata Greenovo misel, da je tipična značilnost delovanja subjektov v kriznem upravljanju v tem, da začnejo s položaja, v katerem je bil nadzor nad dogodkom izgubljen, ko pa so že v krizi, je omejevanje škode osnovna skrb, kritičen element pa je čas. Iz povedanega izhaja najpomembnejša naloga posameznikov, skupin ljudi ali organizacij, ki se ukvarjajo s kriznim upravljanjem in vodenjem, in to je preprečevanje izgube nadzora. Zmotno bi bilo misliti, da je "možno krizo voditi, upravljati, obvladovati oziroma izkoristiti njene učinke po lastni želji" (Prezelj, 2005: 36). S pravilnim pristopom pa je mogoče zmanjšati njene negativne učinke.

⁵ Glej tudi: Malešič, Marjan (ur.) (2004): Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji, FDV, Ljubljana

3.2.1 Dejavnosti upravljanja in vodenja za obvladovanje kriz

Kranjčec in Polič (2002: 411) po Heathu razlikujeta naslednje glavne dejavnosti kriznega upravljanja in vodenja za obvladovanje krize:

1. preprečevanje pojavljanja kriznih razmer in čim večje zmanjševanje kriznih vplivov;
2. pred pojavljanjem kriznih razmer upravljavci načrtujejo odzivne in reševalne dejavnosti in usposablajo člane organizacij v teh dejavnostih, tako da so organizacije in skupnosti pripravljene na ukvarjanje s prihodnjimi krizami in njihovimi vplivi;
3. ob pojavu kriznih razmer se krizni upravljavec ukvarja z izbruhom krize v razpoložljivem času;
4. ko krizne grožnje začenjajo vplivati na razmere, se krizni upravljavec ukvarja z vsakim kriznim vplivom, kar lahko pomeni uporabo drugih virov, osebja ali upravljaljskih pristopov, kot med nastopom krize;
5. po krizi je krizni upravljavec vpleten v upravljanje okrevalnih in obnovitvenih programov, kar lahko spet pomeni uporabo drugih virov, osebja in pristopov.

3.2.2 Upravljanje in vodenje aktivnosti pri reševanju kriz

Na tej točki naše razprave bi bilo smiselno opredeliti, kdo in na kakšen način upravlja in vodi aktivnosti pri reševanju kriz. Malešič (2004: 14) povzema po Holstiju, da je glede referenčne točke smotno razlikovati štiri ravni analize in sicer: državo, birokratsko organizacijo, skupino in posameznika. Med njimi obstajajo pri kriznem upravljanju in odločanju pomembne razlike. Še bolj zahtevno pa je področje upravljanja in vodenja pri reševanju kriz, ko le-te prestopijo državne meje in prizadenejo več držav. Za uspešno reševanje kriznih razmer na mednarodnem nivoju je potrebno predvsem hitro odločanje, zahteva pa tudi stalno dogovarjanje in usklajevanje (Glej: Priročnik o zvezi NATO, 2001: 153).⁶

3.2.2.1 Država

Za odločanje na državni ravni je odgovorna oblast, od katere ljudje pričakujejo, da bo učinkovito reševala krizne razmere. Pri odločanju je ključna manjša skupina ljudi, ki se formalno ustanovi na podlagi pravne norme (svet za nacionalno varnost, parlamentarni odbori

⁶ V takih primerih pogosto ni mogoče centralizirano odločati predvsem zaradi pravnih, organizacijskih in dejanskih razmer.

ipd.), redkeje pa neformalno; običajno so to ad hoc skupine, ustanovljene na podlagi potreb posamezne krize (Grošelj, 2004, po Allison, 1971, Allison in Zelikow, 1999, Stern, 2001). Malešič poudarja, da je ena od pomembnih značilnosti teh skupin, da ključni akterji razpravljajo samo z najbolj veščimi, zaupanja vrednimi in močnimi soakterji (2002: 404). Seveda pa se tu pojavlja vprašanje, ali so državni uradniki, ki običajno opravljajo rutinska in formalna opravila, sposobni upravljati in voditi krizo, ki je nadvse dinamična, neformalna in časovno zelo omejena. Zadeva postane dosti bolj kompleksna v primeru, ko odgovorne oblasti prebivalstvu ne morejo zagotoviti ustrezne pomoči. Takrat se na zahtevo vlade vključijo v reševanje številne vladne in nevladne humanitarne organizacije. Pomoč pa je usmerjena predvsem v vzpostavitev normalnega življenja prebivalstva (Furlan, at. al., 2006: 74).

3.2.2.2 Birokratska organizacija

Osnovno načelo birokratske organizacije je, da je odločanje zelo omejeno, predvsem s formalnimi normami (zakoni, predpisi in navodili), ki povečujejo racionalnost odločanja, vendar pa z omejeno perspektivo, ki je v birokratskih vlogah zakoreninjena. V praksi to pomeni, da kolikor višje so uradniki po hierarhiji, toliko več imajo na voljo kakovostnih informacij in s tem večji pregled nad situacijo. Odločanje se tako premakne više k vrhu organizacije, kjer ni toliko omejitev, so proizvod specializacije in centralizacije. Malešič (2004: 159) omenja mnenja nekaterih analitikov, da "kriza poveča kakovost odločitev v birokratski organizaciji, saj ni časa za pogajanja, zavlačevanje in iskanje najnižjega skupnega imenovalca". Ugotavlja tudi, da se lahko racionalnemu modelu sredstvo-cilj celo bolj približajo v krizi, ko je časa za dolgotrajno razmišljanje bistveno premalo. Malešič (2007) loči dvoje vrst zakonitosti delovanja birokratske organizacije reševanja kriznih razmer.

1. Pozitivne zakonitosti:

- odločanje je omejeno z legalnimi in formalnimi normami, ki povečujejo racionalnost odločanja,
- v krizi se zmanjša pomen hierarhije,
- motivacija je večja in odpravlja slabosti, ki izhaja iz hierarhije, specializacije in centralizacije,
- odločanje se pomika k vrhu organizacije.

2. Negativne zakonitosti:

- posamezni deli organizacije razpolagajo z nepopolnimi informacijami,
- pojavlja se organizacijska nedejavnost,
- birokratska politika in barantanje dominirata v procesu odločanja,
- prisotna je razdvojenost med javnim in zasebnim interesom pri nosilcih javnih funkcij.

3.2.2.3 Skupina

Kranjčec in Polič navajata, da "so skupine po kakovosti odločanja navadno učinkovitejše od posameznikov" (2002: 411), vendar pa so podvržene "tudi patologijam, kakršna je npr. skupinsko mišljenje, ko skrb za skupinsko soglasje zmanjša učinkovitost odločanja". Pri reševanju kriz se posamezniki vedejo različno, ko pa odločajo v skupini, se lahko zaradi različnih vzrokov pojavi t.i. *skupinsko mišljenje*, ki je dostikrat vzrok za sprejetje slabih odločitev. Kranjčec in Polič (2002: 411) po Janisu prevzemata definicijo, ki ugotavlja, da je skupinsko mišljenje "način razmišljanja ljudi, ki so globoko vpleteni v kohezivno skupino, in njihovo prizadevanje po soglasnosti premaga njihovo željo po stvarni oceni alternativnih potekov akcije". Pojavljati se začnejo znaki, ki so značilni za skupinsko mišljenje:

1. Precenjevanje skupine (privid neranljivosti, prepričanje o moralnosti skupine).
2. Zaprto mišljenje (kolektivne racionalizacije, stereotipi nasprotnih skupin).
3. Pritiski k uniformiranosti (samocenzura, privid soglasja, neposreden pritisk na odpadnike, samopostavljena miselna straža).

Posledično privede način skupinskega mišljenja do pomanjkljivega odločanja, ki se kaže predvsem v:

- nepopolnem pregledu alternativ, ki so na voljo,
- nepopolnem pregledu ciljev ali ciljna dezorientiranost,
- neuspehu pri oceni tveganja najugodnejše izbire,
- neuspehu pri ponovni presoji v začetku zavrnjenih alternativ,
- skromnem iskanju obvestil, saj so vse dodatne sveže informacije "moteče",
- pojavljanju izbirne pristranosti pri predelavi obvestil,
- prisotnosti neuspeha pri izdelavi načrtov.

Pomanjkljivo odločanje, ki je posledica skupinskega mišljenja, lahko privede v velike možnosti neuspešnega reševanja krize. Rešitve tega problema niso enostavne. Na prvi pogled se ponuja rešitev v pomembnejši vlogi vodje, vendar kot poudarjata Kranjčec in Polič (2002: 412), vsakdanje izkušnje kažejo, da so "skupinske odločitve boljše od odločitev posameznikov". Podobno meni Grošelj (2004: 56), ki povzema po Lagadecu, da je za uspešno soočanje s krizo in nepredvidljivimi dogodki nujno imeti oblikovane skupine, ki so se sposobne soočiti s temi potencialno (tako celotnemu sistemu ali tudi družbi) nevarnimi dogodki. Rešitve je treba iskati predvsem v izboljšanju procesa iskanja informacij in izboljšanju vrednotenja izbire med več možnostmi. Malešič (2007, 2004: 15) poudarja tako pozitivne kot tudi negativne lastnosti odločanja skupine v krizah.

1. Pozitivne lastnosti:

- odločanje je kakovostnejše kot pri posamezniku: skupina ni zgolj seštevek posameznikov - govorimo o sinergijskemu učinku;
- pojavlja se dinamika skupinske interakcije: različni talenti, pogledi, delitev dela, kakovostna vsebinska razprava o diagnozi stanja in potrebnih ukrepih;
- prisotna je emocionalna podpora članov skupine.

2. Negativne lastnosti:

- možna je patologija skupinskega mišljenja;
- pojavlja se neupravičen optimizem, občutek neranljivosti, stereotipi, zanemarjanje opozoril;
- lahko se pojavi prikrit, vendar močan pritisk na člane skupine proti nestrinjanju.

Pri tem pa ima voditelj nedvomno pomembno vlogo predvsem v tem, da omogoči tudi drugačno mnenje, ali kakor omenjata Kranjčec in Polič (2002: 413), vsaj enemu članu skupine mora dodeliti vlogo "hudičevega advokata". Malešič (2004: 16) namenja voditelju pomembno vlogo pri ustreznih odločitvah v skupini s pogojem, da je pri svojem delu učinkovit, ima potrebno mero domišljije in ne sme biti pretirano podvržen stresu.

3.2.2.4 Posameznik

Posameznik kot odločevalec v krizi je manj kakovosten kot prej omenjena skupina, vendar moramo poudariti, da pri tem obstajajo velike razlike. Musek (1992: 160) poudarja, da je ravnanje ljudi v kriznih situacijah psihološko slabo raziskano. Običajno se podatki o ravnanju posameznikov v kriznih razmerah pridobijo z neposrednim opazovanjem, kar pa privede do vprašljivih strokovnih rezultatov, saj se tudi opazovalec nahaja pod velikim vplivom kriznih dogodkov.

Ravnanje posameznika je odvisno od situacije, v kateri se nahaja, in (kar je pomembno za našo razpravo) tudi od osebnostnih faktorjev, ki se izražajo v osebnostnih lastnostih, stanjih in procesih. Ob hudih nesrečah in stresih se vpliv osebnostnih faktorjev delno zmanjša, situacijski faktor pa se zelo poveča. Naše obnašanje se tako usmeri predvsem v nastalo krizno situacijo, pri tem se razlike v vedenju ljudi zmanjšajo, saj se začnejo obnašati zelo podobno. Morebitne razlike, ki se pojavijo so pogojene z osebnostnimi lastnostmi posameznika. Osebnostno čvrsti so posamezniki, ki se v krizah konstruktivno in pozitivno obnašajo, so jasno orientirani, težijo k aktivnemu angažiranju, občutijo smiselnost življenja in so prepričani, da lahko vplivajo na dogodke. S temi lastnostmi bi kot voditelji lahko pomembno prispevali v kriznem upravljanju in vodenju, žal pa se ljudje, ki niso pod stresom, lahko povsem drugače obnašajo kot v stresnih razmerah. Musek (1992: 161) omenja fenomen *vedenjske inverzije*, ki povzroči, da postanejo "introvertne osebe v stresni situaciji ekstremno aktivne in mobilne, ekstravertne osebe pa se v takšni situaciji pogosto pasivizirajo in postanejo rigidne in inertne". Na naše obvladovanje v stresnih situacijah vplivajo naslednji faktorji:

- izkustvo s predhodnimi stresnimi situacijami ter njihovim obvladovanjem,
- možnost oziroma nezmožnost nadzora med dogajanjem,
- socialni faktorji, npr. medsebojna podpora, socialni interes,
- izražanje in uravnavanje emocij,
- smiselnost in razumljivost stresnega dogajanja,
- osebnostne lastnosti (Musek, 1992: 161).

3.2.3 Odločanje v krizi

Ob pojavu kriznih razmer se od oblasti pričakuje, da bo ukrepala hitro, usklajeno in z veliko mero razumevanja za prizadete. Kakor smo že ugotovili, se način odločanja premakne po

hierarhični lestvici proti vrhu in se tako tudi centralizira. S centraliziranim načinom odločanja pa se uradniška struktura odziva na krizne razmere. Malešič (2004: 17) navaja, da se v tem primeru centralizirano odločanje nanaša na tri med seboj povezane fenomene:

- lahko se nanaša na koncentracijo moči v rokah manjšega števila izvršnih uradnikov;
- lahko se nanaša na koncentracijo odločevalske moči v osrednji vladi na račun federalnih enot, regij ali lokalnih skupnosti;
- v kritičnih okoliščinah lahko povzroči težnjo po močnem vodstvu oziroma takšni ali drugačni obliki "krizne vlade".

Kakor smo omenili, je krizno odločanje praviloma centralizirano, Malešič (2004) pa poudarja, da obstajajo pomembne izjeme, ko le-to ne pride do izraza. Govorimo predvsem o:

- **neformalni decentralizaciji**, na katero vpliva predvsem časovni pritisk na operativni in preobremenjenost na strateški ravni,
- **formalni decentralizaciji**, s katero se zmanjša ranljivost sistema kot celote, saj je v tem primeru zmanjšana možnost širjenja neustrezne učinkovitosti enega dela sistema na celoten sistem. Če v tem primeru govorimo o pozitivni obliki formalne decentralizacije, pa tega ne moremo reči v primeru, ko različni akterji, ki sodelujejo v kriznem upravljanju in vodenju na državni ravni, zaradi tekmovalnosti in potrjevanja legitimnosti prevzemajo pristojnosti drugih. V tem primeru prihaja do nepotrebnih napetosti, saj se namesto v reševanje krize čas izgublja v medsebojnem rivalstvu,
- **neodločanju**, ki je razvidno predvsem v nesprejemanju odločitev in nezainteresiranosti akterjev odločanja na eni strani na drugi strani pa ignoranca izvajalcev, ki bi morali izvršiti dodeljene naloge,
- **paralizi**, ki se pojavi pri akterjih kriznega upravljanja in vodenja in je posledica velike dinamike dogodkov, ki si sledijo v takšni hitrosti, da jih le-ti ne obvladajo. Prav tako povzroči paralizo prehud stres,
- **prevladi položaja**, predvsem vodilnih akterjev, ki skušajo reševati krizno situacijo "po bližnjici" in po svojem občutku,
- **strateškem izogibanju**, pri katerem pristojna institucija prenaša odgovornost za ukrepanje na neko drugo, po njenem mnenju pristojnejšo institucijo.

3.2.3.1 Faze delovanja odločevalske skupine kriznega upravljanja in vodenja

Za uspešno vodenje in upravljanje v kriznih razmerah je pomembno, da se upoštevajo posamezne faze, po katerih deluje skupina odločevalcev. Prezelj (2005: 77) tako povzema po Mc-Carthyu naslednje faze kriznega upravljanja in vodenja:

- ocenjevanje vseh zbranih obveščevalnih podatkov o kriznih razmerah;
- zaznavanje ogrožanja - kjer se opredeli naravo krize in njenega vpliva na vladine vrednote, cilje in politike;
- ocena tveganja – pri tem gre za ocenjevanje posledic posameznih možnih opcij odzivanja na krizo, vključno s posledicami glede legitimnosti vlade, nujnost sprejemanja kompromisov, itd.;
- izbira strategije in krizni odgovor – uresničevanje, nadziranje in sistematično prilagajanje izbrane strategije.

Malešič (2006) poudarja, da se krizno vodenje in upravljanje opira na informacije, ki so ključne tako za zaznavanje krize in za odločanje. Če hočejo akterji kriznega odločanja kvalitetno izvajati vse prej omenjene faze kriznega upravljanja in vodenja, morajo zagotoviti pretok informacij tako znotraj organizacije kot tudi med različnimi organizacijami, ki so vključene v reševanje nastale situacije, pomembno pa je tudi korektno obveščanje javnosti. Od povratnih informacij je potem tudi odločilno nadaljnje ukrepanje odločevalcev.

3.2.4 Vpliv kompleksnosti kriz na upravljanje in vodenje

S kompleksnostjo in intenzivnostjo krize se povečuje tako število vključenih akterjev in kompleksnost kriznega upravljanja in vodenja, zato se na kompleksno krizo ena sama organizacija ne more primerno in zadostno odzvati. Različne dimenzije ogrožanja varnosti terjajo raznolike odzive, na katere se odzivajo različne organizacije, ki morajo med seboj intenzivno sodelovati. Kompleksnost groženj in kriz ni mogoče odpraviti na enostaven način, saj zahtevajo mešanico kriznih ukrepov. V svetu vedno bolj prevladujejo civilne krize, zato je večina kriznih ukrepov civilnega značaja, v posamezne primere kriz pa se vključujejo tudi vojaške organizacije. Dejstvo je, da se morajo krizni mehanizmi prilagajati spremenjenim varnostnim grožnjam, če jih hočejo uspešno reševati. Posledično prihaja do naraščanja kompleksnosti celotnega kriznega upravljanja in vodenja. (Prezelj, 2005: 57-64)

Medorganizacijsko sodelovanje in koordiniranje pri kriznem upravljanju in vodenju je nujno predvsem zaradi naslednjih sistemskih posledic kompleksnega ogrožanja varnosti.

1. Kompleksnost krize presega zmožnosti in pristojnosti posameznih organizacij.

Bolj kompleksna je kriza, večja bo neusklajenost med varnostnimi mehanizmi in njeno naravo. Zaradi pomanjkanja pripravljenosti organizacije na krizo se pri delovanju pojavi amaterizem, ki se izraža kot zakasnitve, neubranost, nesposobnost obvladovanja večdimenzionalne narave krize, nesposobnost sodelovanja z drugimi organizacijami... .

2. V kompleksni krizi se aktivira veliko število akterjev oziroma organizacij.

Krize se s časom spreminjajo in tako se tudi spreminja pomembnost posameznih organizacij v določenem trenutku. Ko se pojavi več organizacij, ki opravljajo isto dejavnost se med seboj ovirajo, kar moti reševanje krize. Po krizi pa rado izbruhne rivalstvo, zaradi želje po uveljavitvi svoje pomembne vloge v krizi na račun drugega.

3. Naraščajoča večfunkcionalnost kriznih akterjev.

Oborožene sile sodobnih držav niso več namenjene samo vojaškim operacijam, ampak se uporabljajo tudi za naloge zaščite, reševanja in pomoči, v boju proti terorizmu in mirovnih operacijah itd. Podobno velja za policijo, obveščevalne službe, gasilce. Zaradi vedno večjega obsega dela, ki ga opravljajo omenjene organizacije, postanejo vedno bolj kompleksne.

4. Naraščajoča zabrisanost mej med kriznimi akterji.

Vojaške in civilne naloge se pri zagotavljanju nacionalne varnosti vedno bolj prepletajo. Zato nekateri avtorji menijo, da njihovo ločevanje ni preveč smiselno. (Prezelj, 2005: 57-64)

3.2.5 Mehanizmi sistema kriznega upravljanja in vodenja

Krizno upravljanje in vodenje ni vezano le na reševanje kriz, razdelane mora imeti tudi preventivne strategije, krizno načrtovanje in občasno izvedbo vaj, s katerimi se preverja pripravljenost vseh sodelujočih akterjev, ki ne morejo samo čakati na nastanek krize, ampak morajo med seboj sodelovati že v pripravah pred njo. Usklajujejo in pripravljajo se na vseh treh ravneh faz krize (predkrizni, krizni in pokrizni). Vsako od teh ravni zaznamujejo faze delovanja oziroma fazni mehanizmi sistema kriznega upravljanja in vodenja, ki se aktivirajo po ne nujno naslednjem razporedu:

- mehanizmi za sprotno in vnaprejšnje ocenjevanje ogrožanja varnosti in interesov oziroma kriznih dejavnikov (identifikacija grožnje oziroma krize in njena opredelitev);
- mehanizmi za krizno opozarjanje ključnih oseb v državi;

- mehanizmi za krizno odločanje (identifikacija možnih kriznih rešitev, izbira ene izmed možnih rešitev);
- mehanizmi za krizno načrtovanje (načrtovanje izvedbe izbrane krizne rešitve in ocena tveganja oziroma posledic potencialno sprejetih in izvedenih kriznih odločitev);
- mehanizmi za izvajanje kriznih operacij;
- mehanizmi za pokrizno analiziranje in vrednotenje (Prezelj, 2005: 76-94).

3.2.5.1 Faze kriznega upravljanja in vodenja

"Krise gredo v svojem razvoju skozi več stopenj in vsaka stopnja zahteva značilno ukrepanje" (Kranjčec, Polič, 2002: 410). Prezelj (2005: 34) tako loči tri faze kriznega upravljanja in vodenja.

1. **Predkrizna faza** preventive in pripravljenosti (pripravljenost je v dobršni meri odvisna od izkušenj, ki smo jih pridobili v prejšnjih krizah).
2. **Krizna faza**, kamor sodi neposredno odgovarjanje na krizo, (uspešnost je odvisna predvsem od kakovosti odločanja reševalcev kriz (glej tudi Malešič, 2002), ki pomeni tudi jedro kriznih dejavnosti).
3. **Pokrizna faza** obnove (kjer se začne tudi faza učenja in s tem priprava na naslednjo krizo).

4 VLOGA OBOROŽENIH SIL V SISTEMU KRIZNEGA UPRAVLJANJA IN VODENJA

4.1 Vloga oboroženih sil v sodobnih državah

Po drugi svetovni vojni se je oblikovalo ozračje napetosti in sovražnosti med dvema supersilama ZDA in SZ, ki sta s povezovanjem na eni strani zahodnih kapitalističnih držav, na vzhodu pa socialističnih držav (predvsem "satelitov" SZ) vzpostavili dva približno enaka bloka moči. Predvsem zaradi velikih količin jedrskega orožja, ki sta ga bloka usmerila drug proti drugemu, je obdobje do konca osemdesetih let minilo za dobršen del sveta relativno mirno. Pri tem seveda ne smemo zanemariti manjših meddržavnih ali medetničnih spopadov, v katere sta bili velesili direktno vključeni (npr. ZDA v Vietnamu, SZ v Afganistanu) ali pa sta intenzivno podpirali eno od sprtih strani (npr. v izraelsko-arabskih vojnah je ZDA izdatno pomagala Izraelu, na drugi strani pa je SZ enako pomoč zagotavljala arabskim državam). Z gospodarskim sesutjem in političnim razpadom SZ se je obdobje medblokvske razdelitve ob koncu hladne vojne končalo, s tem pa tudi obdobje relativne stabilne varnosti v mednarodnem okolju. Varnost pa je ena od temeljnih vrednot, ki omogoča razvoj tako posameznika, kot države in mednarodne skupnosti (Anžič, 1997: 36). Kakor pravi Grizold (2005: 22), je postalo mednarodno varnostno okolje "nepredvidljivo in negotovo", temeljna značilnost tega okolja je kompleksnost ogrožanja varnosti, ki zajema naslednje bistvene elemente.

1. Povezovanje, prepletanje in medsebojno učinkovanje vojaških in nevojaških groženj varnosti (npr. vojaški in etični konflikti, širjenje orožja za množično uničevanje, organiziran kriminal, terorizem, naravne in druge nesreče, lakota, nalezljive bolezni, onesnaževanje okolja itd.).
2. Preraščanje nacionalne varnosti v mednarodno varnost in obratno. Varnostna problematika ima danes nedvomno globalne razsežnosti v prostorskem (zajema posameznika, družbene skupnosti, države ter mednarodno skupnost v celoti) in v vsebinskem smislu (vključuje vse vidike človekovega obstoja in delovanja v družbi, npr.: gospodarskega, socialnega, političnega, izobraževalnega, komunikacijsko-informacijskega, obrambnega, ter vse ravni družbenega povezovanja). V tem okviru je postala varnost posamezne države vse bolj domena tudi globalnega mednarodnega sistema.

3. Znatno se je okrepila povezanost in odgovornost med subjekti zagotavljanja varnosti, kot so: država, meddržavne in naddržavne organizacije, nevladne organizacije, multinacionalne korporacije, skupine pritiska itd.).
4. Instrumenti in mehanizmi za zagotavljanje varnosti so bolj zapleteni in se povezujejo v sistem tako na ravni države (npr. nacionalnovarnostni sistem) kot na ravni mednarodne skupnosti (npr. sistem OZN, sodelovanje držav v humanitarnih in mirovnih operacijah itd.).

Kompleksnost varnostnih razmer je posledično povzročila velike spremembe varnostnih struktur posamezne države (oboroženih sil, civilne obrambe, varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, policije, obveščevalnih služb itd.). Predvsem je to opaziti pri nalogah oboroženih sil, ki niso več samo "klasične" (vzdrževanje pripravljenosti za delovanje, defenzivno in ofenzivno delovanje, odvracanje, ohranjanje vzdržljivosti sil (glej: Priročnik o zvezi NATO, 2001; Vojaška doktrina, 2006;)), ampak je vedno večji poudarek na sodelovanju oboroženih sil v reševanju nalog ob nastanku "civilnih" kriz (operacije za podporo miru – preprečevanje konfliktov, vzpostavljanje miru, ohranjanje miru, humanitarna pomoč; izvrševanju mednarodnih pogodb – kontrola oborožitve; aktivnosti pri zaščiti in reševanju, evakuacije prebivalstva z ogroženih področij itd; pa tudi v boju proti terorizmu, opravljanju omejenih nalog zaščite meja, operacije proti tihotapcem mamil, protigverilske akcije, nadzor volitev, zagotavljanju temeljnih svoboščin in univerzalnih človekovih pravic.). (Glej: Priročnik o zvezi NATO, 2001; Furlan at. al., 2006; Prezelj, 2005; Grizold, 2005)

4.2 Vojaško sodelovanje v kriznem upravljanju in vodenju

Kakor smo že v prejšnjem poglavju ugotovili, je zaradi spremenjenih varnostnih razmer spremenjena tudi vloga oboroženih sil. Sodobne države se manj spopadajo z vojaškimi in vedno bolj s civilnimi krizami. V demokratičnih državah oborožene sile nimajo pristojnosti na civilnih področjih. Na civilnem področju lahko delujejo le, če jih za to prosijo oziroma to od njih zahtevajo civilne oblasti. Tu gre le za začasne dejavnosti, ki so v skladu z zakoni in predpisi, ki jih je postavila civilna oblast. Oborožene sile so torej le eden izmed elementov kriznega upravljanja in vodenja (Bland, v Prezelj, 2005: 102). V vojaški doktrini (Furlan, at. al., 2006: 83) je določena uporaba Slovenske vojske za podporno delovanje v miru ali vojni, ko obseg aktivnosti presega obstoječe civilne zmogljivosti, s tem da "izvajanje podpornih nalog ne sme ogroziti vzdrževanja pripravljenosti enot Slovenske vojske za izvajanje nalog

vojaške obrambe". Podobno urejeno delovanje vojske pri podpori kriznega upravljanja in vodenja imajo tudi v oboroženih silah ZDA, saj je tudi tu določeno, da izvajajo podporne naloge, s tem da "so pravila vojaške participacije zelo natančno določena in morajo biti jasno opredeljene prednosti političnih ciljev. Vodenje neke operacije s strani civilne agencije pa ne spremeni vojaške verige vodenja in poveljevanja" (Prezelj, 2005: 209). To v praksi pomeni, da je še vedno glavna naloga oboroženih sil vojaško delovanje. Glede na to, da je v sodobnih državah nadzor nad oboroženimi silami trdno v rokah civilnih oblasti, ki tudi določajo naloge oboroženim silam, je le od njih odvisno, za kakšne naloge jih bo uporabila v primeru kriznih dogodkov. Vojaške izkušnje so lahko pri reševanju vojaških kriz zelo pomembne za reševanje tudi drugih nevojaških kriz (Prezelj, 2005: 103). Oborožene sile imajo tako na voljo:

- učinkovito organizacijo delovanja, ki omogoča hitro odzivanje,
- potrebno opremo (delovni stroji, premične bolnice, montažni nastanitveni objekti, neprekinjeno delovanje sredstev zvez, premični kemični laboratoriji za RKB zaščito),
- raznovrstna transportna sredstva, ki omogočajo prevoz v najtežjih pogojih (terenska vozila, helikopterji, letala, ladje, amfibijska vozila)
- vojake, ki so izurjeni za delovanje v težkih razmerah.

Težave, ki se lahko pojavijo z udeležbo oboroženih sil v reševanju civilnih kriz, se izražajo v napetostih med vojsko kot organizacijo in civilnimi organizacijami, ki so vključene v krizno upravljanje in vodenje. Kot navaja Prezelj (2005) to delno izhaja iz:

- različne organizacijske narave in kulture, ki se odraža v izraziti hierarhičnosti oboroženih sil in je težko primerljiva z manj usklajenim in anarhičnim delovanjem civilnih organizacij;
- nepoznavanju usposobljenosti in omejitev ene in druge strani;
- odpora do skupnega dela, ki zahteva stalno prilagajanje in dogovarjanje obeh strani;
- možnosti militarizacije, ki bi s pojavom vojske v reševanju civilne krize lahko nastala po rešitvi krize;
- s kompleksnostjo krize se v reševanje vključujejo vedno nove civilne organizacije, med njimi tudi takšne, ki se zavzemajo za popolno demilitarizacijo družbe, kar otežuje konstruktivno sodelovanje z oboroženimi silami;
- zaradi nenamenske uporabe določenih vojaških sredstev se povečujejo stroški reševanja kriz itd.

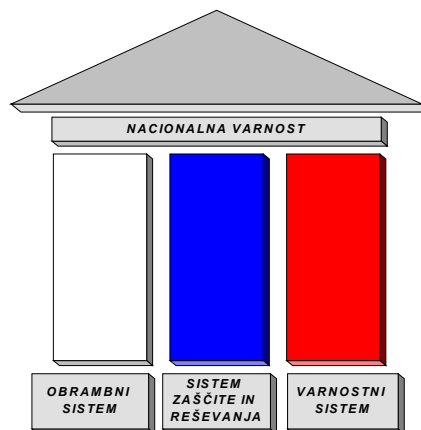
5 PRIMERI UPORABE OBOROŽENIH SIL V CIVILNIH KRIZAH

5.1 Uporaba Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah

Nacionalnovarnostni sistem Republike Slovenije

Na nacionalni ravni zagotavlja Slovenija varnost svojim državljanom z delovanjem nacionalnovarnostnega sistema, ki ga Grizold (1999: 9) definira v vsebinskem smislu kot sintezo: "vseh družbenih podsistemov, saj zagotavlja temeljne možnosti za obstoj in delovanje družbe s tem, da jo varuje pred vplivi ogrožajočih dejavnikov in odpravlja posledice, ki jih povzročijo različni viri ogrožanja". V 5. poglavju Resolucije o strategiji nacionalne varnosti (2001) pa je opredeljeno, da sistem nacionalne varnosti temelji na "Pravnih, političnih, gospodarskih, materialnih, socialno-zdravstvenih, informacijskih, znanstvenih, izobraževalnih in drugih zmogljivostih države".

Shema 1: Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije

Vir: <http://www.sos112.si>, 11. 10. 2006

Grizold (1999: 36) kot varnostno strukturo sistema nacionalne varnosti navaja: obrambno prvino, notranjevarnostno prvino ter zaščitno-reševalno prvino. Varnostna struktura je namenjena zagotavljanju varnosti na ravni celotne družbe.

5.1.1 Pravna podlaga za delovanje Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah

Temeljna izhodišča za delovanje Slovenske vojske v sistem zaščite in reševanja so vsebovana v različnih normativnih aktih in sicer:

1. Resoluciji o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije,
2. Zakonu o obrambi,
3. Zakonu o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami,
4. v Vojaški doktrini.

1. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije

je temeljni dokument na področju nacionalne varnosti (2001). V 2. točki 5. poglavja določa, da so v skladu s parlamentarno ureditvijo države v upravljanje in vodenje sistema nacionalne varnosti vključeni zakonodajni (Državni zbor – predstavlja institucionalno raven upravljanja sistema nacionalne varnosti; omogoča materialne možnosti in določa strateške smeri zunanje, obrambne in drugih politik ter izvaja nadzor nad zakonitostjo dela obveščevalnih in varnostnih služb) in izvršilni organi oblasti (Vlada – skrbi za uresničevanje nacionalnovarnostne politike in delovanje sistema nacionalne varnosti na vseh ravneh).

2. Zakon o obrambi

s 37. členom določa naloge Slovenske vojske. Med ostalimi nalogami je določeno da ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organiziranostjo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju. Za našo obravnavo pa je pomembna tudi tretja točka istega člena, ki določa, da o sodelovanju vojske pri zaščiti in reševanju odloča Vlada, v nujnih primerih pa minister za obrambo na predlog poveljnika Civilne zaščite RS, oziroma načelnik Generalštaba po pooblastilu ministra.

3. Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami

v 72. členu opredeljuje Slovensko vojsko kot enega od izvajalcev nalog sil za zaščito, reševanje in pomoč, ki deluje v skladu z zakonom.

4. Vojaška doktrina

opredeljuje podporno delovanje (2006: 50) kot način nebojnega delovanja Slovenske vojske in se v glavnem izvaja na območju Republike Slovenije z namenom podpore državnim organom in institucijam ter podpore varnostnim silam in silam zaščite in reševanja. Enote SV

zagotavljajo sredstva in storitve kot pomoč civilnim oblastem ali organizacijam ob obvladovanju razmer v miru in vojni. V podporno delovanje spada: zaščita, reševanje in pomoč ob naravnih nesrečah, zagotovitev varnosti, boj proti terorizmu, iskanje in reševanje, evakuacija nevojaškega osebja, sodelovanje s civilnimi organizacijami ter zaščita kritične infrastrukture in virov oskrbe.

Kakor smo lahko ugotovili, imajo oborožene sile Republike Slovenije zakonsko urejeno osnovo za delovanje, problem pa predstavlja koordinacija na nivoju Vlade. Sicer je organiziran Svet za nacionalno varnost, ki ima po definiciji Resolucije o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2001) posvetovalno in usklajevalno vlogo za nacionalno varnost. Ta svet je bil ustanovljen z Odlokom o ustanovitvi in nalogah SNAV leta 1998, leta 2001 in 2004 pa je Vlada sprejela dodatno spremenjena odloka. Svet je pristojen za koordiniranje nacionalnovarnostne politike ter usmerjanje in koordiniranje dejavnosti, ki se izvajajo za zagotavljanje nacionalne varnosti. V vojni se lahko preoblikuje v državni operativni štab obrambe, ki operativno usklajuje vojaško in civilno obrambo ter izvajanje ukrepov zaščite in reševanja. Povedati moramo, da v praksi še vedno ni zaživel. Tudi Prezlj (2005: 286) meni, da sicer so postavljeni strateški centri za podpiranje dela posameznih delov nacionalnovarnostnega sistema,⁷ ni pa oblikovan center, ki bi omogočal obvladovanje kriz na strateški ravni in povezal omenjene centre.

Prav tako je problematična nedorečenost same organizacije podsistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki je sicer teoretično obravnavan kot eden od treh podsistemov, in je del Ministrstva za obrambo, deluje pa v okviru Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje. To dejstvo vpliva na razdeljevanje sredstev, med Civilno zaščito in SV (prioriteta je predvsem SV zaradi vedno večjih mednarodnih obveznosti po vstopu v NATO) in na opredelitev izvajanja nalog kriznega upravljanja in vodenja. Naloge SV pri zaščiti in reševanju so obravnavane kot: zagotavljanje lastne varnosti, pomoč državnim organom in institucijam ter silam zaščite in reševanja.

Nosilec pri nalogah zaščite in reševanja na območju Republike Slovenije je Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Njene naloge so, da

⁷ Center za obveščanje RS – podsistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami; Operativno - komunikacijski center pri MNZ - notranja varnost, Poveljniški center Slovenske vojske – Generalštab SV - obrambni sistem.

- pripravi nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami,
- pripravi analize tveganj in ogroženosti,
- organizira sistem opazovanja, obveščanja in alarmiranja ter skrbi za njegovo delovanje,
- organizira sistem zvez in skrbi za njegovo delovanje,
- usmerja in usklajuje preventivne ukrepe,
- razglša nevarnost naravnih in drugih nesreč,
- daje napotke za ravnanje ob nevarnostih in nesrečah,
- pripravi državne načrte zaščite in reševanja,
- organizira, opremlja in usposablja Civilno zaščito iz državne pristojnosti,
- usklajuje pripravljenost in delovanje ter sofinancira dejavnosti javnih reševalnih služb iz državne pristojnosti,
- pripravlja programe, organizira ter izvaja izobraževanje in usposabljanje za zaščito, reševanje in pomoč,
- zagotavlja pogoje za delo poveljnika in štaba Civilne zaščite Republike Slovenije,
- zagotavlja pogoje za delo državnih komisij za ocenjevanje škode,
- oblikuje in vzdržuje državne rezerve materialnih sredstev za primer naravnih in drugih nesreč. (<http://www.sos112.si>, 11.2.02007)

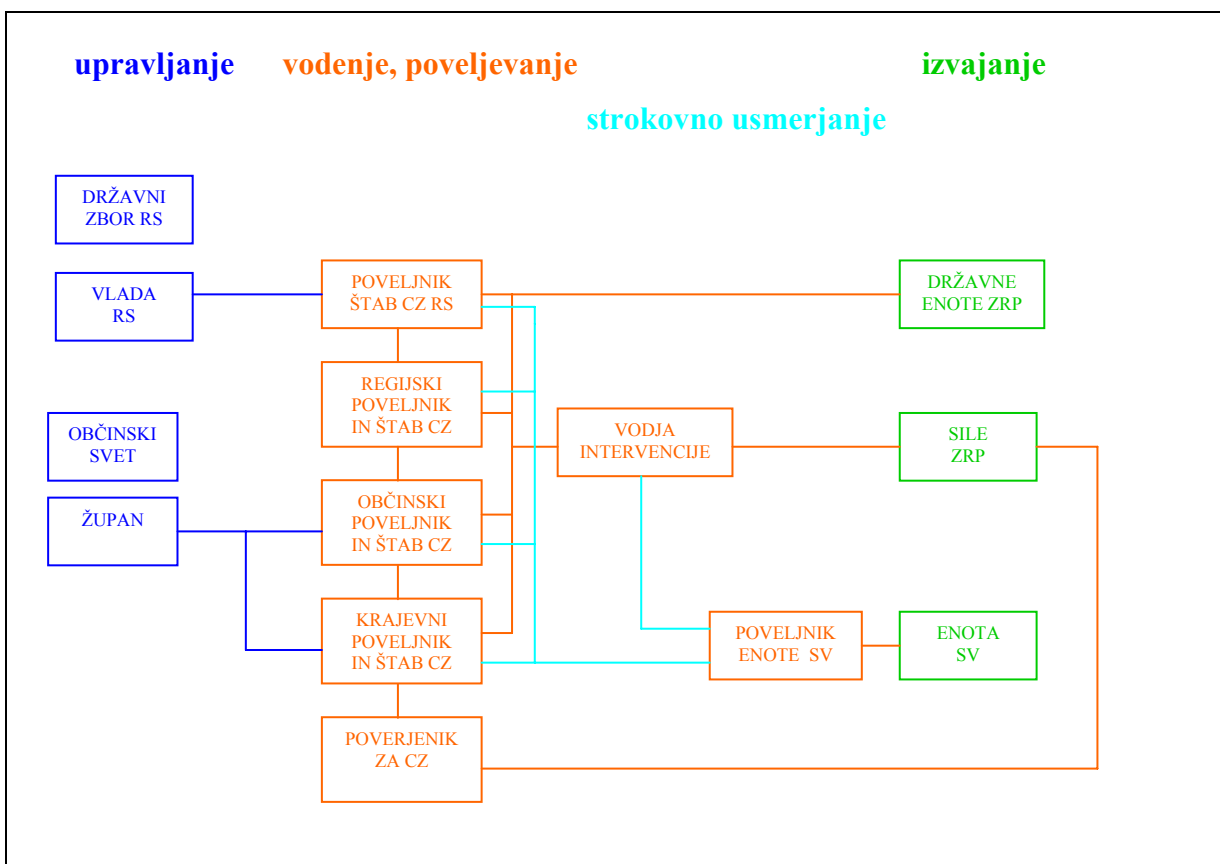
Izvajalci nalog zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah

1. Enote, službe in drugi operativni sestavi društev in drugih nevladnih organizacij opravljajo naloge zaščite, reševanja in pomoči oziroma javno službo na podlagi odločitve pristojnega organa lokalne skupnosti ali državnega organa.
2. Gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije organizirajo reševalne enote in službe na podlagi odločitve pristojnega organa lokalne skupnosti ali državnega organa ter glede na tveganje v dejavnosti, ki jo opravljajo.
3. Enote in službe Civilne zaščite se organizirajo na podlagi državlanske dolžnosti kot dopolnilne sile za zaščito reševanje in pomoč. Organizirajo jih država, lokalne skupnosti ter gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije po merilih za organiziranje, opremljanje in usposabljanje sil za zaščito reševanje in pomoč in v skladu s svojimi potrebami. Z enotami in službami Civilne zaščite se zagotavlja izvajanje določenih množičnih nalog zaščite, reševanja in pomoči ob velikih naravnih in drugih nesrečah, ki jih ne morejo izvajati obstoječe reševalne enote in službe.

4. Policija sodeluje pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči v skladu z zakonom predvsem pri zagotavljanju varnosti, javnega reda in miru. V reševalnih akcijah sodeluje s helikopterji in drugimi silami.
5. **Slovenska vojska** sodeluje pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči v skladu z zakonom, njeno organiziranostjo, opremljenostjo in usposobljenostjo. Pri izvajanju nalog sodelujejo zlasti letalske enote, enote za jedrsko, kemijske in biološko obrambo, inženirske enote, zdravstvena služba in druge enote, če niso angažirane pri izvajanju obrambnih nalog (<http://www.sos112.si/slo/page.php?src=sz1.htm>, 09.2. 2007).

Kakor je iz 5. točke razvidno, se Slovenska vojska vključuje v naloge zaščite reševanja in pomoči le takrat, če ni angažirana pri izvajanju bojnih nalog, kar predstavlja določeno omejitev če pride do kompleksne krize. Vedeti pa je treba, da tudi ko je vključena v naloge zaščite in reševanja, deluje izključno pod poveljstvom svojih poveljnikov, v skladu z usmeritvami pristojnega poveljnika Civilne zaščite oziroma vodje intervencije, kar je razvidno tudi iz naslednje sheme.

Shema 2: Načelna shema pri izvajanju zaščite, reševanja in pomoči

Vir: Doktrina zaščite, reševanja in pomoči, 2002.

5.1.2 Načrti delovanja Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah

Pred letom 1999 v Slovenski vojski ni bilo sistematičnega izdelovanja načrtov delovanja ob naravnih in drugih nesrečah. Razlog je bil tudi v tem, da normativni akti SV izrecno ne nalagajo izdelave takšnih načrtov. To seveda ne pomeni, da SV do tega leta ni sodelovala v reševanju in pomoči. Vključevala se je na podlagi zahteve pristojnih organov in vsakokratne odločitve poveljujočih, odvisno od aktualne situacije. Leta 1999 je minister za obrambo izdal usmeritve Generalštaba SV, da izdela načrte za delovanje ob naravnih in drugih nesrečah, ki so opredeljeni kot del državnih načrtov (Metulj, 2005). Načrti zajemajo:

- poplave (enote delujejo po načrtu - ujma 1, podlaga je v državnih načrtih)
- potres (enote delujejo po načrtu - ujma 2)
- požar (enote delujejo po načrtu - ujma 3)
- nesreče v gorah (enote delujejo po načrtu - ujma 4)
- jedrska nesreča (enote delujejo po načrtu - ujma 5, podlaga je v državnih načrtih)
- visok sneg in žled (enote delujejo po načrtu - ujma 6)
- letalska nesreča (enote delujejo po načrtu - ujma 7, podlaga je v državnih načrtih)
- železniška nesreča (enote delujejo po načrtu - ujma 8, podlaga je v državnih načrtih)
- nesreča na morju (enote delujejo po načrtu - ujma 9, podlaga je v državnih načrtih)
- delovanje za protibakteriološko in biološko zaščito (enote delujejo po načrtu - ujma 10, podlaga je v državnih načrtih).

Načrti so bili izdelani leta 1999, ažurirani pa v letih 2003 in 2004, ko so bili usklajeni tudi z državnimi načrti. Vsi navedeni načrti so izdelani na nivojih od Generalštaba SV pa do bataljonov in samostojnih enot na nivoju bataljona. Načrte, ki nimajo podlage v državnih načrtih je izdelala vojska sama (na podlagi ocene svojih zmožnosti), na državnem nivoju pa so neusklajeni (Flajšman, 2005; Metulj, 2005).

5.1.3 Številčno stanje Slovenske vojske

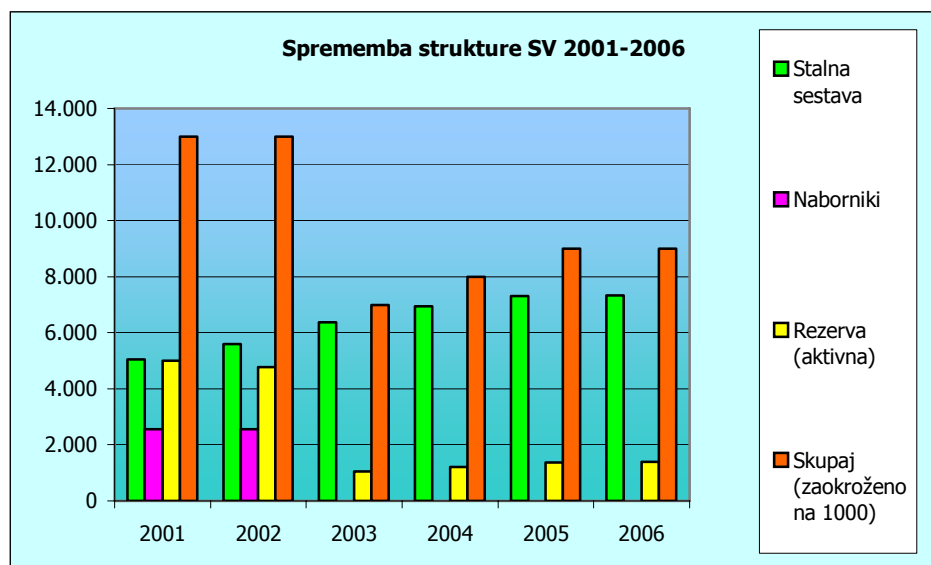
Ugotovili smo, da oborožene sile lahko pomagajo pri zaščiti, reševanju in pomoči, čeprav bi bilo dobro določene formalnosti poenostaviti. Pomembno je tudi vedeti, s kakšno številčno močjo razpolagajo, saj je ta kazalec zelo pomemben pri reševanju kriz, kjer je potrebno vključiti večje število ljudi.

Tabela 1: Skupno število Slovenske vojske

Na dan	31.12.01	31.12.02	31.12.03	31.12. 04	31.12.05	31.12.06
Stalna sestava	5.043	5.585	6.376	6.941	7.316	7.330
Naborniki	2.558	2.558	0	0	0	0
Rezerva (aktivna)	5.000	4.763	1.047	1.215	1.377	1.390
Rezerva (neaktivna) *	41.000	28.000	19.000	10.000	10.000	9.000
Skupaj (zaokroženo na 1000)	13.000	13.000	7.000	8.000	9.000	9.000

* Opomba: neaktivna rezerva ni upoštevana v skupnem seštevku številčnega stanja SV Vir: Verifikacijski center MORS; MORS 2003, 2004, 2005; Grizold, 2005: 134; http://e-uprava.gov.si/ispo/zaposleni/osnovna.ispo?pageToModul=/podatki_index.jsp, 19. 2. 2007; <http://slovenskavojska.si/poklicna/struktura/index.htm>, 19. 2. 2007;

Graf 1: Številčno stanje SV od leta 2001 do 2006

Kakor je razvidno iz grafa, se številčno stanje Slovenske vojske v letih od 2001 do 2006 v skupnem številu zmanjšuje, s 13.000 v letu na 9.000 v letu 2006. Največji padec je sicer pri rezervistih po evidenci, ki niso vključeni v graf, predvsem zato, ker se v tem obdobju niso usposabljali. Za njih lahko rečemo, da se jim vojaška usposobljenost nezadržno manjša. Drugače je z rezervisti (pogodbenimi in obvezniškimi), ki se usposabljajo. Teh je bilo v letih 2001-2002 približno 5.000, je pa ta številka drastično padla leta 2003, ko se jih je usposabljalo samo še 1.000. To število se pojavlja tudi v letih 2004-2005. Od leta 2003 ni več podatka za nabornike, saj je prešla vojska na poklicno popolnjevanje enot.

Kljub vztrajnemu iskanju avtorju tega dela ni uspelo najti podatkov, ki bi kazali na to, da so bili po letu 2000 v odpravljanje posledic nesreč vključeni rezervisti SV. Sklepamo torej lahko, da so bile vključene samo poklicne enote Slovenske vojske. Prav tako rezervisti niso bili vključeni v enote, ki so aktivne v mednarodnih operacijah.⁸

Za krizno vodenje in upravljanje je pomembna tudi struktura zaposlenih v Slovenski vojski. Kakor je bilo že predstavljeno v tem delu (glej načelno shemo pri izvajanju zaščite, reševanja in pomoči), je vodenje enot, ki sodelujejo pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči v pristojnosti poveljnikov, ki delujejo v skladu z navodili poveljnikov Civilne zaščite na različnih ravneh ali vodje intervencije. Struktura vojaške enote pa je odvisna od njene formacije (primer: v pehotnem vodu je običajno trideset vojakov, štiri podčastniki in en častnik). V praksi to pomeni, da ne moreš oblikovati čete sestavljene iz 120 podčastnikov ali častnikov. Za razumevanje te problematike pogledjmo strukturo zaposlenih v SV.

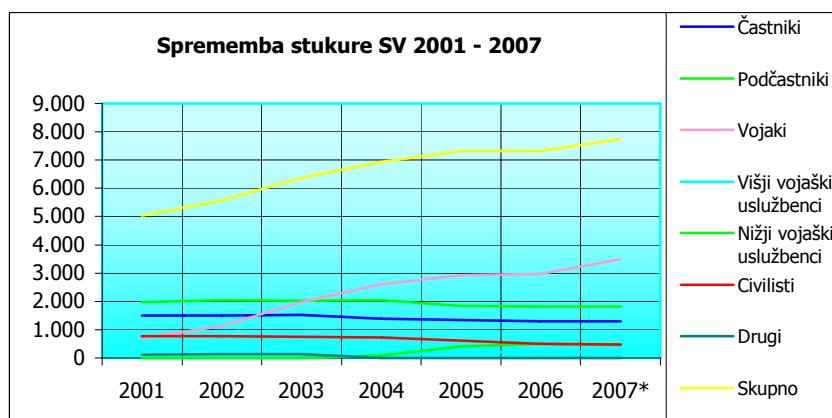
Tabela 2: Struktura zaposlenih v Slovenski vojski

Na dan 31. 12	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Častniki	1.486	1.503	1.519	1.393	1.329	1.285	1.285
Podčastniki	1.976	2.035	2.009	2.037	1.841	1.817	1.820
Vojaki	707	1.127	1.964	2.604	2.918	2.977	3.498
Višji vojaški uslužbenci	0	0	5	85	209	236	210
Nižji vojaški uslužbenci	0	0	0	89	405	505	450
Civilisti	763	776	748	728	606	510	487
Drugi	111	144	131	5	8	0	0
Skupno	5.043	5.585	6.376	6.941	7.316	7.330	7.750

Opomba: *Načrtovano v letu 2007 Vir: Srednjeročni obrambni program 2007-2012; Verifikacijaski center MORS; <http://slovenskavojska.si/poklicna/struktura/index.htm>, 19. 2. 2007; MORS 2003, 2004, 2005;

⁸ Kakor razlaga Ministrstvo za obrambo (<http://nato.gov.si/slo/faq/question/200-59/>, 14. 2. 2007) je "vsakršno odhajanje slovenskih rezervistov v tujino na popolnoma prostovoljni osnovi in na podlagi njihove lastne odločitve".

Graf 2: Spreminjanje strukture zaposlenih v SV

Kakor je razvidno iz predstavljenega grafa, je bilo število častnikov v letih med 2001 in 2003 okrog 1.500, leta 2004 je padlo pod 1.400 in leto kasneje pod 1.350. Zanimivo je, da je leta 2004 SV začela zaposlovati višje vojaške uslužbence, ki jih je bilo tega leta nekaj manj kot 100, že naslednje leto pa se ta številka dvigne nad 200. Zakaj to omenjamo? Marsikateri častnik se je namreč iz častniške evidence "preselil" v evidenco višjih vojaških uslužbencev. Podčastnikov je bilo od leta 2001 do leta 2004 okrog 2.000, leta 2005 pa je opazen močan upad za skoraj 200. Tudi tu lahko govorimo o prerazporeditvi dela podčastnikov v vrste nižjih vojaških uslužbencev, tega leta jih je bilo na teh delovnih mestih preko 400. Civilistov je bilo v letih 2001-2004 nekaj nad 700, do leta 2006 pa se je to število zmanjšalo na nekaj več kot 500. Nasprotno se delež poklicnih vojakov vsako leto večja za več kot 500, tako da je od števila nekaj nad 700 leta 2001 zrasel na skoraj 3.000 leta 2006.⁹ To leto je bilo tako v SV zaposlenih 17,6 odstotkov častnikov, 24,9 odstotkov podčastnikov, 40,7 odstotkov poklicnih vojakov, 10,1 odstotkov višjih in nižjih vojaških uslužbencev ter 6,7 odstotkov civilistov (<http://slovenskavojska.si/poklicna/struktura/index.htm>, 19. 2. 2007.)

Struktura je pokazala, da se zmanjšuje število častnikov in podčastnikov ter povečuje število poklicnih vojakov. To dejstvo je pomembno predvsem za povečanje operativne sposobnosti vojske oziroma večje število enot, ki jih lahko dejansko uporabimo ob naravnih in drugih nesrečah. Seveda pa ne smemo pozabiti tudi na mednarodne obveznosti, pri katerih sodeluje Slovenska vojska. Poglejmo, koliko vojakov je dejansko odsotnih iz države in teoretično na kratek rok težje dosegljivih za reševanje civilnih kriz znotraj države.

⁹ Kakor je bilo v začetku tega poglavja že omenjeno, je bil glavni vzrok obsežnega povečanja števila poklicnih vojakov ukinitvev naborniškega sistema popolnjenja enot SV.

Tabela 3: Aktivnosti SV v operacijah kriznega odzivanja

Prisotnost Slovenske vojske / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 *
Bosna in Hercegovina - EUFOR, NATO	78	78	80	184	96	72	71
Kosovo - KFOR				33	94	143	600
Ciper - UNFICYP	3						
Jugoslavija - KFOR	6	6	2				
Sirija - UNTSO	2	2	2	2	2	2	2
Afganistan - ISAF				27	58	54	70
Libanon - UNIFIL						11	12
Irak - NATO						4	2
Sudan/Darfur							2
Pripravljenost - EUBG **							200
Pripravljenost - NRF NATO***							34
Pakistan - NATO (NRF)					2		
Skupaj	89	86	84	246	252	286	993

Opomba: *Načrtovane aktivnosti v letu 2007; **Evropska bojna skupina; ***Enote NATO za hitro posredovanje. Vir: http://slovenskavojska.si/poklicna/misije/tabela_misije, 19. 2. 2007; The military balance 2001 – 2006; Delo: 10. 2. 2007.

Graf 3: Število vojakov SV v operacijah kriznega odzivanja v tujini

Iz grafa je razvidno, da se število vojakov, ki so bili udeleženi v akcijah kriznega odzivanja v tujini, spreminja. Od leta 2001 do 2003 je bilo vojakov nekaj manj kot 100, že leta 2004 pa se po vstopu Slovenije v zvezo NATO (29. marca) to število več kot podvoji in se približa

številki 250. Do leta 2006 naraste število na skoraj 300. Kljub temu da Srednjeročni obrambni program 2007-2012 (MORS, 2006: 36) predvideva, da se bo sodelovanje enot stalne sestave SV v operacijah kriznega odzivanja šele leta 2012 povečal na 8%, je predvideno, da gre v tujino v letu 2007 11% vojakov SV (Videmšek, 2007).¹⁰

5.1.4 Vloga vojaških enot SV pri gašenju požara pri Selah na Krasu leta 2003

Kakor smo omenili, Slovenijo ogrožajo številne naravne in druge nesreče in med njimi so po številu najpogostejši požari v naravnem okolju. Požarno so najbolj ogrožene primorske občine, kjer prevladuje kraški teren, in gorati predeli Gorenjske, kjer je zaradi nepristopnega terena zelo oteženo gašenje (<http://www.urszr.si>, 17. 2. 2007). Za varstvo pred požari so odgovorne gasilske organizacije na različnih ravneh, po potrebi pa se v gašenje vključijo tudi enote Slovenske vojske. V letih po osamosvojitvi so bile v gašenje vključene različne enote SV; tako pehotne čete, sestavljene iz jedra stalne sestave, in naborniki, pomembno vlogo so imeli tudi naborniki na civilnem služenju vojaškega roka, predvsem v gasilski enoti Sežana (Muhič, 2005). Še najpogosteje pa so bile uporabljene letalske enote, in to predvsem 15. helikopterski bataljon SV.¹¹

5.1.4.1 Uporaba enot 15. helikopterskega bataljona pri gašenju požarov

Naloge 15. helikopterskega bataljona, ki je sestavljen iz poveljstva, dveh helikopterskih oddelkov Bell 412 (vsak oddelek 4 helikopterji), oddelka AL cougar (4 helikopterji) in letalsko-tehnične čete so:

- zagotavljanje zračne podpore enotam SV,
- usposabljanje pilotov in tehničnega osebja,
- izvajanje nalog vojaškega letalstva v povezavi z enotami SV in zanje,
- izvajanje mednarodnih obveznosti,
- gašenje požarov,
- iskanje in reševanje ter sodelovanje v sistemu zaščite, reševanja in pomoči,
- prevozi tovorov v hribovite predele.

¹⁰ Opomba: po naših izračunih je ta številka nekoliko večja, in sicer 13,55%. Razlika nastaja predvsem zaradi dejstva, da zakoni, ki trenutno veljajo v Republiki Sloveniji ne opredeljujejo uporabe pogodbene rezerve v operacijah v mirnem stanju na območju Republike Slovenije. Po pogodbah, ki so jih do sedaj podpisovali pogodbeni rezervisti, udeležba le-teh tudi na operacijah v tujini trenutno ni možna (MORS, Direktorat za obrambne zadeve, 8. 3. 2007).

¹¹ Kot potrditev teh navedb, naj omenimo, da so tako od leta 1998 (odkar vodijo natančne evidence) v nalogah gašenja požarov prenesli kar 2.568.000 litrov vode ali opravili 3210 naletov s helikopterji (Remih, 2007).

Poleg tega enota stalno sodeluje: na vajah zaščite, reševanja in pomoči skupaj s civilnimi strukturami, izvaja gorsko reševanje, skrbi za prevoze ob prometnih nesreč ali težkih bolnikov (do novembra 2006), prevaža padalce, izvaja opazovanje pred požari itd. (<http://slovenskavojska.si>, 25. 2. 2007).

Omejitve, ki vplivajo na operativnost helikopterjev in posadk

1. Helikopterji morajo biti vedno tehnično brezhibni, saj je prvi pogoj varnost posadk. Brezhibnost se zagotavlja s pregledi pred vsako uporabo, poleg tega pa imajo predvidene tudi periodične tehnične preglede. Za helikopter Bell 412, ki se tudi najbolj pogosto uporablja za zaščito, reševanje in pomoč, je tako določen manjši pregled vsakih 25 ur delovanja, večji in tudi obsežnejši pa na 150 ur letenja. Za oddelek helikopterjev AL cougar, ki so bili vključeni v operativno uporabo pred dvema letoma, pa je manjši pregled določen pri 10. uri letenja, večji pa pri 50. urah. Poleg tega so določeni preventivni pregledi enkrat na mesec, na šest mesecev itd. Če se pri pregledih odkrijejo kakršno koli napako ali pomanjkljivost, je helikopter predan v popravilo. Kakor pravi Hrovat (2007) "računati na to, da bo v vsakem času vseh dvanajst helikopterjev na voljo, je zgolj teorija".

2. Posadke imajo omejitve časa, v katerem lahko letijo, kot tudi v usposobljenosti za opravljanje raznih nalog:

- Tedenska omejitev letenja je tako 85 ur, dnevna (v 24 urah) pa je omejena na 6 ur v 8. urah, s tem da se lahko leti po 2 uri in je vmes ura premora (2+1+2+1+2) ali pa dvakrat po 3 ure z dvema urama premora (3+2+3). Glede na te omejitve, se po potrebi zamenjajo posadke na enem helikopterju. Seveda pa je tudi število posadk helikopterjev omejeno.

- Kakor določajo predpisi, morajo biti posadke, ki sodelujejo pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči, pred tem usposobljene. Če se omejimo na naloge gašenja požarov, mora biti vsak član posadke usposobljen za: uporabo gasilnih aparatov, poznati mora možne vire požarne nevarnosti v svojem delovnem okolju, obvladati mora prvo pomoč itd. Helikopterska posadka pa mora biti usposobljena za: gašenje s helikopterjem, varno uporabo vitla in sredstev za gašenje, za transport moštva in opreme.¹²

¹² Usposabljanje se izvaja vsako leto z vsemi posadkami po letnem načrtu dela. Dodatno usposabljanje opravijo tehniki letalci v tujini, piloti pa dobijo dodatna znanja s pomočjo kanadskih pilotov, ki so specializirani za gašenje požarov z letali (Hrovat, Rek, 2007). Rezultat takšnega pristopa so uspešno izvedene naloge in nobene nesreče od ustanovitve zračnih sil SV.

Postopki za delovanje helikopterskih posadk pri gašenju

Za potrebe zaščite, reševanja in pomoči je na letališču Brnik stalno (24 ur na dan) na razpolagi helikopter SV s posadko, druga posadka s helikopterjem je v pripravljenosti, tako da najkasneje v dveh urah nadomesti helikopter, ki gre na nalogo. Po potrebi se lahko aktivira celotna enota s tem, da je treba upoštevati omejitve, ki smo jih omenili v prejšnjem poglavju. Uporabo SV odobri Vlada Republike Slovenije, v nujnih primerih minister za obrambo na predlog poveljnika Civilne zaščite Republike Slovenije. Zahteve potekajo preko URSZR (Urad Republike Slovenije za zaščito in reševanje) s pomočjo Republiškega centra za obveščanje. O požaru se obvesti dežurnega 15. HEB, ki po odobritvi poveljnika poveljstva sil alarmira posadko helikopterja, ki je v pripravljenosti (V dopoldanskem času dežurni obvesti poveljnika 15. HEB in ta izda ukaz za posredovanje). Alarmiranje se izvede ustno ali pisno v obliki predpisanega obrazca. Podatki, ki so pomembni za čim hitrejšo, predvsem pa kvalitetnejšo pripravo posadke na nalogo obsegajo:

- mesto (kraj) in obseg požara, orografijo in poraščenost terena;
- kdo je vodja gasilske akcije (kontaktna oseba);
- vremenske razmere na kraju požara.

Vzpostavi se kontakt z vodjem intervencije s pomočjo radijske zveze ZARE, ki omogoča kvalitetno zvezo med udeleženci gašenja. Vodja intervencije posreduje informacije o: trenutnem stanju, primernem mestu za pristajanje helikopterjev, mestu zajemanja vode, okvirnem času potreb po helikopterju, itd. Ti podatki so pomembni za morebitno aktiviranje večjega števila posadk ali dodatnih helikopterjev, pa tudi za morebitno točenje goriva na terenu, ki ga omogoča posadka cisterne za gorivo, poslana v bližino požara. Helikopter se opremi z vrečo za gašenje požarov in odleti v smer požara (Hrovat, 2007).

Organizacija dela na požaru

Po prihodu helikopterja v območje požara si vodja helikopterske ekipe in vodja intervencije ogledata požar iz zraka. Skupaj ocenita situacijo in določita najprimernejše mesto za zajemanje vode. Če obstaja naravni vir, se ga uporabi, drugače pa gasilci postavijo bazen, ki ga polnijo s cisternami. Omejitve pri zajemanju vode s helikopterjem pri naravnih virih in bazenih so:

- naravni viri: globina vodnega vira naj bi bila najmanj 1,5m v premeru 4m, hitrost vodnega toka največ 2m/s, vodni vir mora biti brez ovir in plavajočih predmetov; v območju 50m ni drugih oseb, razen gasilcev, v bližini ne sme biti električnih vodov pod napetostjo;

- bazen: mesto za zajemanje mora omogočiti varen dolet brez že omenjenih ovir, bližnjo okolico morajo gasilci zavarovati tako, da preprečijo dostop nepoklicanim.

Po vzpostavitvi radijske zveze se prične gašenje. Koordinacija in usklajevanje poteka z vodjem intervencije oziroma njegovim zastopnikom, vendar ga posadka helikopterja upošteva le, če so njegova navodila v skladu z varnostjo letenja in zmogljivostjo helikopterja. Če navodila niso v skladu z varnostjo ali zmogljivostjo letenja, pilot prekine gašenje s helikopterjem. Pri sodelovanju večjega števila helikopterjev, poveljnik Poveljstva sil SV določi častnika, ki poveljuje enotam SV in se namesti pri vodji intervencije ter z njim usklajuje potek gašenja.

Zagotavljanje varnosti je, kot smo že omenili, ključna za izvrševanje nalog helikopterskih posadk. Pri gašenju se pojavljajo specifične nevarnosti, na katere morajo biti piloti še posebej pozorni:

- gost dim, ki onemogoča vizualno orientacijo – vpliva pa tudi na dihanje in draži oči;
- požari najpogosteje izbruhnejo poleti, ko so visoke temperature, ki jih še dodatno poveča ogenj – posadke pred tem nimajo posebne zaščite;
- posebej pri požarih, kjer gori gozd na razgibanem terenu, se lahko v trenutku pojavijo visoki plameni, zato morajo leteti na večji višini;
- pri letu na teh višinah se izgubi ugoden vpliv lebdenja na zračni blazini, kar pomeni, da motorji delujejo z maksimalno obremenitvijo;
- zaradi dima, gorečih delcev in prahu, ki se dviga iz požara, lahko pride v kombinaciji z velikimi obremenitvami motorja do zadušitve motorja in helikopter strmoglavi.

Kakor pravi Hrovat (2007), so posadke SV dobro usposobljene in dobro poznajo vse te nevarnosti, v slabo voljo jih spravlja morebitna slaba koordinacija dela med gasilci in posadkami, saj se včasih dogaja, da " enota gasilcev s protipožarom skuša zaustaviti glavni požar, nas pa koordinator pošlje, da ga pogasimo". Prav tako se neredko dogaja, da zaradi prezasedenosti radijskih zvez prihaja do nepotrebne zmede. V tem primeru piloti pač upočasnijo delo, če ne gre drugače, tudi pristanejo. Varnost je namreč tudi tu na prvem mestu.

Vpliv odhoda enote SV na Kosovo na razpoložljivost helikopterjev za izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči

Od 21. 2. 2007 pa do konca šestmesečne misije 10. motoriziranega bataljona na Kosovu, je na misiji stalno prisoten tudi helikopter SV Bell 412. Skupaj s potrebnim številom posadk in delom čete za vzdrževanje, bo opravljal vse predvidene naloge. Helikopter in posadke bodo v stalni 24-urni pripravljenosti, z operativnim časom 30 minut podnevi in 90 minut ponoči. Poleg tega se bo za potrebe prevozov iz Slovenije na Kosovo občasno uporabljal tudi AL cougar (Horvat, Rek, 2007). Ugotovimo torej lahko, da bo v tem letu zmogljivost helikopterskih enot za potrebe nalog zaščite, reševanja in pomoči zmanjšana. Del aktivnosti lahko pokrije tudi enota policije, ki je do sedaj v teh nalogah manjkrat sodelovala. Po drugi strani pa Horvat poudarja "v slučaju potrebe se lahko za nekaj časa vrnemo in uredimo zadeve". Tu se kot sama po sebi ponuja rešitev v pomoči drugih držav NATA pri gašenju z letali, posebej še, če so te zmogljivosti zmanjšane zaradi skupnih operacij držav zveze NATO.

5.1.4.2 Požar kot vzrok krize

Vremenska značilnost leta 2003 je bila predvsem dolgotrajna suša in že maja zelo visoke temperature. To je bil tudi glavni vzrok (poleg človeškega faktorja) za nastanek požarov v naravi. Muhič (2005: 99) navaja, da je bilo v tem letu rekordno število požarov, skupaj več kot 6.000, od tega skoraj polovico požarov v naravi. Največji in najbolj zahteven pa se je razdivjal konec julija na Krasu. V gašenje je bilo vključeno 1.780 gasilcev iz vse Slovenije. Že prvi dan, 29. julija, pa so se v gašenje vključili helikopterji 15. HEB SV. Osem pilotov in štirje tehniški letalci so opravili skoraj 30 ur letenja in pri tem odvrgli na najbolj kritična in težko dostopna mesta skoraj 250.000 litrov vode. Pogorelo je več kot 1.000 hektarov, v glavnem listnatega gozda (Košiček, 2005: 108).

Slika 1: Gašenje s helikopterjem Bell 412

Vir: <http://slovenskavojska.si/poklicna/enote/pssv/15heb.htm>, 23. 2. 2007.

Potek gašenja (kronologija krize)

29. 7. 2003 Požar pri Selah na Krasu se je 29. julija 2003 razširil iz Italije, saj ga italijanski gozdarji s pomočjo helikopterjev niso uspeli zadržati na svoji strani. Tako se je požar okoli poldne pri vasi Jamlje razširil na slovensko stran. V gašenje so bila vključena okoliška gasilska društva, tako da je v popoldanskih urah požar gasilo več kot 100 gasilcev. Vodja intervencije je zaradi težkih razmer prosil prek Republiškega centra za obveščanje pomoč goriško gasilsko zvezo in helikopter SV. Ta je do 18. ure vrgel na kritične točke požara 17.600 litrov vode in pri tem opravil 22 naletov (Remih, 2007). Do noči so požar na slovenski strani uspeli pogasiti, tako da je čez noč ostala le manjša enota gasilcev za požarno stražo (Muhič, 2005).

30. 7. 2003 Požar je v dopoldanskih urah prešel državno mejo pri mejnem prehodu Klariči. Zaradi vetra, ki je pihal z več kot 50km/h, in goste vegetacije se je požar zelo hitro širil. V nekaj urah je ogrozil vasi: Brestovica, Zgornja Brestovica, Sela na Krasu, Vojščico, Novo vas, Korita in Hudi Log. Vodja intervencije je zaprosil za pomoč vseh gasilskih enot iz goriške ter južnoprimorske regije. Opoldne so organizirali poveljniško mesto, ki je usklajevalo nadaljnji potek gašenja. V poveljstvo so bili vključeni: vodja intervencije, član regijskega štaba CZ, član predsedstva gasilskega društva in župan občine Komen. Kljub vsem aktivnostim je požar že čez kakšno uro ogrožal več vasi in gasilci so se skupaj z domačini dobesedno na dvoriščih borili s plameni, ki so ogrožali hiše. Temperatura v senci je bila tega dne 37 °C, tako da so delali v izjemo težkih pogojih.

Gasilci, ki so prišli od drugod, pa so poleg tega imeli tudi velike težave z orientacijo. "Poti, po katerih bi se lahko orientirali, je bilo zelo malo, tako da so nam zelo prav prišli nekateri domačini, ki so nas usmerjali." (Slavec, 2007) V gašenje je bil vključen helikopter SV, oviral pa ga je gost dim, tako je gasil le tam, kjer je bilo to mogoče. Vodja intervencije se je dogovoril z Italijani, da so gasili z letali tudi nekaj 100m čez mejo. Helikopterju SV, ki je že gasil, sta se v zgodnjih popoldanskih urah pridružila še dva helikopterja SV. Zopet so zamenjali vodjo intervencije. V gašenje so se vključile tudi gasilske enote z Gorenjske. Poveljstvo je zaradi boljšega vodenja območje požara razdelilo na štiri sektorje. Sodelovanje med sektorji in vodjem intervencije je potekalo le po radijskih zvezah, kar je povzročalo težave. Do večera je skoraj 800 gasilcem ob pomoči nekaj nalezov italijanskih letal in treh helikopterjev SV- helikopterji so opravili 98 nalezov in odvrgli 78400 litrov vode (Remih, 2007) uspelo lokalizirati požar. Čez noč je 250 gasilcev nadzorovalo požar in skrbelo predvsem za varnost hiš. Kot navaja Muhič, (2005: 105) so razen tega "pomagali krajanom, saj je bilo psihično stanje več krajanov slabo".

31. 7. 2003 V jutranjih urah so zamenjali gasilske enote. V požar so bile tako vključene enote z Dolenjske, iz Ljubljane in Štajerske. Požar se je začel zopet širiti, a se ga je predvsem s pomočjo helikopterjev, uspelo kontrolirati in postopoma ugasniti. Tega dne so posadke helikopterjev opravile 189 nalezov in odvrgle 152.000 litrov vode. Popoldne je začelo rahlo deževati in poveljstvo gasilcev je razpustilo večino enot, ostale so le požarne straže, ki so pogorišče nadzorovale do **9. 8. 2003**, ko so razglasili konec gašenja (Muhič, 2005).

Ugotovitve

1. Požar se je razširil iz Italije in povzročil veliko gmotno škodo v obeh državah. Delovanje gasilskih enot je bilo zaradi nepodpisanega sporazuma med državama na terenu slabo usklajeno, temeljilo je na osnovi dogovorov med posamezniki, ki za to niso imeli pooblastila. Tudi gašenje italijanskih letal je temeljilo na ustnem dogovoru sodelujočih.

2. Pojavilo se je nepoznavanje organizacije in zmožnosti zunanjih udeležencev – predvsem letalske enote SV, saj so bile podane kritične ocene (Muhič, 2005: 106) o premajhni udeležbi helikopterjev SV.¹³

¹³ Pri tem se ni upoštevalo dejstva, da SV ne deluje samostojno, ampak po ukazih, ki prihajajo od civilne oblasti (Vlada, minister za obrambo), ki tudi odloča, koliko helikopterjev bo imela SV itd.

3. Precej težav je bilo zaradi poveljevanja, saj so vodjo intervencije večkrat zamenjali. Problemi so se pojavili predvsem pri zvezah, logistični oskrbi gasilcev, zaradi njihove pomanjkljive zaščitne opreme, ter neustrezne in zastarele tehnike nekaterih gasilskih društev. Koordinacija dela med enotami je bila zaradi vseh teh dejavnikov neustrezna in motena. Kot dobro pa je bilo ocenjeno sodelovanje gasilskih društev iz notranjosti Slovenije, ki so izdatno pripomogli, da je bil požar pogašen.

4. Sodelovanje z (1300) ogroženimi domačini je bilo ocenjeno kot dobro, vprašanje pa je, ali so gasilci ustrezno usposobljeni za psihično pomoč prizadetim, kot opisuje Muhič (2005: 105). Sreča v nesreči je bila, da ni bil nihče od prebivalcev in udeležencev gašenja poškodovan.

5.2 Uporaba oboroženih sil ZDA ob naravnih in drugih nesrečah

Nacionalni varnostni sistem ZDA

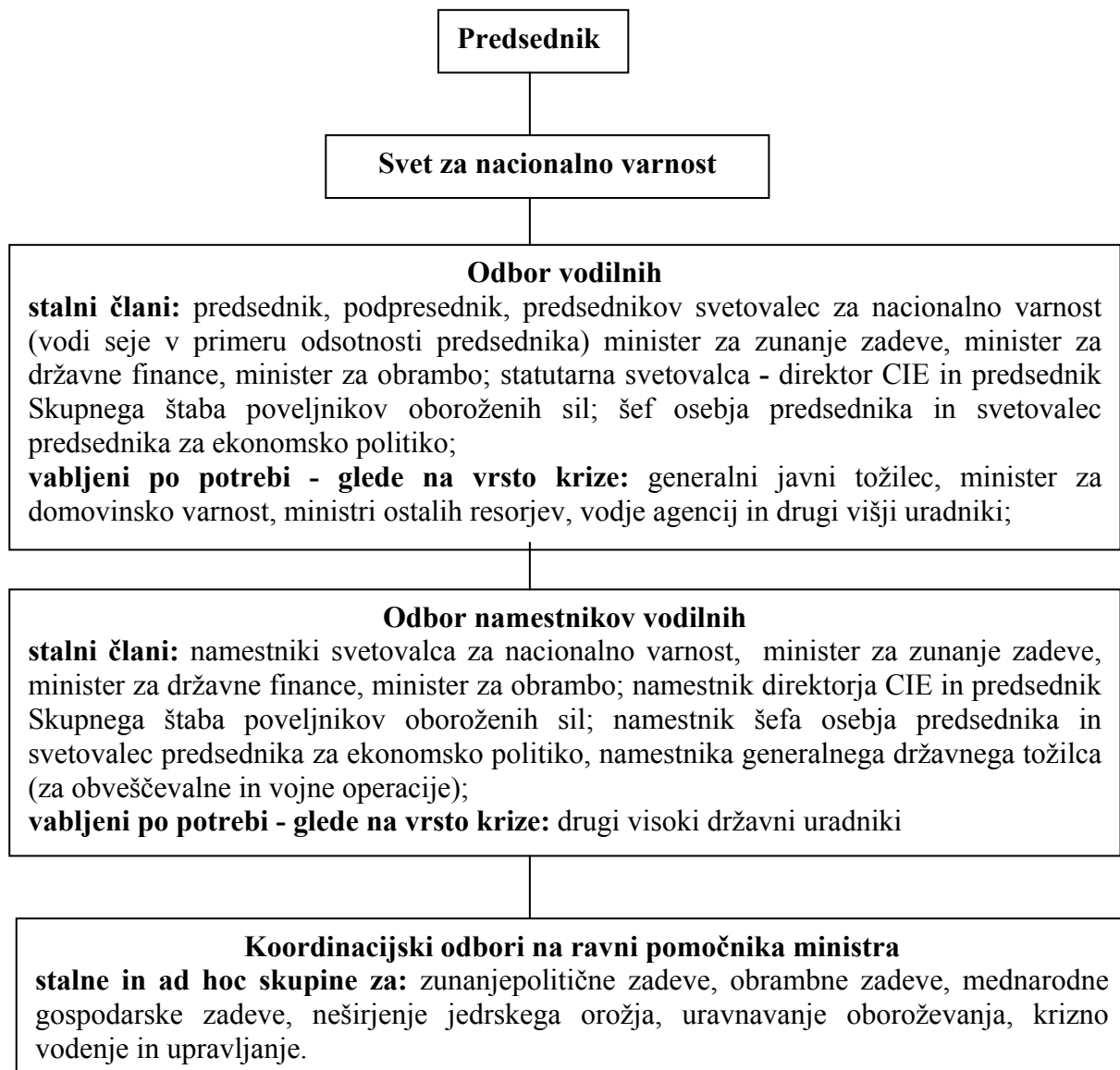
Nacionalni varnostna politika ZDA je postala še posebej po 11. septembru 2001 eden od najpomembnejših delov državne politike. Kakor navajata Grizold in Ferfila (2000: 22) so vse odločitve, ki zadevajo varnostno in obrambno politiko, povezane z eksistenčnimi vprašanji življenja in smrti. Iz tega sledi, da je varnostna politika temeljno izhodišče za oblikovanje celotne ameriške državne politike. Varnostne dejavnosti predstavljajo zapleteno področje v ameriški in državni strukturi, saj v njej različne institucije legitimno uveljavljajo svoje poglede, mnenja in interese. Nacionalni varnostni sistem ZDA je funkcionalno trdno povezan z ostalimi podsistemi (političnim, gospodarskim, izobraževalnim, kulturnim, itd.), z namenom, da se doseže ključen družbeni cilj, to pa je ohranitev vrednot (ohranitev ameriškega načina življenja) pred zunanjimi in notranjimi grožnjami, ter da se zagotovijo splošne možnosti za nemoten družbeni razvoj. V varnostne dejavnosti, ki jih organizira, vodi in financira država, se vključujejo institucije, a tudi skupine in posamezniki, ki imajo za to interes. Največji vpliv na sprejemanje odločitev, povezanih z varnostjo, imajo naslednje formalne in neformalne institucije.

1. Formalne institucije:

a) Predsednik ZDA. Po ustavi je vrhovni poveljnik oboroženih sil in predstavlja izvršilno vejo oblasti. V praksi je prisotno merjenje moči med predsednikom in kongresom, ki predstavlja zakonodajno vejo oblasti in s sprejemanjem zakonov z varnostnega področja vpliva na predsednikove odločitve.

b) Svet za nacionalno varnost. Ustanovljen je bil na podlagi zveznega zakona o nacionalni varnosti leta 1947, z namenom, da usklajuje delo različnih oddelkov in agencij zvezne vlade na področju nacionalne varnosti. Glavne naloge so: operativno oblikovanje konsistentne nacionalnovarnostne politike, koordiniranje in nadzor državnih organov pri njenem izvajanju, svetovanje predsedniku glede obrambne politike in drugih vprašanj notranje in zunanje politike, ki so povezana z vprašanji nacionalne varnosti, če nastopi kriza. Kakor poudarja Prezelj (2005: 159), je SNV "edina stopnja izvršilne oblasti, ki lahko obvezujoče usmerja različna ministrstva", kar je za državo, sestavljeno iz petdesetih zveznih držav, od katerih ima vsaka svojo ustavo, zakonodajno telo, sodstvo in guvernerja ter deluje dokaj samostojno, vsekakor zelo pomembno.

Shema 3: Struktura Sveta za nacionalno varnost

Vir: Grizold, Ferfila, 2000; Prezelj, 2005;

c) **Ministrstvo za obrambo.** Vodi ga civilni minister, ki ga na predlog predsednika države potrjuje kongres. Najpomembnejše naloge ministra so: svetuje predsedniku države glede obrambne politike; je namestnik predsednika države pri poveljevanju oboroženim silam; določa programe, ki jih predsednik države odobri in potem potrdi kongres.

d) **Ministrstvo za zunanje zadeve** je pomemben del zvezne vlade, ki sodeluje pri sprejemanju varnostne politike ZDA. Med drugim se ukvarja z načrtovanjem politike, političnovojaškimi zadevami in obveščevalnimi dejavnostmi. Pri zunanji politiki ima zelo pomembno vlogo obrambno ministrstvo. Ta vloga pa izhaja iz dveh dejstev – prevladujočega

realističnega koncepta razumevanja in obravnavanja mednarodnih odnosov, po katerem je nacionalna varnost cilj, in vojaške moči države kot sredstvo za doseganje tega cilja.

e) Obveščevalne službe oskrbujejo zvezno vlado z različnimi podatki o drugih državah ter gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah znotraj ZDA. Naj omenimo le nekatere, v javnosti bolj znane: CIA - osrednja obveščevalna agencija, NSA - agencija za nacionalno varnost, DIA - obrambnovarnostna agencija.

f) Kongres - pri delu kongresa naj omenimo pomembne zakonske možnosti pri oblikovanju obrambne in znanje politike. Po ustavi ima kongres možnost, da: sprejema zakone, podpisuje pogodbe z drugimi državami, odobrava finančna sredstva za izvajanje programov zunanje in obrambne politike, objavi vojno. Vloga kongresa na področjih nacionalne varnosti se spreminja v večjo ali manjšo korist predsednika ZDA. Nedvomno ima kongres še vedno največjo moč pri sprejemanju državnega proračuna.

2. Neformalne institucije: V politično odločanje se lahko vključujejo vsi državljani ZDA kot posamezniki ali pripadniki interesnih skupin. Najpomembnejši instituciji pa sta:

a) javni mediji (pravica do obveščenosti in posredno vpliv javnosti na določevalce varnostne politike);

b) interesne skupine in združenja (lobiranje pri predstavnih oblasti na vseh nivojih, da bi se za dosegli trenutni skupni cilji) (Grizold, Ferfila, 2000; Prezelj, 2005;).

5.2.1 Pravna podlaga za delovanje oboroženih sil ZDA ob naravnih in drugih nesrečah

Temeljna izhodišča za delovanje ameriške vojske v sistemu zaščite in reševanja so vsebovana v različnih normativnih aktih:

1. Zakonu o nacionalni varnosti
2. Direktivi 3025.1, 3025.15 in Priročniku za civilne krize
3. Zakonu Posse Commitatus
4. Zakonu Roberta Stafforda
5. Zakonu o domovinski varnosti

1. Zakon o nacionalni varnosti

Obrambni sistem in s tem delovanje oboroženih sil je bil pravno utemeljen leta 1947 z Zakonom o nacionalni varnosti. Sledila so dopolnila (1949, 1953, 1958), v katerih se je krepila civilna vloga ministra za obrambo. Temu je sledil Zakon o reorganizaciji ministrstva za obrambo leta 1986, ki poudarja pomen Skupnega štaba poveljnikov, s tem da je še vedno prevladujoča vodstvena civilna črta poveljevanja oboroženim silam. Določeno je, da je predsednik ZDA vrhovni poveljnik oboroženih sil, minister za obrambo pa njegov namestnik. Skupi štab poveljnikov, sestavljen iz načelnikov štaba kopenske vojske, letalstva, mornarice in mornariške pehote marincev, predstavlja administrativno enoto, sestavljeno iz najvišjih vojaških častnikov, ki pa neposredno ne poveljujejo operativnim enotam na terenu. Predsednik Skupnega štaba poveljnikov, ki ima najvišji vojaški čin v vojski, je po funkciji svetovalec tako predsedniku kot tudi ministru za obrambo in Svetu za nacionalno varnost. Poveljevanje bojnim silam je v pristojnosti desetih visokih častnikov, ki poveljujejo poveljstvom za: vesolje, posebne operacije, strateškemu poveljstvu, poveljstvu za transport; poveljstvu za Atlantik, za Evropo, za Pacifik, Osrednjemu poveljstvu in Južnemu poveljstvu. Za potrebe izvajanja domovinske obrambe in pomoč civilnim oblastem s strani vojske ZDA je bila leta 2002 izvedena reforma, s katero so ustanovili Ameriško Severno poveljstvo. To pokriva kontinentalne predele ZDA, Aljasko, Kanado, Mehiko, del Karibov in celotne ozemelske vode ZDA (Grizold, Ferfila, 2000; Prezelj, 2005;).

2. Direktiva 3025.1, 3025.15 in Priročnik za civilne krize

Direktivi in Priročnik za civilne krize so akti, s katerimi so določene politika in naloge obrambnega ministrstva v vojaški podpori civilnim oblastem. Tu je pomembno, da so civilne oblasti mišljene na vseh treh nivojih, in sicer lokalni, državni in zvezni. V direktivah je opredeljena delitev na vojaško podporo civilnim organom pregona (državlanski neredi, operacije proti tihotapcem mamil, v boju proti terorizmu, varovanju ljudi in objektov, nadziranju množic) in pomoč civilnim oblastem ob naravnih in drugih nesrečah. Pomoč vojske pa lahko zahtevajo tudi civilne agencije če pride do ekoloških nesreč. Odobritev vojaške podpore poteka po natančno določenem postopku. Vsaka prošnja civilnih oblasti se presodi, ali je v skladu z zakoni, kolikšen bo strošek in iz katerega fonda se bo plačala intervencija, kolikšno bo tveganje za vojake, ali je podpora v interesu ministrstva, še posebej pa se oceni, ali bo sodelovanje s civilnimi oblastmi imelo zmanjšan vpliv na izvajanje obrambnih nalog. Določena pa je tudi skrajšana procedura, ki je lahko v ustni obliki za primer, če gre za: neposredno reševanje življenj, preprečevanje človeškega trpljenja in velike

materialne škode v izjemno resnih okoliščinah. V teh primerih se lahko vsak načelnik komponente ministrstva za obrambo ali vojaški poveljnik samostojno odzove na takšno prošnjo (pa četudi ni bilo napada, ali ne predsedniške razglasitve krize ali večje nesreče) (Grizold, Ferfila, 2000; Prezelj, 2005;).

3. Zakon Posse Commitatus

omejuje uporabo Zvezne vojske v notranjem kriznem upravljanju in vodenju. Sprejet je bil že leta 1878 in je bil že večkrat dopolnjen. Po tem zakonu se Zvezna vojska ne sme uporabiti v notranjih operacijah, razen v primeru, ko to dovoljujeta ustava ali kongres ali v njunem imenu predsednik ZDA. Te izjeme se nanašajo na prej omenjene primere. To pa ne velja za enote Obalne straže in Nacionalne garde, če sta v funkciji izpolnjevanja naloge, ki jih je izdal guverner na nivoju posamezne države. Uporaba Zvezne vojske pa je omejena, če je zadosti civilnih virov ter če takšna podpora moti obrambne naloge oziroma vpliva na vojaško pripravljenost (Grizold, Ferfila, 2000; Prezelj, 2005;).

4. Zakon Roberta Stafforda

Krizno vodenje in upravljanje v ZDA govori o domnevi, da bo morala zvezna vlada intervenirati, če bodo resne nesreče in krize, ki bodo nastale ob tem, presegle zmožnosti državnih in lokalnih oblasti. V ta namen je kongres pooblastil predsednika, da oblikuje Program za pripravljenost na nesreče, ki temelji na uporabi sredstev primernih agencij, s pomočjo katerih bi zvezna vlada lahko pomagala državam in lokalnim skupnostim. Program se osredotoča na načrtovanje, urjenje, ocenjevanje ukrepov ter koordiniranje zveznih, državnih in lokalnih programov za pripravljenost ob večjih nesrečah. Za te naloge je bila leta 1979 ustanovljena Agencija za krizno upravljanje in vodenje FEMA (Ta je bila leta 2003 vključena v Ministrstvo za domovinsko varnost, s tem pa začela izgubljati samostojnost in se podrežati, (politično) bolj nevarnemu možnemu vzroku kriz – terorizmu.). Zakon določa procedure za razglasitev večjih nesreč in kriz ter način in obseg zvezne pomoči. Sredstva za pomoč se sprostijo samo, če zanje prosi guverner, ki mora ob tem priložiti informacijo o nesreči ali drugem kriznem dogodku in o svojih ukrepih. Če guverner ne zaprosi za pomoč, predsednik ZDA ne more razglasiti nesreče ali izrednih razmer, razen v primeru, če predsednik ugotovi, da gre za vrsto krize, za katero je po zakonodaji neposredno odgovorna zvezna država (Grizold, Ferfila, 2000; Prezelj, 2005; Malešič, 2006;).

5. Zakon o domovinski varnosti

Predsednik ZDA je leta 2002 kongresu predlagal sprejetje Zakona o domovinski varnosti, ki ga je istega leta sredi novembra tudi sprejel. S tem zakonom je bilo ustanovljeno Ministrstvo za domovinsko varnost, ki ima osrednjo vlogo pri uresničevanju funkcij domovinske varnosti. V Nacionalni strategiji domovinske varnosti so funkcije opredeljene na naslednjih področjih: obveščevalna dejavnost in opozarjanje, mejna in transportna varnost, notranji patriotizem, zaščita kritične infrastrukture in ključnega premoženja, obramba proti katastrofičnemu terorizmu, krizna pripravljenost na odgovor.

Novo ministrstvo poleg prevzema mnogih institucij, ki so delovale v drugih ministrstvih (Nacionalni urad za notranjo pripravljenost iz FBI-ja, Notranjekrizne podporne ekipe iz Ministrstva za pravosodje, Nacionalni krizni sistem za nesreče itd.), združuje tudi več kot 100 zveznih agencij in organizacij, ki so pomembne za domovinsko varnost. Najpomembnejše naloge ministrstva za domovinsko varnost so:

- preprečevanje terorističnih napadov na ZDA,
- zmanjševanje ranljivosti ZDA pred terorizmom,
- zmanjševanje škode in pomoč pri obnovi škode, ki je nastala zaradi terorističnih napadov v ZDA,
- izvajanje vseh nalog in funkcij, ki so bile prenesene na ministrstvo, vključno z delovanjem kot centralne točke v zvezi z naravnimi in antropogenimi krizami ter načrtovanjem.

Kakor je razvidno iz nalog, ki jih ima ministrstvo za domovinsko varnost, je kar v treh točkah od štirih glavni poudarek dan na ukrepih proti terorizmu, čeprav so naravne nesreče v ZDA zelo pogost pojav (požari, potresi, ekološke in industrijske nesreče, orkani, itd.) in nedvomno povzročajo bistveno več človeških žrtev in materialne škode, kot terorizem. Ministrstvo je z vključitvijo agencije FEMA, postalo tudi glavni nosilec nalog zaščite, reševanja in pomoči na zveznem nivoju.¹⁴ V Direktoratu za krizno pripravljenost in odzivanje, ki je eden od štirih direktorotov ministrstva (ostali trije so: Direktorat za varnost meja in transporta, za varnost in tehnologijo in za analize informacij in zaščito infrastrukture), so poleg že omenjene agencije

¹⁴Odgovornost za odzivanje na krizne dogodke je v ZDA porazdeljena med vse tri ravni oblasti: lokalno, državno in zvezno. Pri tem je največja možna odgovornost naložena najnižjim ravnam. Višja raven nastopi, če krize ne more reševati nižja raven. Enote, ki delujejo na lokalni ravni v primeru zaščite, reševanja in pomoči, so: gasilci, policijske enote, zdravstveno osebje, pa tudi prostovoljci, javne službe in podjetja.

tudi: Urad za nacionalno notranjo pripravljenost, Ekipa za odgovor na jedrske incidente, sredstva za RKB odgovor in Notranja krizna podporni ekipa.

FEMA ne premore večjih lastnih sredstev in osebja za ukrepanje v krizah, temveč usklajuje in upravlja s sredstvi in osebjem, ki ga ima na voljo zvezna država. Organizacijsko je sestavljena iz glavnega urada v Washingtonu in desetih regionalnih izpostav (Boston, New York, Philadelphia, Atlanta, Chicago, Denton, Kansas City, Denver, Oakland in Seattle). Vsaka izpostava je pooblaščen za neposredno sodelovanje z državami v regiji. FEMA ima nekaj nad 2.600 redno zaposlenih in približno 4.000 rezervistov, ki jih vpokličejo ob razglasitvi nacionalne krize (Prezelj, 2005; Može, 2006: 20;).

5.2.2 Številčno stanje oboroženih sil ZDA

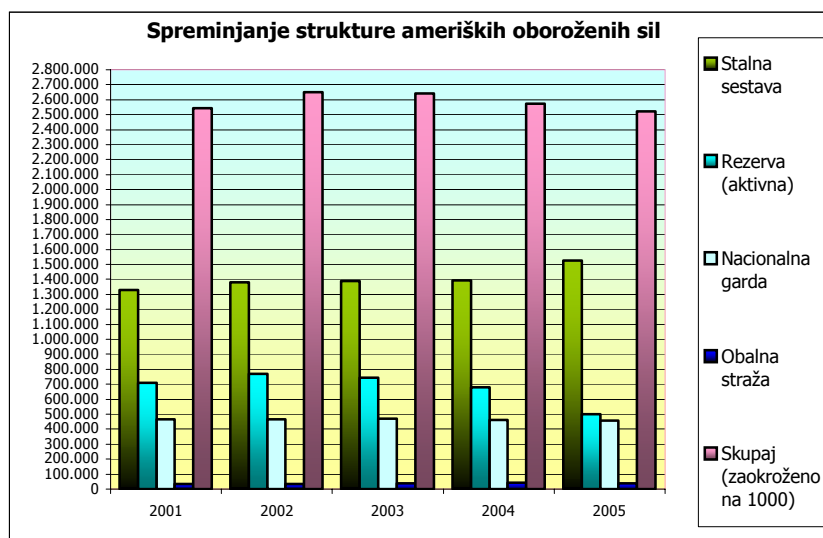
Kakor smo v prejšnjih poglavjih ugotovili, so ameriške oborožene sile zelo pomembne pri zaščiti, reševanju in pomoči, od velikine kriznega dogodka pa je odvisno, katere enote bodo angažirane. Guvernerji brez večjih težav lahko angažirajo Nacionalno gardo, ki ima v tem primeru lahko tudi policijska pooblastila. Za aktiviranje Zvezne vojske pa je potrebna razglasitev izrednega stanja oziroma razglasitev naravne nesreče večjih razsežnosti. Za ustvarjanje realne predstave o razpoložljivih silah, je treba vedeti, s kakšno številčno močjo razpolagajo, saj je ta kazalec zelo pomemben pri reševanju kriz, kjer je potrebno vključiti večje število ljudi.

Tabela 4: Številčno stanje ameriških oboroženih sil

Na dan	31.12.01	31.12.02	31.12.03	31.12.04	31.12.05
Stalna sestava	1.331.440	1.379.520	1.389.418	1.391.694	1.524.480
Rezerva po seznamu (neakt.)*	25.600	23.100	22.800	21.500	0
Rezerva (aktivna)	710.900	771.600	742.700	680.700	498.172
Nacionalna garda	464.100	464.300	472.200	460.050	458.030
Obalna straža	36.260	34.480	37.582	41.906	40.500
Skupaj (zaokroženo na 1000)	2.543.000	2.650.000	2.642.000	2.574.000	2.521.000

Opomba*: neaktivna rezerva ni upoštevana v skupnem seštevku številčnega stanja ameriške vojske. Vir: The military balance 2001 – 2006

Graf 4: Številčno stanje ameriških oboroženih sil od leta 2001 do 2005

Kakor je razvidno iz grafa, je bilo skupno število oboroženih sil leta 2001 nekaj nad 2.500.000. Naslednje leto se je to število povečalo za dobrih 100.000, kar je bilo največ v primerjalnem petletnem obdobju. Od tega leta se je skupno število vsako leto zmanjševalo, tako da je bilo leta 2005 skupaj 2.500.000 pripadnikov oboroženih sil. Na prvi pogled se ta številka zdi visoka, toda če primerjamo, koliko odstotkov vojakov je na število prebivalcev, dobimo 0,85%, kar je za 0,09% manj, kot je povprečje v zvezi NATO (za Slovenijo je podatek za leto 2005 1,32%). Medtem ko je opazno znižanje rezervnih enot od 700.000 leta 2001 na 500.000 leta 2005, se stalno povečuje število enot stalne sestave z 1.300.000 leta 2001 na 1.500.000 leta 2005. Poudariti je treba, da rezervisti popolnjujejo tako stalno sestavo kot tudi enote Nacionalne garde in Obalne straže. Rezervisti so se dolžni udeleževati usposabljanja in aktivnosti v operacijah znotraj in zunaj ZDA (pripadniki Obalne straže ne odhajajo na operacije zunaj ZDA).¹⁵ Kot slabost naj omenimo sorazmerno dolg čas, ki je potreben za njihovo aktiviranje (12 do 36 ur), še posebej če gre za kratkotrajne intenzivne krize (Prezelj, 2005: 208). Kakor je že omenjeno, pripadniki Obalne straže, ki od leta 2001 do 2005 (sicer z manjšimi nihanjem) štejejo okrog 40.000 pripadnikov, skrbijo za varovanje teritorialnega morja in po potrebi sodelujejo tudi v zaščiti, reševanju in pomoči.

Vedeti moramo, da ameriška vojska aktivno deluje v mnogih operacijah po svetu, kar seveda vpliva na razpoložljivost sil, ki bi jih lahko uporabili doma. Pri tem naj poudarimo, da je del

¹⁵ Ta podatek je pomemben predvsem zaradi dejstva, da v operacijah zunaj ZDA redno sodelujejo tako redne enote kot rezervisti Nacionalne garde, ki ima ključno vlogo pri operacijah zaščite, reševanja in pomoči na nivoju posameznih držav.

ameriških aktivnih sil razporejen po številnih bazah po delu sveta (se pa jih da v relativno sprejemljivem času uporabiti tudi za potrebe reševanja civilnih kriz znotraj ZDA).

Tabela 5: Aktivnosti ameriške vojske v operacijah kriznega odzivanja

Aktivnosti ameriške vojske	2001	2002	2003	2004	2005
Afganistan – OEF (operacija trajnega miru) *		7.500	8.500	18.000	19.500
Irak - OIF (iraška svoboda) *			146.400	121.600	193.600
Kuvajt – OIF (iraška svoboda)			38.160	25.250	25.250
Pakistan – OEF (operacija trajnega miru)				400	53
Afganistan – ISAF (ohranjanje miru)				67	89
Bosna – SFOR (ohranjanje miru)	3.500	2.000	1.800	839	263
Srbija in Črna gora – KFOR (ohranjanje miru)	5.400	5.100	2.250	1.800	1.801
Egipt, Etiopija, Kirgizistan, Tadžikistan, Uzbekistan, Gruzija, Liberija (ohr. miru)	1.234	6.383	2.119	2.902	1.521
Makedonija – KFOR					46
Madžarska – KFOR	350	350	350		
Irak, Kuvajt - UNIKOM	230				
Hrvaška – SFOR	3.330				
SKUPAJ	14.044	21.330	199.579	170.858	242.230

Opomba* - ameriška vojska se je iz okupacijskih sil, (operacija za vzpostavitev demokracije) prelevila v sile za vzpostavitev miru. Vir: The military balance 2001 – 2006.

Graf 5: Število vojakov ameriške vojske na misijah od leta 2001 do 2005

Gornji graf nam nazorno prikazuje udeležbo ameriških vojakov med leti 2001 do 2005 v različnih vojaških operacijah. Vidimo, da so imeli Američani leta 2001 14.000 vojakov predvsem na tleh nekdanje Jugoslavije; leta 2002 več kot 20.000, od tega kar 7.000 v Afganistanu; leta 2003 jih je že blizu 200.000 predvsem v Iraku; leta 2004 se število vojakov zmanjša na 170.000 in leto pozneje jih je predvsem na račun Iraka že več kot 240.000. Glede na število prebivalcev ZDA je bilo leta 2005 na različnih vojaških operacijah 0,082% vojakov (povprečje Nata je 0,036%), kar je največ od vseh članic Nata (The military balance 2006).

5.2.3 Vloga vojaških enot ZDA pri reševanju zaradi orkana Katrina

Kakor smo že omenili, ogrožajo ZDA številne naravne in druge nesreče. Posebno na področju šestih zveznih držav na jugovzhodu ZDA (Alabama, Florida, Georgija, Louisiana, Mississippi in Tennessee) se vsako leto od junija do decembra redno pojavljajo tropske nevihte ali njihove intenzivnejše oblike – orkani. Vsekakor so orkani eden od najbolj uničujočih naravnih pojavov, ki s svojo neukrotljivo močno povzročajo veliko človeških žrtev ter ogromno materialne škode (Obramba, 2005: 15). Kljub temu da se orkani pojavljajo vsako leto, se je pri orkanu Katrina pokazalo, da ZDA niso bile pripravljene na pravočasno in učinkovito ukrepanje, še posebej pa ne na odpravljanje posledic. V odpravljanje posledic so se po razglasitvi izrednih razmer, ki jih je razglasil predsednik Bush 27. avgusta 2005, vključile tudi oborožene sile ZDA. Kakor so pokazale analize, so imele pri pomoči in reševanju ključno vlogo, pa čeprav so bile v te naloge prepozno in neustrezno vključene. Kakor je poudaril Grizold (Obramba, 2005: 17), je glede na prenovljeno nacionalno varnostno politiko, ki je bila sprejeta leta 2002, mogoče sklepati, da "ameriško vlado danes bolj skrbi mednarodni terorizem kot preprečevanje in odpravljanje posledic vse pogostejših velikih naravnih in drugih nesreč". Zato je 1.322 smrtnih žrtev in 125 milijard dolarjev škode, ki jih je povzročil orkan (Berglez, 2006: 302), v takšnih razmerah še sorazmerno malo.

5.2.3.1 Orkan kot vzrok krize

Orkan je meteorološki pojem, ki označuje viharni pojav nizkega zračnega pritiska v zemeljskem ozračju. Po sestavi je velika, vrteča se površina oblakov in vetrov z močno nevihtno dejavnostjo. Glavna pogonska sila orkana je sprostitvev izparilne toplote iz vode s temperaturo nad 27°C, ki se utekočinja na velikih nadmorskih višinah. Zaradi tega si lahko orkan predstavljamo kot velikanski navpični toplotni stroj. Hladen ciklon nad toplo podlago

ga ojači, topel nad hladno pa oslabi. V središču orkana je najnižji zračni pritisk, ki obsega do 30 kilometrov široko območje jasnine. Celoten obseg orkana pa je običajno okrog 300 kilometrov, največji orkani pa imajo obseg tudi do 800 kilometrov. Običajno nastanejo ob zahodni obali Afrike v obliki neviht, ki se potem premaknejo nad toplejše oceanske vode. Orkani se razvijejo v treh stopnjah, in sicer: tropska depresija, za katero so značilni vrtnčasti oblaki, dež in vetrovi, ki pihajo s hitrostjo manj kot 62,7 km/h; tropska nevihta, ki nastane, če se depresija razvija naprej in vetrovi dosežejo hitrost več kot 62,7 km/h; orkan, ki nastane, ko vetrovi v nevihti presežejo hitrost 119 km/h. V spodnji tabeli je prikazana Saffir – Simpsonova lestvica orkanov, s pomočjo katere se določa njihova moč (Dakič, 2005: 15).

Tabela 6: Saffir-Simsonova lestvica orkanov

Stopnja	Hitrost vetra v km/h	Višina valov v m	Učinki (posledice)
1.	119 – 153	1,2 – 1,6	Omejene poplave v obalnem območju, majhna škoda na drevesih.
2.	155 – 177	1,7 – 2,5	Zmerne poplave, ruvanje dreves, delne poškodbe streh, oken in vrat.
3.	178,6 – 209	2,6 – 3,7	Poplave na širšem obalnem območju, poškodbe na cestah, precejšnje poškodbe objektov.
4.	210 – 247,8	3,8 – 5,5	Poplave v obalnem zaledju, velika škoda na objektih, uničenje montažnih zgradb, močne poškodbe cest.
5.	nad 249,4	nad 5,5	Obsežne poplave v obalnem zaledju, večina objektov in cest je uničenih.

Vir: <http://.fema.gov/hazard/hurricane/>, 1. 3. 2007.

Življenjski cikel orkana Katrina (kronologija krize)

23. 8. 2005 se oblikuje nad Bahamskimi otoki depresija, ki bi se lahko po mnenju Nacionalnega vremenskega centra ZDA spremenila v tropsko nevihto.

24. 8. 2005 depresija preraste v tropsko nevihto, ki jo poimenujejo Katrina. FEMA aktivira posebno ekipo za nadzor orkanov.

25. 8. 2005 Katrina doseže kopno na jugu Floride z močjo prve stopnje. Nacionalna uprava za oceane in ozračje ocenjuje, da bo orkan zajel državi Alabamo in Misisipi, zato ti dve državi aktivirata operacijske krizne centre. FEMA na ogrožena področja pošlje manjše količine hrane in vode.

26. 8. 2005 v skladu z oceno o možni nevarnosti guvernerka Louisiane in guverner Misisipija razglasita krizne razmere in ukažeta mobilizacijo pripadnikov Nacionalne garde. V New Orleansu so obravnavali možnost uničujočega delovanja orkana, saj so računalniške simulacije postavile mesto v središče prehoda orkana na kopno. Večji del mesta leži pod morskno gladino, zato so predvidevali, da bi lahko visoki valovi predrli nasipe in mesto poplavili.

27. 8. 2005 guvernerka Louisiane zahteva od predsednika ZDA Georga W. Busha razglasitev kriznih razmer. Ta razglasi izredne razmere v Louisiani, Alabami in Misisipiju in pooblasti Femo za izvedbo zveznih kriznih ukrepov. Župan New Orleansa razglasi krizne razmere in ukaže evakuacijo z nižjeležečih delov mesta. Katrina doseže četrto stopnjo po Saffir – Simpsonovi lestvici.

28. 8. 2005 Nacionalni vremenski center je izdal obvestilo, v katerem opozarja na uničujoče posledice, ki jih bo povzročil orkan. Katrina doseže moč pete stopnje, hitrost vetra je dosegla 280km/h. Oblasti začnejo izvajati obvezen ukrep evakuacije z območij Louisiane, Misisipija in Alabame. Obalna straža na področju jugovzhoda Louisiane razmesti ekipe prve pomoči. Tudi FEMA organizira skupine prve pomoči in ekipe za reševanje, s tem da zaradi močnega vetra prekine dovažanje pomoči na prizadeta območja. V skladu z zvezno zakonodajo predsednik Bush ukaže ministru za domovinsko varnost, naj koordinira odzivanje na nesrečo na zvezni ravni. Direktor Feme je določen za zveznega uradnika. Njegova dolžnost je koordinacija in namestitev vseh zveznih sil. Istega dne Severno vojaško poveljstvo ZDA po ukazu predsednika Busha oblikuje združeno namensko silo, ki je imela nalogo izvajati vodenje vojaških aktivnosti na območju nesreče.

29. 8. 2005 valovi, visoki več kot pet metrov, so na posameznih mestih predrli nasipe, ki ločujejo jezero Pontchartrain od New Orleansa. Voda je prodrla tudi po kanalizacijskih in drenažnih ceveh in vdiralna v mesto. Inženirske enote skušajo v nemogočih pogojih zapreti vrzeli v nasipih, v reševanje so vključene tudi ostale enote Nacionalne garde, Obalne straže,

policije in gasilske enote. Prometna infrastruktura je v razsulu, v nižje ležečih predelih mesta je že več kot tri metre vode. Predsednik ZDA razglasi večjo nesrečo v državah Alabama, Louisiana in Misisipi in s tem sprosti zvezna sredstva, ki so predvidena za takšne primere.

30. 8. 2005 orkan Katrina po prihodu na kopno oslabi in se spremeni v tropsko nevihto, a New Orleans še naprej zaliva voda. Prebivalci, ki kljub zaukazani evakuaciji, niso zapustili svojih domov, se borijo za preživetje. Pojavi se nasilje in ropanje, zato guvernerka pošlje na kritična območja oborožene enote Nacionalne garde in policije ter zagrozi, da bodo po potrebi orožje tudi uporabili. Hkrati prosi za posredovanje Zvezne vojske za pomoč pri vzpostavitvi reda. FEMA poskrbi za avtobuse, župan New Orleansa pa pooblasti policijske enote, da prebivalce nasilno evakuirajo. Pomembno vlogo pri tem imajo mediji, saj je z njihovo pomočjo domača in mednarodna javnost seznanjena z razmerami. Zaplete pa se, ko vojska novinarjem prepove snemati zbiranje trupel. General Russel Honore, poveljnik reševalnih operacij na ameriški obali Mehškega zaliva, je tako pozval "vojsko" novinarjev, ki niso imeli nobenih moralnih zadržkov pri pridobivanju senzacionalnih novic: "Imeli ste popoln dostop do vsega, kar smo delali – dobrega, slabega in grdega, toda ta operacija bo izvršena z dostojanstvom in spoštovanjem do družin umrlih."

31. 8. – 3. 9. 2005 evakuacija prebivalcev iz ogroženih območij se nadaljuje. V mesto še vedno udara voda. Zaradi preštevilnih kritik, da se ameriška vlada ni odzvala ustrezno¹⁶, je ameriški predsednik Bush ukazal napotitev dodatnih pripadnikov Nacionalne garde na prizadeta območja. Na ogroženih območjih je bilo tega dne 21.000 pripadnikov Nacionalne garde, od tega 13.000 na najbolj ogroženih območjih Louisiane. Na ogroženo območje prispejo tudi ameriške enote, ki delujejo zunaj ZDA. Med njimi so bili tudi pripadniki vojaške policije iz Kolorada, ki so bili na usposabljanju v Sloveniji skupaj z našo vojaško policijo.¹⁷ Po ukazu so že po nekaj dneh odšli v New Orleans in se vključili v enote za zagotavljanje miru (Klinar, 2007).

4. 8. – 9. 9. 2005 inženirskim enotam uspe zapreti vrzeli v nasipih in začnejo črpati vodo iz mesta. Direktor Feme je zamenjan zaradi kritik, namesto njega je za zveznega uradnika za koordinacijo imenovan viceadmiral Thad W. Allen, ki je potem uspešnejše vodil operacijo

¹⁶ Ob znatni pomoči medijev so bili najbolj glasni revni afroameriški prebivalci New Orleansa, ki so živeli v najbolj prizadetih predelih mesta.

¹⁷ Usposabljanje je potekalo od 29. 8. do 8. 9. 2005. Usposabljali so se za delovanje vojaških policij v silah za posredovanje zveze NATO (Nato Reaction Force – NRF).

reševanja. Na območje New Orleansa prispe 82. pehotna divizija z več kot 12.000 oboroženimi vojaki Zvezne vojske.

Februar 2006 iz New Orleansa so odšli še zadnji vojaki, ki so skrbeli za red in so bili v mesto poslani kot pomoč ob orkanu Katrina (Malešič, 2006; Može, 2006; <http://www.rtv slo.si>, 4. 2. 2007 (Vlasta Jeseničnik, Helena Milinkovič); <http://www.24ur.com>, 13. 2. 2007; <http://en.wikipedia.org>, 1. 3. 2007;).

Sliki 2, 3: Orkan Katrina 28. avgusta 2005

Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Hurricane_Katrina_August_28_2005_NASA.jpg, 1.3. 2007.

5.2.4.2 Vključitev oboroženih sil ZDA v reševanje krize

Nacionalna garda je nosilec obrambnovarnostnega sistema posamezne države in predstavlja primarno podporo civilnim oblastem pri zaščiti in reševanju. Po potrebi deluje pod poveljstvom guvernerja posamezne države. Tudi v primeru orkana Katrine je vpoklic enot Nacionalne garde potekal po zakonskih osnovah. Guvernerji na ogroženih območjih so razglasili krizne razmere in ukazali mobilizacijo pripadnikov Nacionalne garde. V reševanje in pomoč se je vključilo okrog 50.000 pripadnikov na celotnem prizadetem področju. Njihove glavne naloge so bile prevoz ter razdeljevanje hrane in vode, pomoč pri evakuaciji, iskanje in reševanje preživelih, pa tudi pomoč policijskim enotam pri vzpostavljanju reda. Težave so nastopile zaradi odlašanja guvernerke Louisiane po zahtevi za vključitev Nacionalne garde drugih držav, za katere bi lahko takoj zaprosila (na podlagi meddržavnih dogovorov).¹⁸ Tako je večino enot iz drugih zveznih držav prišlo v opustošene kraje šele po orkanu. Njihova pomoč civilnim oblastem, predvsem pomoč inženirskih enot, ki so zaustavile prodiranje vode v mesto, očistile komunikacije in s tem odprle poti, je vsekakor vplivala na zmanjševanje žrtev.

Enote Zvezne vojske so bile vključene po ukazu predsednika Busha šele, ko je orkan Katrina dosegel peto stopnjo po lestvici orkanov. Severno vojaško poveljstvo je oblikovalo združeno namensko silo, ki je štela okrog 20.000 pripadnikov, z 50 helikopterjev in sanitetno ladjo USNS Comfort (Military balance, 2006). Kakor omenja Malešič (2006: 273), je bila opazna zadržanost poveljnikov, ki je bila posledica "instinkta in urjenja vojaških poveljnikov, skladno s katerima morajo pri notranjih operacijah ostati v ozadju in imeti zgolj podporno vlogo". Večina enot je bila tako vključena v reševanje in odpravljanje posledic šele nekaj dni po udaru Katrine. Po prihodu na prizadeto območje so imeli težave predvsem s komunikacijami z ostalimi udeleženci na terenu.

Enote Obalne straže so se, kakor navaja Može (2006: 43) "izkazale za eno najuspešnejših segmentov reševanja krize, ji jo je povzročil orkan Katrina". Zaradi nalog, ki jih sicer vsakodnevno opravljajo¹⁹ so že od samega začetka krize delovali po predvidenih načrtih, po katerih so se pred tem že urili. Pri tem so stalno vzdrževali stike z lokalnimi in državnimi

¹⁸ Pripadnikov Nacionalne garde iz Louisiane je bilo bistveno premalo predvsem zaradi njihovega delovanja v Iraku.

¹⁹ Vojaški nadzor obalnega morja, boj proti nelegalni migraciji, tihotapcem mamil, reševanje in iskanje oseb na morju, ...

oblastni. Delovati so začeli že nekaj dni prej, je orkan dosegel največjo moč in začel uničevati vsega okoli sebe. V reševanje je bilo vključenih skoraj 6000 pripadnikov, kar je sedmina vseh enot, ki sestavljajo Obalno stražo (Malešič, 2006; Može, 2006;).

Sliki 4, 5: Ameriški vojaki so po štirih dneh prizadetim prebivalcem New Orleansa pripeljali pakete pomoči

Vir: <http://www.rtvsl.si>; 28. 2. 2007.

Sliki 6, 7: Posnetki brezvladja in nemoči ljudi v New Orleansu so presenetili Američane in svet

Vir: <http://www.illinoisphoto.com/main/v/hurricane/>, 28. 2. 2007.

Ugotovitve

1. Orkani sodijo med naravne pojave, ki vsako leto povzročajo materialno škodo in človeške žrtve, predvsem na jugovzhodu ZDA. Iz tega zornega kota ne moremo govoriti, da gre za krizo, ki se jo ne da napovedati ali se nanjo pripraviti. Orkan Katrina je popolnoma presenetil pristojne oblasti, ki niso bile pripravljene na posledice orkana, četudi so bile na to opozorjene.

2. Ustanovitev Ministrstva za domovinsko varnost naj bi poenotila delovanje vseh akterjev, ki so odgovorni za reševanje nacionalnovarnostnih problemov na zveznem nivoju. Toda izkazalo se je, da zaradi prevelikega poudarka boju proti terorizmu, le-to ni ustrezno delovalo v notranji civilni krizi, ki jo je povzročil orkan Katrina. Pokazalo se je, da je podreditev agencije za krizno vodenje in upravljanje FEMA ministrstvu neustrezno. Zaradi slabega vodenja so med krizo zamenjali vodjo agencije.

3. Pričakovanja javnosti glede učinkovitega delovanja oboroženih sil so bila nerealna. Kritike, da se je vojska prepočasi vključila v reševanje in v premajhnem številu, pa so bile upravičene. Ena od največjih vojska na svetu, za katero je v doktrini določeno, da se je sposobna bojevati v dveh različnih vojnah hkrati, je potrebovala kar nekaj dni, da se je vključila v reševanje in pomoč prizadetim.

4. Zelo velik problem je predstavljalo usklajeno delovanje in komuniciranje med lokalno oblastjo, enotami gasilcev, reševalcev, policistov in vojakov, saj je orkan uničil skoraj vse komunikacijsko omrežje.²⁰ Kakor navaja Malešič (2006: 273) " v krizi, polni čustev in adrenalina, je to sprožilo veliko vprašanj o tem, kdo je sploh poveljeval v reševalni operaciji ob orkanu Katrina". Izjema pri tem je bila vsekakor Obalna straža, ki se je tudi v komunikacijah izkazala kot zanesljiva.

5. Ko so začeli novinarji pošiljati (prenapihnjena) sporočila, da prihaja do nepopisnega plenjenja trgovin, tatvin, umorov in posilstev, so oblasti Louisiane poslale več tisoč vojakov Nacionalne garde in policiste, da vzpostavijo red. Dobili so pooblastilo, da lahko uporabijo pri tem orožje. Guvernerka New Orleansa, je opozorila javnost, da ga bodo, če bo potrebno, dejansko uporabili. Za vojake, ki so vzpostavljali red in mir na tem območju še do februarja leta 2006 in so pred tem (vsaj velika večina od njih) delovali v spopadih zunaj ZDA, so bile takšne naloge vsekakor nova in travmatična izkušnja.

²⁰ Vojaki so sicer med sabo lahko komunicirali, toda na isti nalogi so pripadniki Nacionalne garde dobivali ukaze od guvernerja, pripadniki Zvezne vojske pa od Severnega poveljstva.

5.2.4 Vloga vojaških enot ZDA pri reševanju zaradi cunami v JV Aziji

26. decembra 2004 ob 7:58:53 po lokalnem času je v Jugovzhodni Aziji, potres z magnitudo okrog 9.0 povzročil silovit cunami, ki je predvsem na območju Šrilanke, na Tajskem, v Indoneziji, Maleziji, Mjanmarju, Indiji, Bangladešu in na Maldivih zahteval 226.408 smrtnih žrtev (mediji so poročali o večjem številu mrtvih, prek 300.000. Končne številke verjetno ne bomo nikoli vedeli). Nekaj smrtnih žrtev pa so imeli celo v afriških državah: Somaliji, Tanzaniji in Keniji, cunami pa je dosegel tudi obale Južne in Severne Amerike (Berglez, 2006: 304; Vidrih, 2005: 123;). Največ, skoraj dve tretjini vseh žrtev cunami, so zabeležili v Indoneziji, med umrlimi pa so bili tudi številni tujci, ki so jih popotresni valovi presenetili na počitnicah. Številne žrtve med zahodnimi turisti so bile eden glavnih vzrokov, da se je svet takoj odzval na pomoč. V reševanje se je poleg ostalih organizacij vključila tudi vojska ZDA.

Slika 8: Območje potresa. Z rdečo so označene obale, prizadete zaradi cunami

Vir: Delo, 2005.

5.2.4.1 Cunami kot vzrok krize

Žarišče potresa je bilo v vulkansko potresnem pasu, ki obkroža Tih ocean, v katerem se sprosti več kot 70% potresne energije na Zemlji. Epicenter potresa je bil pod morsko gladino ob zahodni obali severnega dela indonezijskega otoka Sumatre med Indoevropsko in Evrazijsko litosfersko ploščo. Prvemu potresu z magnitudo okrog 9 (podatki iz različnih virov

se gibljejo od 8,8 pa do 9,3) so po nekaj minutah sledili močni popotresni sunki (Berglez, 2006: 304). V globinah med 5 in 20 km pod morskim dnom se je aktivirala prelomna cona v dolžini tisoč kilometrov. Navpični premik morskega dna v višini 9m in pa majhna globina potresa sta povzročila nastanek obsežnega cunamija (Vidrih, 2005).

Cunami lahko nastane ob potresu, vulkanskem izbruhu, velikem plazju ali ob padcu meteorita. Sama beseda cunami izhaja iz japonščine in dobesedno pomeni pristaniški val: "tsu" – pristanišče, "nami" – val, poslovenjeno – cunami, (Lapajne, 2006: 336). Cunami se pojavi redko, še najbolj pogosto kot spremljajoči naravni pojav ob potresu. Nenaden dvig oceanskega dna povzroči, da se dvigne obsežen steber oceanske vode na tem območju. Ker se vode ne stiska, se na površini poruši težnostno ravnotežje in od središča, kjer je prišlo do navpičnega premika, se začnejo na vse strani širiti valovi. To pa niso valovi, kot jih povzročata veter ali plimovanje, ti imajo majhno valovno dolžino od 100 do 200 m, valovi cunamija v globokem morju dosežejo valovno dolžino med 200 in 300 km. Višina valov na odprtem morju je največ do 2m,²¹ zato ga je zelo težko opaziti, je pa hitrost širjenja valov med 500 in 900 km/h. Odvisna je predvsem od globine morja; čim bolj globoko je morje, hitrejši je val. Razvoj cunamija ima tri stopnje:

1. Nastanek zaradi porušenega ravnotežja vode, (če ga povzroči potres, ki ima hitrost širjenja potresnih valov 43.900 km/h, ga lahko pravočasno predvidevamo).

2. Širjenje po oceanu s hitrostjo, ki je odvisna od globine morja. (Če je globina morja 7000m, potem je hitrost 943 km/h, pri globini morja 200m se hitrost zmanjša na 159km/h in pri 10m globine, običajno tik preden se izlije na obalo, ima za večino ljudi še vedno prehitrih 36km/h).

3. Preplavljanje kopnega, (Val se povečuje sorazmerno s položnostjo obale oziroma s plitvim morjem v bližini obale. Tako je npr. meril val na Tajskem v višino približno 10m ob sorazmerno globokem morju ob obali, vzdolž zahodne obale Sumatre, kjer je v bližini obale morje plitvejše, pa je val segal skoraj 30m visoko.) (Jesenko, Vidrih, 2005; Vidrih, 2005; Lapajne, 2006; <http://www.rtvsl.si>, 22. 1. 2007;).

Potek dogodkov 26. 12. 2004 (kronologija krize)

Ob H + 0 (06.58) potres sproži cunami in že prvo uro opustoši zahodne obale Indonezije, predvsem pokrajino Aceh na otoku Sumatra. Kljub temu da so prebivalci občutili močan

²¹ Opazovalne naprave so v tem primeru zaznale val višine 60cm

potres in bi glede na to, da v teh krajih nastane največ cunamijev na svetu - od leta 1900 pa do leta 1999 je na svetu nastalo 1.410 cunamijev, ki so povzročili človeške žrtve, od teh je dobršen del nastal ravno na področju Tihega oceana (Dakič, 2005:17;) bi pričakovali, da se bodo preventivno umaknili²² na višja področja, se to ni zgodilo. Po fotografijah in filmskih posnetkih bi sodili, da se velika večina ljudi sploh ni zavedala, kaj jih čaka.

H+1 (08.00) Cunami doseže obale Tajske in opustoši otoke jugozahodne Indonezije. Število žrtev skokovito raste, toda kljub temu da se vse skupaj dogaja sredi jutra in da svetovni mediji že poročajo o siloviti uničevalni moči cunamija, se namesto obsežnih evakuacij prebivalcev pojavijo primeri "katastrofičnega turizma". Na prizadetih območjih se vključijo v reševanje predvsem domačini in turisti, ki jih cunami ni prizadel. Mediji poročajo že o 10.000 mrtvih in pogrešanih.

H+2 (09.00) Uničujoči val doseže Malezijo, Mjanmar, Indijo in Šrilanko in povzroči na tisoče mrtvih, ki niso bili pravočasno obveščeni o prihajajočem valu.

H+3-6 (10.00 – 13.00) Cunami doseže otočje Maldivi in pobije nekaj deset ljudi ter nadaljuje proti Avstraliji, Antarktiki, Madagaskarju in Afriki. Čez dobre tri ure doseže Somalijo (150 mrtvih), Tanzanijo (več kot 10 mrtvih), obale Nove Zelandije ter Severne in Južne Amerike. Prava ocena je, da je mrtvih več kot 100.000 ljudi in velika materialna škoda (<http://www.rtvsl.si>, 22. 1. 2007; <http://www.illinoisphoto.com/main/v/Tsunami-Photos/>, 28. 2. 2007; Delo, 2005; <http://www.24ur.com>, 12. 2. 2007; Obramba št. 2 in 8, 2005;).

Slika 9: Ljudje se niso zavedali, kaj jih čaka

Vir: http://www.bedarije.com/slike_ostalo_seznam.html, 12. 2. 2007.

²² Sistem za javljanje in opozarjanje so v večini držav blizu tega območja uvedli šele po katastrofi.

Mednarodna javnost je bila ob prizorih uničenja šokirana in predvsem (sicer tragičnim) žrtvam turistov "gre zahvala",²³ da se je že v nekaj dneh odzvalo rekordnih 90 držav in 500 nevladnih organizacij, ki so za pomoč žrtvam cunamija in obnovo zbrale 12 milijard ameriških dolarjev. V reševanje so se vključile razen oboroženih sil prizadetih držav tudi enote britanske, japonske, avstralske, francoske, nemške, kitajske in ameriške vojske. Tu je treba omeniti tudi indijsko vojsko, saj so, kljub temu da je bila prizadeta tudi Indija, poslali dve sanitetni vojaški ladji na pomoč v Indonezijo. Največjo kritiko domače javnosti je doživela švedska vlada (na prizadetih področjih je bilo veliko švedskih turistov), ki so ji očitali prepočasen odziv na krizo, saj so šele po štirih dneh na območje katastrofe poslali prva letala, ki so ranjene Švede pripeljala domov (takšne oskrbe seveda niso bili deležni domačini). V reševanje in pomoč se je vključila tudi organizacija ZN. Generalni sekretar ZN Kofi Annan je za koordinatorja humanitarne pomoči določil Jana Egelanda, ker pa od njega ni bilo pričakovanih rezultatov, ga je že po nekaj dneh zamenjal (<http://www.rtv slo.si>, 22. 1. 2007; Baković, Delo 2005;).

Slike 10, 11, 12: Uničujoča moč cunamija

Vir: <http://www.slo-tech.com/script/forum/izpisitemo.php?threadID=142709&mesto=0> , 5. 3. 2007; Baković, 3.1.2005;

5.2.4.2 Uporaba oboroženih sil ZDA pri reševanju in pomoči

Na krizo so se zelo hitro odzvale ZDA (za razliko od krize, ki jo je povzročil v ZDA orkan Katrina leta 2005 - glej prejšnje poglavje), saj so na prizadeto območje poslale enote ameriške vojske (mornarico in marine). Največ pomoči je bilo usmerjenih v območje indonezijske province Aceh, kjer je bilo tudi največ smrtnih žrtev – več kot 100.000. Kakor omenja Dakič

²³ Na Tajskem je umrlo več turistov kot domačinov.

(2005b, :17), je bil v tej humanitarni operaciji največji paradoks v tem, da so najbolj intenzivno pomagale helikopterske posadke "ki so še prav pred kratkim delovale v Afganistanu in Iraku". Novinar Dela Mastnak (Delo, 2005) je pri udeležbi ameriških enot pri reševanju in pomoči prizadetih še ostrejši, saj obtožuje ameriško vlado, da "niti ne skriva (vlada namreč), da izrablja naravno nesrečo za kampanjo za hudo potrebno izboljšanje svojega ugleda in položaja v svetu".²⁴ Poudariti moramo, da je v nekaterih državah na območju, kjer je cunami povzročil največ škode, velika revščina, veliko kriz, ki so posledica nerešenih etničnih sporov (omejili se bomo predvsem na področje, kjer so nudile humanitarno pomoč ameriške enote).

V pokrajini Aceh se vladne enote že od leta 1976 spopadajo s pripadniki separatističnega gibanja za osvoboditev Aceha (GAM – Garkan Aceh Merdeka). S posredovanjem Američanov je GAM razglasil enostransko premirje in tako omogočil dostavo humanitarne pomoči. Da ameriške enote niso imele lahkega dela, pričajo tudi občasni incidenti, ko je prihajalo do streljanja na indonezijske človekoljubne delavce. Zavzetost ameriških enot pri reševanju in pomoči v teh krajih pa ima tudi temnejšo plat. Kakor navajata novinarja Dela in Mladine (Bakovič, 2005a; Valenčič, 2006;), je ameriška vlada izkoristila priložnost in ne samo, da je v pokrajino Aceh poslala največ vojakov, ki so sodelovali pri reševanju in pomoči (finančno je pomagala tudi ostalim prizadetim državam), žal je večina vojakov potem tudi ostala. Tako je ZDA kmalu po nesreči obnovila bazo Utapo na Tajskem, ki je ni uporabljala od vietnamske vojne, in reaktivirala sporazume o obrambnem sodelovanju s Filipini in Tajsko. Ameriške vojaške ladje so zasidrane v pristaniščih Singapura in Šrilanke, kljub temu da Šrilanka tega ni dovolila. Američani si tovrstnih potez pred cunamijem niso mogli privoščiti zaradi odločnih nasprotovanj Indonezije in Malezije.²⁵ Kakor pravi Valenčič, (2006) se moramo zavedati da "Marinci danes pomagajo ljudem ob naravnih katastrofah v regiji in jim bodo še naprej. A če bo potrebno, jih bodo tudi ubijali. Navsezadnje so vojaki." Kljub vsemu so ameriške oborožene sile opravile takrat veliko delo in rešile prenekatero življenje (<http://www.rtvsl.si>, 22. 1. 2007; <http://www.24ur.com>, 19. 1. 2007; Dakič, 2005a, :20).

²⁴Neposredno pred nesrečo so ameriške enote dobesedno opustošile iraško mesto Faludžo, kar je sprožilo val protestov mednarodne javnosti.

²⁵Zelo učinkovita in velikodušna ameriška pomoč pretežno muslimanski Indoneziji je vsaj za kratek čas popravila javno mnenje o Američanih v tej državi, v ostalih muslimanskih državah pa Američanom ni uspelo popraviti negativnega vtisa.

Slike 13, 14, 15: Vključevanje ameriških marincev v reševanje in dostavi humanitarne pomoči – pokrajina Aceh

Vir: <http://www.illinoisphoto.com/main/v/Tsunami-Photos/>, 28. 2. 2007;

<http://www.fundacija-gea2000.si/tsunami/index.php?content=galerija&page=1>; 5.3. 2007

Ugotovitve

Odziv ZDA na krizo ob cunamiju je pokazal, da se je tokrat ameriška vlada odločila za takojšnjo finančno pomoč in pomoč vojakov vsem prizadetim državam, še posebej indonezijski provinci Aceh, kjer je bilo tudi največ človeških žrtev. Marinci so prišli na območje, kjer so se odvijali občasni spopadi med vladno vojsko in separatisti, kar je pomenilo še dodatno varnostno tveganje za ameriške vojake, ki pa so kljub temu opravili veliko delo. Predvsem za muslimanske države je imela ameriška humanitarna akcija grenak priokus; prvič zato, ker so reševali isti vojaki, ki so pred nekaj dnevi pobijali v Iraku in Afganistanu, drugič pa zato, ker Ameriki ni uspelo vojske pred nesrečo stacionirati na ozemljih držav, ki so sprejele ameriško pomoč ob cunamiju in so jih do takrat zavračale, po nesreči pa so ameriške enote ostale.

5.3 Uporaba oboroženih sil zveze NATO ob naravnih in drugih nesrečah

Organizacija severnoatlantskega zavezništva - NATO

Po drugi svetovni vojni se je varnost zahodnih držav močno poslabšala zaradi povečane ekspanzionistične politike Sovjetske zveze. Zaradi neposrednih groženj suverenosti Norveške, Grčije, Turčije, zaradi državnega udara leta 1948 na Češkoslovaškem ter nezakonite blokade Berlina, s tem pa velike verjetnosti za novo vojno, je prišlo med zahodnimi državami do pogajanj o oblikovanju enotnega severnoatlantskega zavezništva. 4. 4. 1949 so zunanji ministri držav ZDA, Kanade, Velike Britanije, Francije, Italije, Luksemburga, Belgije, Nizozemske, Islandije, Danske, Norveške in Portugalske v Washingtonu slovesno podpisali Severnoatlantski sporazum - mednarodno pogodbo o ustanovitvi vojaško politične zveze - NATO (North Atlantic Treaty Organization). Ključni cilj zveze NATO je zavarovati svobodo in varnost vseh njenih članic v Evropi in Severni Ameriki v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov, a glede na naravo varnostnih izzivov, ki ogrožajo članice, pa uporablja NATO politični vpliv in vojaške zmogljivosti.

Po koncu hladne vojne je demokratičnim spremembam, ki so zajele precejšen del sveta, sledil tudi NATO z obširnim preoblikovanjem. Vloga Nata ni več omejena samo na politično in vojaško delovanje, saj se je s pojavom novih groženj varnosti²⁶ njegova vloga spremenila. Trenutno je v zvezi NATO 26 članic, za članstvo pa si prizadevajo Hrvaška, Makedonija in Albanija. NATO vedno bolj dejavno posega na področje načrtovanja ukrepov oziroma pripravljenosti za reševanje kriznih razmer, ki so posledica naravnih in drugih nesreč velikih razsežnosti. Sodelovanje na področju nevojaških vsebin uvršča NATO v t.i. tretjo dimenzijo.

Proces prilagajanja Nata za vključitev v reševanje civilnih kriz je potekal postopoma in sicer:

- Leta 1951 je bil ustanovljen Odbor za civilno zaščito, ki naj bi ob izbruhu vojne nadzoroval prizadevanja za zaščito prebivalstva. Da pa bo treba naloge civilne zaščite razširiti tudi na področje zaščite prebivalstva ob naravnih in drugih nesrečah je postalo očitno ob katastrofalnih poplavah v Severnem morju.

- Do leta 1958 je Severnoatlantski svet sprejel postopke za koordinacijo pomoči med državami članicami.

- Leta 1971 so bili postopki dopolnjeni, saj je bila upoštevana vloga drugih mednarodnih organizacij za nudenje pomoči, članicam Nata pa je bilo omogočeno, da zaprosijo za pomoč v

²⁶ Terorizem, naravne in druge nesreče velikih razsežnosti, medetnični spopadi v Evropi ali na njenem obrobju itd.

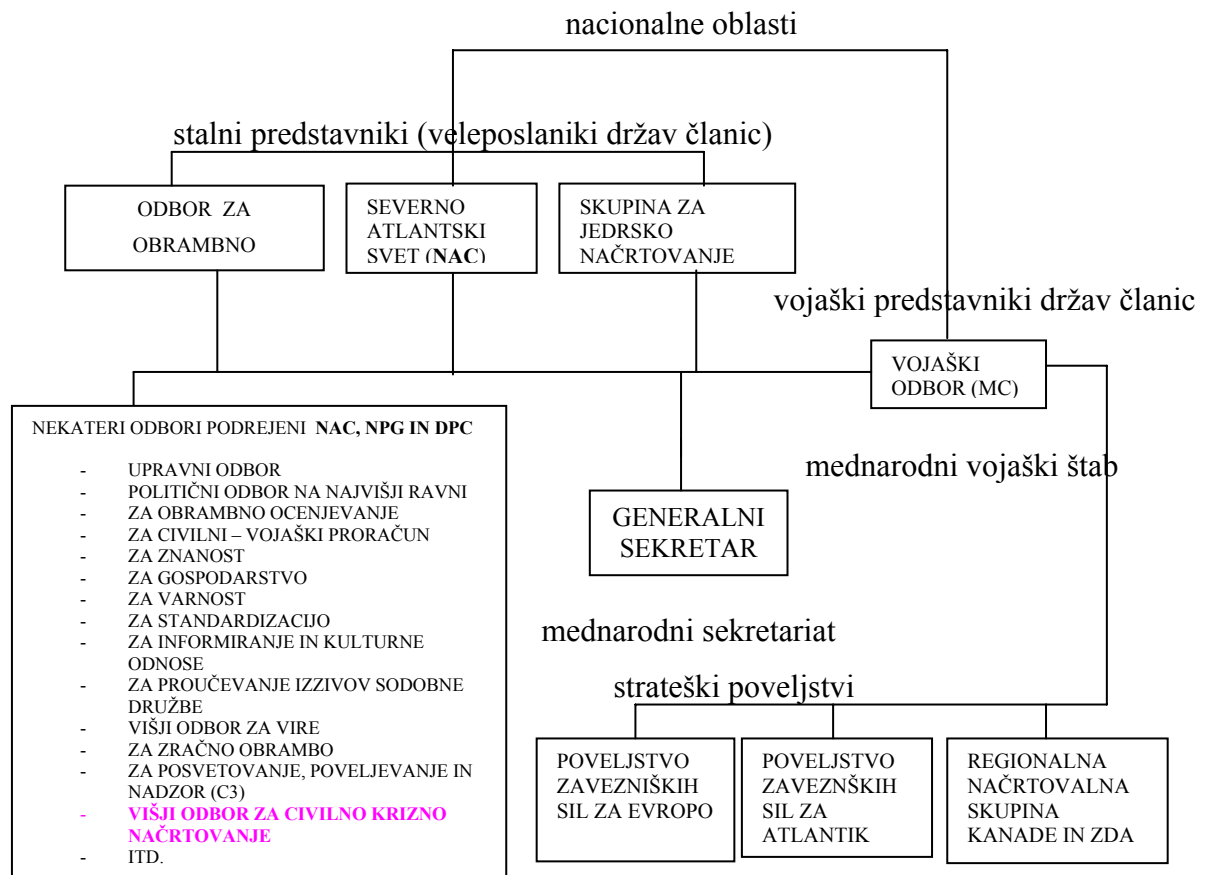
imenu držav nečlanic, ki jih je prizadela nesreča velikih razsežnosti. Ob velikih krizah, kot je bila jedrska nesreča v Črnobilu leta 1986 ali potres leta 1988 v Armeniji, se NATO ni mogel ustrezno odzvati in so pri reševanju in pomoči sodelovale le posamezne države.

- Leta 1993 so bili postopki zopet dopolnjeni, tako da so omogočali nudenje pomoči tudi zunaj območja zveze NATO. NATO se je odzival na prošnje mednarodne organizacije, kot je OZN, Mednarodne zdravstvene organizacije, Rdečega križa ali Rdečega polmeseča.

- Postopki so ostali v uporabi do leta 1995, ko jih je zamenjal dokument Načela zveze NATO o sodelovanju pri nudenju pomoči ob nesrečah v miru, s katerim so vključili tudi države, ki so sodelovale v okviru Partnerstva za mir.

- Leta 1998 sta bila na predlog Evroatlantskega partnerskega sveta (EAPC) ustanovljena Evroatlantski center za koordinacijo pomoči ob nesrečah (EADRCC – Euro - Atlantic Disaster Response Cooperation Centre) in Evroatlantska enota za nudenje pomoči ob nesrečah (EADRU – Euro-Atlantic Response Disaster Unit) (Priročnik o zvezi NATO, 2001; www.nato.int/docu/21-cent/, 10. 2. 2007;).

Shema 3: Civilna in vojaška struktura zveze NATO

Vir: Priročnik o zvezi NATO, 2001;

Višji odbor za civilno krizno načrtovanje (SCEPC) in njegova delavna telesa

Cilj Natovega civilnega kriznega načrtovanja je usklajevati nacionalne dejavnosti in zagotoviti najučinkovitejšo uporabo civilnih virov pri kriznem upravljanju in vodenju ob primeru civilnih krizah, predvsem naravnih in drugih nesrečah, ki presegajo zmožnosti posamezne države. Civilno krizno načrtovanje je v nacionalni pristojnosti in civilne zmogljivosti ostanejo v vsakem primeru pod nacionalnim nadzorom. Na Natovi ravni so nacionalna prizadevanja in zmogljivosti med sabo usklajena, ker to zagotavlja, da skupaj razviti načrti in postopki delujejo in da so na voljo potrebne zmogljivosti (letala, ladje, sanitetne zmogljivosti itd.). Civilno krizno načrtovanje vodi in usmerja Višji odbor za civilno krizno načrtovanje (Senior Civil Emergency Planning Committee – SCEPC), ki neposredno poroča Severnoatlantskemu svetu. Odbor ima redna zasedanja osemkrat letno, dvakrat letno pa poteka plenarno zasedanje. Zasedanj se udeležujejo predstavniki Evroatlantskega partnerskega sveta (države članice Nata ter države Partnerstva za mir), ki prihajajo iz vrst vodij nacionalnih organizacij za civilno krizno načrtovanje. Podlaga za načrtovanje politike in njeno izvajanje na tem področju so ministrske smernice, ki jih sprejemajo ministri za obrambo.

Organizacijsko je civilno krizno načrtovanje (SCEPC) razdeljeno na štiri delovna področja:

- zaščita: civilna zaščita, zdravstvo;
- preskrba: nafta, hrana, industrija;
- telekomunikacije;
- promet: morski, zračni, kopenski.

Delovna področja pokriva devet pododborov in svetov:

1. Odbor za civilno zaščito (Civil Protection Committee – CPC), v okviru katerega deluje Delovna skupina za sisteme opazovanja, obveščanja in alarmiranja (Group of Experts for Warning and Detection Systems – GOEWDS);

2. Skupni odbor za zdravstvo (Joint Medical Committee – JMC);

3. Odbor za načrtovanje prehrane in kmetijstva (Food and Agriculture Planning committee – FAPC);

4. Odbor za industrijsko načrtovanje (Industrial Planning Committee – IPC);

5. Odbor za načrtovanje civilnih komunikacij/telekomunikacij (Civil Communications Planning Committee – CCPC);

6. Svet za načrtovanje oceanskega transporta (Planning Board for Ocean Shipping – PBOS);

7. Odbor za načrtovanje civilnega letalstva (Civil Aviation Planning Committee – CAPC);

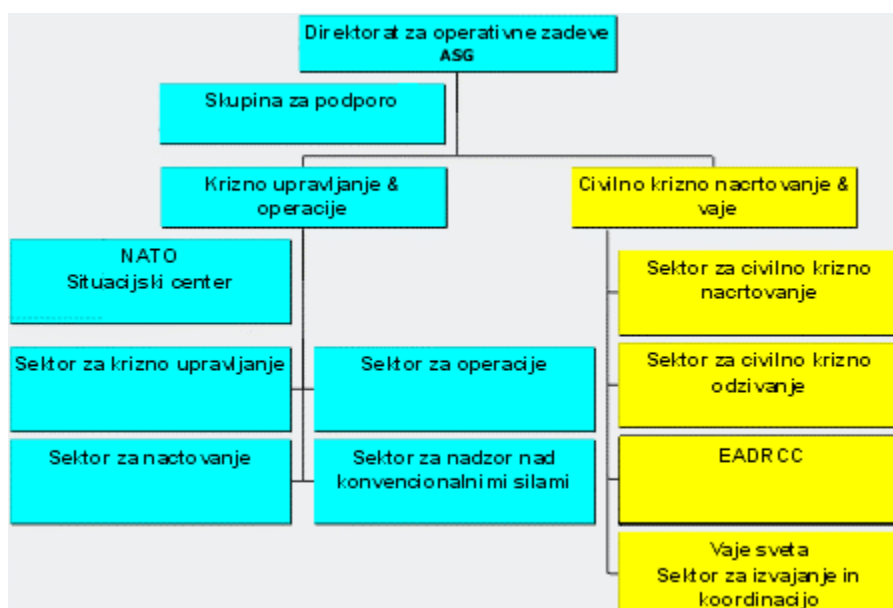
8. Odbor za naftno načrtovanje (Petroleum Planning Committee – PPC).

Člani pododborov in svetov so strokovnjaki za posamezna področja iz držav članic in partnerskih držav. Sestanejo se vsaj dvakrat letno, poročajo pa Višjemu odboru za civilno krizno načrtovanje (www.nato.int/, 11. 3. 2007; Priročnik o zvezi NATO, 2001;).

Vloga kriznega civilnega načrtovanja (civil emergency planning – CEP) v zvezi NATO:

- civilna podpora vojaškim operacijam zavezništva v skladu s 5. členom,
- podpora operacijam za obvladovanje kriz in mirovnim operacijam, ki ne izhajajo iz 5.člena,
- podpora državam - nacionalnim oblastem pri obvladovanju civilnih kriz ter naravnih in drugih nesreč,
- podpora državam - nacionalnim oblastem pri zaščiti prebivalstva pred napadi s sredstvi za množično uničenje,
- sodelovanje s partnerskimi državami (Priročnik o zvezi NATO, 2001;).

Shema 5: Organizacijska struktura področja civilnega kriznega načrtovanja (CEP)

Vir: www.nato.gov.si, 11. 3. 2007;

Ukrepi civilnega kriznega načrtovanja (CEP)

Za krizno upravljanje in vodenje se po 5. členu in izven 5. člena Severnoatlantske pogodbe ob operacijah kriznega odzivanja (CRO) pri posredovanju v večjih naravnih ali drugih nesrečah ukrepa v naslednjem vrstnem redu:

- Višji odbor za civilno krizno načrtovanje (SCEPC) skliče predsednike načrtovalnih komisij in odborov, strokovnjake iz poslovnega sveta, industrije, vlade (administracije) in mednarodnega štaba (mednarodnega vojaškega štaba) za posvetovanje o kriznem ukrepanju;

- Višji odbor za civilno krizno načrtovanje ali njegov predsedujoči določita v skladu s situacijo, da lahko potekajo posvetovanja s strokovnjaki iz držav članic in partnerskih držav na njihovih delovnih mestih prek komunikacijskih sredstev na sedežu Nata, na vojaškem poveljstvu Nata ali sedežu mednarodne organizacije;

- Po potrebi se lahko oblikuje tehnična in večfunkcionalna ad hoc načrtovalna skupina, ki deluje pod okriljem Višjega odbora za civilno krizno načrtovanje (Priročnik o Natovem sistemu kriznega odzivanja (NCRSM) 2004;).

Glavna pravila politike Evroatlantskega partnerskega sveta (EAPC) v zvezi s pomočjo v primeru nesreč so:

- prizadeta država je odgovorna za krizno upravljanje in vodenje če pride do nesreče;
- OZN ohranja glavno vlogo pri koordinaciji mednarodnih operacij dajanja pomoči prizadeti državi;
- Evroatlantski center za koordinacijo pomoči ob nesrečah ne bo izvajal istih nalog kot OZN, pri čemer bo preprečil podvajanje aktivnosti, bo pa dopolnjeval dejavnosti OZN;
- Evroatlantski center za koordinacijo pomoči bo ob nesrečah na območju držav EAPC izvajal koordinativno in ne upravljalne vloge.

Evroatlantski center za koordinacijo pomoči ob nesrečah (EADRCC) je začel z delom junija 1998, s sedeža Nata v Bruslju. Vodi ga direktor za civilno krizno načrtovanje, v njem pa dela osebje iz držav članic in partnerskih držav. Ob nesreči so mu na voljo tudi mednarodno osebje zveze NATO in strokovnjaki iz držav Evroatlantskega partnerskega sveta. Pod njegovim okriljem deluje tudi častnik za zveze, zadolžen za sodelovanje z OZN. Redne aktivnosti centra so med drugim:

- vzdrževanje seznama razpoložljivih civilni in vojaških enot za potrebe reševanja ob nesreči (skupaj z Enoto OZN za vojaško in civilno obrambo);
- omogočanje hitre napotitve enote EADRU (Evroatlantska enota za nudenje pomoči ob nesrečah) v primeru nesreče, tudi s sklepanjem sporazumov o vizumih, nemotenem tranzitu;
- spodbujanje povezljivosti s pomočjo skupnih vaj in ob upoštevanju obstoječih programov OZN;
- koordinacija mednarodnih vaj s članicami Evroatlantskega partnerskega sveta in drugimi mednarodnimi organizacijami.

Od ustanovitve naprej je Evroatlantski center za koordinacijo pomoči ob nesrečah (EADRCC) sodeloval v več operacijah: poplave v Ukrajini leta 1998; begunska kriza na Kosovu leta 1998-1999; potres v Turčiji leta 1999; poplave v Romuniji in na Madžarskem leta 2000 itd. (www.nato.gov.si, 9. 3. 2007).

Evroatlantska enota za nudenje pomoči ob nesrečah (EADRU) predstavlja drugi del Evroatlantskega centra za koordinacijo pomoči ob nesrečah. Gre za nestalno večnacionalno združbo nacionalnih, civilnih in vojaških strokovnjakov za reševanje, medicinskih in drugih enot, opreme in materialnih ter transportnih sredstev držav članic Evroatlantskega partnerskega sveta. Evroatlantska enota za nudenje pomoči se aktivira pride do velikih naravnih ali tehnoloških nesreč v državi Evroatlantskega partnerskega sveta na podlagi prošnje prizadete države ali ustrezne mednarodne organizacije. Sestava in velikost enote je odvisna od potreb oziroma ocene določene nesreče. Za zagotovitev učinkovitega delovanja in čim večje povezljivosti med nacionalnimi elementi tako obe organizaciji redno izvajata vaje, v katerih se upoštevajo tudi programi OZN na področju kriznega vodenja in upravljanja (www.nato.gov.si, 9. 3. 2007).

Načrtovanje v slučaju izbruha nesreče je ključnega pomena za učinkovit odziv, ko do nesreče pride. Države članice Nata in države Partnerstva za mir si redno izmenjujejo informacije o nesrečah, ki so se zgodile, in na podlagi teh informacij ocenjujejo verjetnost izbruha podobnih nesreč. Izmenjava informacij poteka med agencijami na nacionalni ravni in v okviru mednarodnih organizacij (OZN), ki ji zveza NATO priznava glavno vlogo pri mednarodni pomoči ob nesrečah.

Znotraj zavezništva se z načrtovanjem ukvarja **Odbor za civilno zaščito** (kakor smo že omenili, spada pod Višji odbor za civilno krizno načrtovanje), ki tudi organizira seminarje, konference in raziskave, na katerih udeleženci razpravljajo o razvoju nacionalnih načrtov in si izmenjujejo informacije o praktičnih izkušnjah, ki so jih pridobili pri reševanju ob nesrečah (www.nato.gov.si, 9. 3. 2007).

Učinkovitost pomoči pri naravnih in drugih nesrečah je v veliki meri odvisna od tega, kako je:

Prizadeta država:

- načrtovala dejavnosti reševanja pred nesrečo, in od pripravljenosti, dosežene s takšnim načrtovanjem,
- sposobnosti njenih načrtovalcev, da natančno predvidijo, kakšno vrsto zunanje pomoči potrebujejo in kakšne so prioritete glede zahtevanih virov in storitev,
- informacij o zahtevani pomoči,
- njihove zmožnosti koordiniranja reševalnih operacij in nujne pomoči.

Od države, ki nudijo pomoč, pa je učinkovitost odvisna od:

- izmenjave informacij o poslani pomoči,
- njihove zmožnosti učinkovitega dostavljanja pomoči in/ali storitev strokovnjakov za nujno pomoč.

Težave, ki se v povezavi z učinkovitostjo nudenja oziroma sprejemanja pomoči pojavljajo, so predvsem administrativne ovire,²⁷ ki so posledica nepodpisanih bilateralnih ali multilateralnih sporazumov (www.nato.gov.si, 9. 3. 2007).

5.3.1 Pravna podlaga za delovanje oboroženih sil zveze NATO ob naravnih in drugih nesrečah

1. Severnoatlantska pogodba,

sprejeta 4. aprila 1949 v Washingtonu, je pravna in pogodbeno podlaga zavezništva. Pravna podlaga ustanovitve je 51. člen Ustanovne listine Združenih narodov, ki priznava osnovno pravico neodvisnih držav do individualne ali kolektivne samoobrambe. Preambula pogodbe poudarja zaupanje v cilje in načela Ustanovne listine Združenih narodov ter željo, da bi vsi

²⁷ Npr. problemi pri prečkanju meja, carinski predpisi, prevoz humanitarne pomoči, statusi humanitarnega osebja itd.

narodi in vlade živeli v miru. Pogodbenice so odločene varovati svobodo, civilizacijo svojih narodov, temelječo na načelih demokracije, osebne svobode in vladavine prava. Pogodbenice se zavezujejo, da bodo mirno reševale spore in se vzdržale groženj in uporabe sile na način, ki ni v skladu s cilji Združenih narodov. V je zelo pomemben 5. člen, ki govori o tem, da se pogodbenice strinjajo, da se oborožen napad na eno ali več pogodbenic v Evropi ali Severni Ameriki šteje kot napad na vse pogodbenice. Zaradi tega se strinjajo, da bo v primeru takega oboroženega napada vsaka od njih pomagala napadenim pogodbenicam s takojšnjim individualnim in z drugimi pogodbenicami dogovorjenim ukrepanjem,...vključno z uporabo oborožene sile, da se ponovno vzpostavi in vzdržuje varnost severnoatlantskega področja. Za našo razpravo je pomemben tudi 9. člen, ki govori o najpomembnejšem organu za sprejemanje odločitev, to je Severnoatlantski svet. Severnoatlantski svet je ustanovil več pododborov in druge civilne kot tudi vojaške organe, s pomočjo katerih deluje zveza NATO (www.nato.gov.si, 9. 3. 2007).

2. Podpora operacijam kriznega odzivanja, ki ne izhajajo iz 5. člena Severnoatlantske pogodbe

Idejna podlaga za delovanje Nata pri humanitarnih in reševalnih nalogah,²⁸ nalogah za ohranjanje miru in nalogah bojnih sil pri reševanju kriz, vključno z vzpostavljanjem miru (t.i. petersberške naloge) je bilo sprejetje Petersberške deklaracije, 19. 6. 1992 v bližini Bonna. Med drugim je bilo sklenjeno, da države članice ZEU (te so hkrati članice Nata) dajo na razpolago vojaške enote, ki bi poleg tega, da bi prispevale k skupni obrambi v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe, delovale tudi v že omenjenih operacijah.²⁹ Odločitev o sodelovanju v določeni operaciji pa še vedno ostaja suverena odločitev držav članic, saj jih 5. člen Severnoatlantske pogodbe ne obvezuje, da se morajo aktivirati ob ostalih kriznih dogodkih (nobena pa ne sme biti proti, saj je za udeležbo potreben konsenz). Poudariti moramo, da imajo pri vseh mednarodnih operacijah odpravljanja posledic nesreč še vedno glavno vlogo Združeni narodi, konkretno Urad za usklajevanje humanitarnih zadev (UN-OCHA), skupaj z oblastmi prizadete države. Natove enote morajo pri izvajanju nalog izven 5. člena spoštovati mednarodno pravo ob upoštevanju določil Ustanovne listine OZN. V Natovem Evroatlantskem centru za koordinacijo ukrepanja ob nesrečah (EADRCC), je tako tudi častnik za povezavo z UN-OCHA, ki po potrebi deluje kot svetovalec Nata. Na vrhunskem srečanju v Washingtonu leta 1999 je bilo sprejeto stališče, da Natovi inštrumenti

²⁸ Nato je v posameznih primerih že od ustanovitve naprej sodeloval v humanitarnih operacijah.

²⁹ Dejavnost zavezništva, ki jih ne pokriva 5. člen, so skupno poimenovane kot operacije zunaj 5. člena.

kriznega upravljanja in vodenja niso več primerni za nove izzive, zato je v avgustu leta 2001 Severnoatlantski svet sprejel smernice za oblikovanje popolnoma integriranega Natovega sistema kriznega odzivanja. Ključni obvezujoči dokumenti Nata v operacijah izven 5.člena so:

1. Resolucija Varnostnega sveta ZN je pravno legalna avtorizacija mednarodne intervencije. Za sprejetje je zahtevana večina ali najmanj 9 glasov od 15, vključno s petimi stalnimi članicami. V resoluciji se opredeli narava intervencije (diplomatske dejavnosti, vojaška podpora miru, humanitarna operacija ...).

2. Mandat – z njim se poda širša strateška navodila za misijo. Izpeljan je iz resolucije VS OZN. Z njim se določi moč sil, potrebnih za operacijo, izvajalca naloge (Afriška unija, OVSE, NATO...), lahko se določi tudi poveljnika operacije ter okvirno končno stanje, ki naj bi ga operacija dosegla.

3. Sporazum o statusu sil ali Sporazum o misiji je dokument, ki definira pravno legalnost, pooblastila in odgovornost oboroženih sil in oseb, ki so udeležene v operaciji. Pravno je lahko sporazum ali memorandum razumevanja. Konkretno določa: nadzor in pooblastila nad vojaškimi območji in objekti; uporabo zastav, grbov, oznak, nošenje uniform; pooblastila za nošenje in upravičeno uporabo orožja; aktivnosti in svobodo gibanja v območju odgovornosti; gospodarske in finančne uredbe; uporabo podpore iz lokalnih zmogljivosti (če je mogoče), ki obsegajo oskrbo z vodo, elektriko, možnost uporabe pristanišč, letališč itd.; območja odgovornosti posameznih držav.

4. Memorandum o razumevanju je splošni dokument, ki je razdeljen na več tehničnih sporazumov, ureja pa dogovor med državami ali državo in organizacijami. Določa pravne subjekte, finančno strukturo, prenos pooblastil, nacionalne omejitve. V njegov obseg pa sodi tudi sklepanje funkcionalnih sporazumov, npr. zagotavljanje logistike.

5. Pravila delovanja so določena z mandatom VS OZN. Udeleženci morajo spoštovati tako mednarodno kot tudi mednarodno humanitarno pravo. Doseči se mora konsenz vseh držav, ki prispevajo oborožene sile. Odobri in potrdi jih OZN. V pravilih so podane usmeritve za vse ravni poveljevanja. Določi se nadzor uporabe sile (stopnja, način, situacija, vrsta orožja) in svobodo aktivnosti ter s tem povezane omejitve, ki jih imajo enote v operaciji.

6. Operativni načrt in operativni ukaz sloni na mandatu VS OZN, Memorandumu o razumevanju in Pravilih delovanja. Izdela se na vseh nivojih poveljevanja in s tem predstavlja podlago za operacije v interesnem območju. Načrti se stalno pregledujejo, dopolnjujejo in ažurirajo. Namen Operativnega načrta in Operativnega ukaza je podati poveljujočim bistvene elemente za izvedbo operacije.

7. Standardni operativni postopki določajo metode dela, operativne procedure in odgovornosti, ki so periodičnega značaja. Povezavo imajo v Sporazumu o statusu sil, Pravilih delovanja, Operativnem načrtu in Operativnem ukazu, pa tudi v Standardnih operativnih postopkih višjih poveljstev. Standardni operativni postopek je razdeljen po poglavjih glede na zvrsti (poglavje 100 – kadrovsko področje; 200 - obveščevalno področje; 500 - civilno vojaško sodelovanje itd.) (www.nato.int/, 11. 3. 2007; Priročnik o zvezi NATO, 2001; Grizold, 2005; Priročnik o Natovem sistemu kriznega odzivanja, 2004; Maraš, et. al., 2007;)

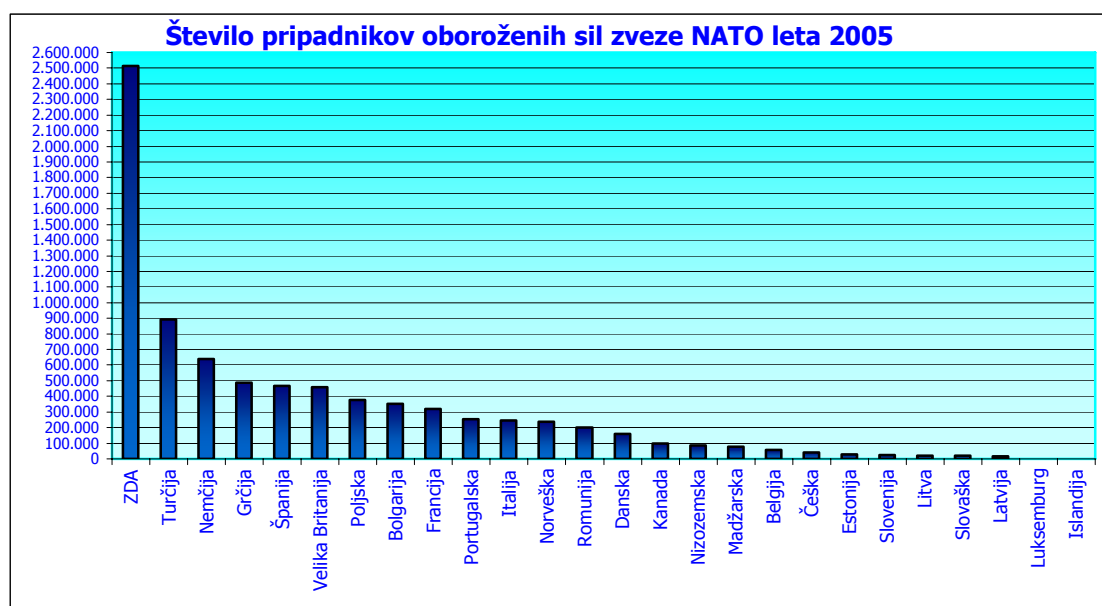
5.3.2 Številčno stanje oboroženih sil zveze NATO

Tabela 7: Število pripadnikov oboroženih sil Nata leta 2005

Država	pripadnikov obor. sil	Država	pripadnikov obor. sil
ZDA	2.512.700	Portugalska	255.830
Velika Britanija	458.410	Nemčija	639.150
Danska	158.280	Kanada	99.500
Francija	321.010	Belgija	55.600
Grčija	488.850	Bolgarija	354.000
Nizozemska	85.330	Latvija	16.442
Italija	247.652	Češka	40.130
Slovenija *	26.550	Islandija	0
Madžarska	76.300	Španija	466.255
Luksemburg	900	Litva	20.210
Norveška	236.200	Poljska	375.500
Slovaška	20.195	Estonija	28.934
Romunija	201.200	Turčija	893.550
Skupaj države članice Nata		8.078.678	

Vir: The military balance, 2006. Opomba* - Številčno stanje pripadnikov oboroženih sil Slovenske vojske, se pri različnih virih razlikujejo. V tem primeru se je avtor odločil, da zajame podatke iz enotnega, prej navedenega vira.

Graf 6: Število pripadnikov oboroženih sil držav zveze NATO v letu 2005

Kakor je razvidno iz grafa, je po številu pripadnikov oboroženih sil najbolj izstopala ZDA, ki je imela skoraj tretjino od vsega števila oboroženih sil držav zveze NATO. Sledila ji je Turčija z nekaj manj kot desetino vseh pripadnikov. Med države s sorazmerno velikim številom vojakov so sodile tudi Nemčija, Grčija, Španija in Velika Britanija, ki jih imajo do pol milijona. Države, ki imajo sorazmerno malo vojakov, pa so Češka, Estonija, Slovenija, Litva, Slovaška in Latvija, od 15.000 do 30.000 vojakov. Izstopa Luksemburg z 900 vojaki, še posebej pa Islandija, ki je bila edina država v Natu, ki ni imela leta 2005 nobenega vojaka.

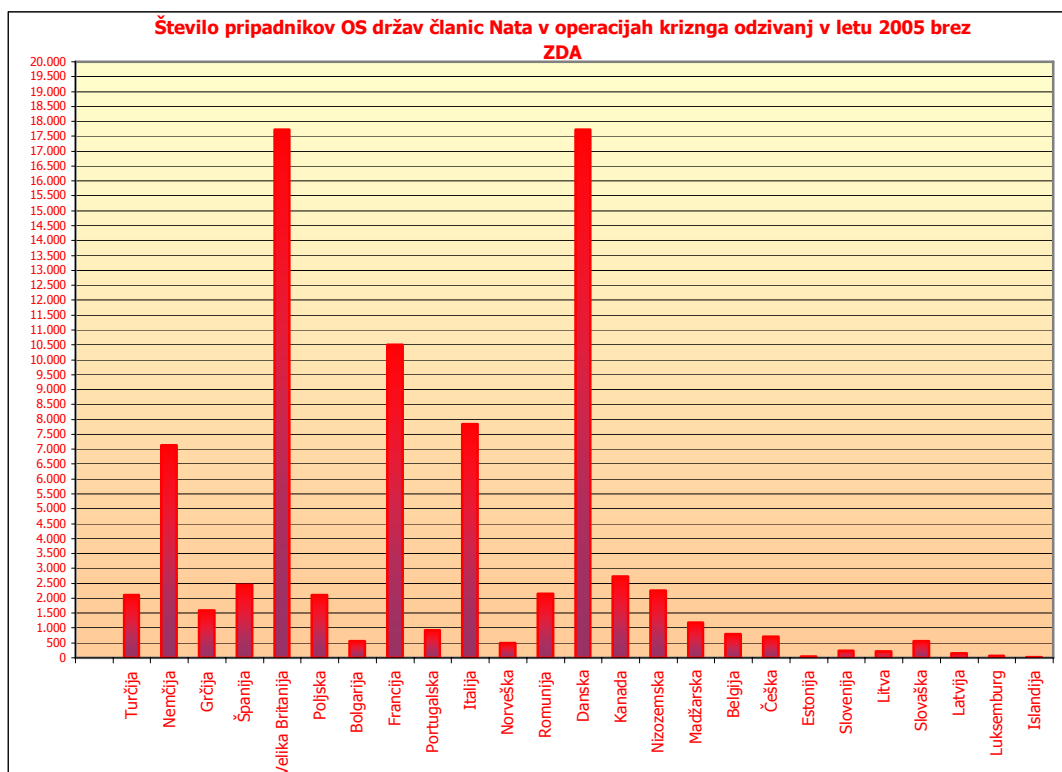
Seveda sama številčna moč oboroženih sil posamezne države ne pove tudi tega, koliko je posamezna država v resnici vojaško močna. Tu je treba upoštevati tehnološko moderna orožja, odstotek BDP-ja, ki ga države namenjajo za oborožene sile, področje, ki ga pokrivajo, kvaliteto organiziranja in vodenja vojske, stopnjo ogroženosti posamezne države itd. Za našo razpravo se bomo osredotočili na število ljudi, ki lahko pomagajo pri reševanju in pomoči, zato bomo ostale dejavnike izločili. Poleg številčnega stanja je pomemben podatek tudi udeležba oboroženih sil v nalogah zunaj posameznih držav. A to po eni strani pomeni, da so te sile že angažirane in jih po tej logiki, ne moremo hkrati uporabiti za druge naloge, po drugi strani pa se z udeležbo v nalogah zunaj svojega ozemlja, ki so praviloma organizacijsko zahtevne, povečuje sposobnost enot za delovanje in odzivanje v sorazmerno kratkem času. S sodelovanjem držav članic Nata na takšnih nalogah pa se povečuje medsebojna usklajenost, kar povečuje tudi skupno operativnost udeleženih enot.

Tabela 8: Aktivnosti oboroženih sil držav članice Nata v operacijah kriznega odzivanja leta 2005

Država	pripadnikov oborož. sil	Država	pripadnikov oborož. sil
ZDA	242.230	Portugalska	931
Velika Britanija	17.732	Nemčija	7.136
Danska	1.110	Kanada	2.738
Francija	10.501	Belgija	787
Grčija	1.587	Bolgarija	552
Nizozemska	2.246	Latvija	161
Italija	7.840	Češka	719
Slovenija	245	Islandija	20
Madžarska	1.183	Španija	2.439
Luksemburg	55	Litva	214
Norveška	503	Poljska	2.113
Slovaška	569	Estonija	41
Romunija	2.145	Turčija	2.105
Skupaj države članice Nata		307.902	

Vir: The military balance, 2006;

Graf 7: Število pripadnikov oboroženih sil držav članic Nata v operacijah kriznega odzivanja v letu 2005 (brez ZDA)

Kakor je razvidno iz grafa, je bila udeležba oboroženih sil na operacijah kriznega odzivanja³⁰ leta 2005 glede na posamezno članico številčno zelo različna. Izstopali sta predvsem Velika Britanija in Danska, ki sta imeli na mednarodnih operacijah okrog 18.000 pripadnikov oboroženih sil. V drugo skupino so sodile Nemčija, Francija in Italija z 10.000 vojaki, kar precej držav pa sodi v skupino s 1.000 vojaki in manj. Kot fenomen naj omenimo Islandijo, za katero smo ugotovili da ni imela oboroženih sil, je pa z dvajsetimi udeleženci bila udeležena v misijah zveze NATO (kakor smo omenili, je sestavni del delovanja zveze NATO tudi civilno delovanje in v primeru Islandije gre za slednje). Iz grafa so izpuščene oborožene sile ZDA, ki so s skoraj 250.000 pripadnikov številčno močno prekašale ostale države zveze NATO (Priročnik o Natovem sistemu kriznega odzivanja, 2004; www.nato.int/, 11. 3. 2007;).

5.3.3 Vloga oboroženih sil držav članic Nata ob potresu v Pakistanu

Potres, ki je 8. 10. 2005 ob 8. uri 50 minut in 40 sekund po lokalnem času zatresel severni del Pakistana, je bil eden od najmočnejših v tem letu. Njegova značilnost sta bila velika magnituda - 7,6 in relativno majhna globina - 26 km pod površjem, kar je povzročilo na površju zelo hude posledice. V Pakistanu je po sedaj znanih podatkih umrlo 87. 351 ljudi, več kot 75.000 pa je bilo ranjenih. Brez strehe nad glavo je ostalo več kot štiri milijone ljudi, popolnoma je bilo porušenih 400.000 domov. Največ škode je potres povzročil v pakistanskem delu Kašmirja, kjer je bilo porušenih tudi do 70% objektov. Območje največjih poškodb je bilo veliko okrog 30.000 kvadratnih kilometrov - za primerjavo: Slovenija obsega 20.273 kvadratnih kilometrov (Statistični urad RS, 2006: 6). Najbolj so bila prizadeta mesta Muzaffarabad (oddaljen od epicentra potresa le 11km in z 90% poškodovanih ali porušenih stavb), Balakot (priljubljeno turistično mesto za turiste z vsega sveta je bilo v celoti uničeno), Uri, Anantanag, Baramula v Kašmirju in Abbottabadu, Gujranwali, Gujratu v ostalem delu Pakistana. Velika materialna škoda in žrtve so bile tudi v sosednji Indiji, kjer je bilo 1.350 ljudi mrtvih in 6.266 ranjenih. Delno je bil prizadet tudi Afganistan, kjer se je porušilo nekaj zgradb, zabeležili pa so tudi dve smrtni žrtvi in več ranjenih. Potres je povzročil ogromno škode tudi na cestni infrastrukturi, saj so zemeljski plazovi uničili ali hudo poškodovali že tako maloštevilne cestne povezave. Velika območja so bila tako več dni odrezana od sveta. Potresu so sledili močni popotresni sunki, ki so še dodatno povzročali že tako veliko

³⁰ Opomba: operacije kriznega odzivanja izven 5. člena so definirane kot: večfunkcijske operacije, ki zajemajo politično, vojaško in civilno delovanje, ki je izvajano v skladu z mednarodnim pravom, vključujoč mednarodno humanitarno pravo, kar prispeva k preprečevanju konfliktov in izvajanju resolucij ter kriznega vodenja in upravljanja s ciljem doseganja zastavljanjih ciljev zavezništva.

materialno škodo. Kljub temu da so bila prizadeta območja po zahodnih merilih revna, sta Svetovna banka in Azijska banka za obnovo in razvoj ocenili, da je bilo povzročeno za 3,5 milijarde dolarjev škode. Poleg mnogih držav in civilnih humanitarnih organizacij se je v reševanje in pomoč prizadetim pridružila tudi zveza NATO (Jesensko, Vidrih, 2006; Vidrih, Godec, 2006; Berglez, 2006; <http://www.delo.si>, 11. 1. 2007; Baković, 2005).

5.3.3.1 Potres kot vzrok krize

Potres v severnem delu Pakistana z močjo 7,6 stopnje po Richterju je trajal 30 sekund. Glavnemu potresnemu sunku je sledilo več popotresnih, med katerimi je imel eden, ki je območje zatresel sedem ur po prvem potresu, moč več kot šest stopenj po Richterju. Potres je nastal v alpsko-himalajskem pasu, ki poteka od Azorov prek Sredozemskega morja, prečka Srednji vzhod, Himalajo in Indonezijo, severno od Avstralije pa se združi z obtihomorskim potresnim pasom. Vzrok nastanka potresa na območju Pakistana je premikanje (pri tem prihaja do trkov, razmikanj, spodrivanj ali striženj pri drsenju ene plošče zraven druge) manjših geotektonskih plošč, ki ležijo med afriško in indijsko ploščo in se letno premaknejo za približno dva centimetra. Potresi na tem območju sproščajo več kot 20% potresne energije na zemlji. Strokovnjaki so potres napovedovali že kar nekaj časa in opozarjali oblasti na protipotresno gradnjo objektov, toda, kot se je ob potresu pokazalo, jih oblasti niso kaj dosti upoštevale.

Sliki 16, 17: Potres je uničil številne domove in sprožil obsežne plazove, največje v pakistanskem delu Kašmirja

Vir: www.nato.int, 12. 3. 2007.

Kronologija krize

8. 10. 2005 ob 8. uri 50 minut in 40 sekund je potres stresel severni del Pakistana. Najbolj je prizadel pokrajino Kašmir, tako njen pakistanski kot indijski del, ter območje gorovja Hindukuš v Pakistanu. Ker so bile informacijske povezave prekinjene, je bilo malo podatkov o tem, kakšne so razmere v državi, oziroma so se le-te nenehno spreminjale. Že nekaj ur po potresu je Indija ponudila pomoč Pakistanu, ta pa jo je predvsem zaradi političnih razlogov zavrnil. Obveščanje javnosti je potekalo zelo neusklajeno. Pakistanske oblasti so v prvem sporočilu za javnost ocenile, da je mrtvih od 1.300 do 1.800, ljudi od tega 400 otrok, ki jih je pod sabo pokopala šola, in 200 vojakov, predvsem s položajev na območju Kašmirja. Vodja kriznega štaba v pakistanskem notranjem ministrstvu general Džaveda Šeme je sporočil, da je umrlo več sto ljudi, največ v pakistanskem delu Kašmirja in v goratem območju severno od prestolnice. Tiskovni predstavnik pakistanske vojske general Šaukat Sultan pa je čez nekaj ur sporočil, da bi lahko potres terjal več kot tisoč žrtev, vendar pa natančnih števil še nimajo. Zaradi zemeljskih plazov, ki so se sprožili ob potresu, sta bili neprevozni obe glavni cesti v Kašmirju (www.24ur.com, 10. 2. 2007, www.rtv.slo, 12. 2. 2007; www.delo.si, 11. 1. 2007).

9. 10. 2005 Na nastale razmere se je dokaj hitro (čeprav ne tako hitro in odločno kot pri cunamiju v Indoneziji) odzvala mednarodna skupnost in na prizadeta območja začela pošiljati humanitarno pomoč. NATO je na vse svoje članice naslovil prošnjo Evroatlantskega centra za koordinacijo pomoči ob nesrečah (EADRCC) za sodelovanje v mednarodni humanitarni operaciji (www.nato.int/, 11. 3. 2007;).

10. 10. 2005 V reševanje so se vključile nekatere enote pakistanske in indijske vojske, ki pa so najprej reševale svoje enote in popravljale porušene utrdbe na sporni mejni črti v Kašmirju. Indijski vojaki so prestopili mejo in pomagali pakistanskim vojakom, kar je čez nekaj dni pakistanska vojska zanikala. Obe strani sta se sporazumeli, da dovolita prelete vojaških helikopterjev v bližini meje za iskanje ponesrečenih. V Pakistanu je pristalo prvo ameriško vojaško letalo s 40 tonami pomoči. Pakistan je uradno zaprosil za pomoč zvezo NATO (www.24ur.com, 10. 2. 2007; www.nato.int/, 11. 3. 2007;).

11. 10. 2005 Ameriško obrambno ministrstvo je za sodelovanje med ameriško vojsko in pakistanskimi oblastmi določilo admirala Michaela Lefeverja z nalogo postaviti koordinacijski center za dostavo ameriške humanitarne pomoči. Iz Afganistana je priletelo

osem ameriških helikopterjev in dva nemška. Takoj po prihodu so bili vključeni v reševanje poškodovanih in prevoz najnujnejše pomoči (www.rtv.slo. 12. 2. 2007; <http://www.delo.si>, 11. 1. 2007;).

12. 10. 2005 Kitajska in Japonska sta poslali na prizadeta območja pošiljke pomoči, pa tudi skupine reševalcev. Tudi ostale azijske države so ponudile pomoč, predvsem pa so izrazile sočutje s prebivalci, ki jih je prizadela nesreča (Baković, 2005a).

13. 10. 2005 Evroatlantski center za koordinacijo pomoči ob nesrečah (EADRCC) je prejel prve prošnje iz Urada visokega komisarja OZN za begunce (UNHCR) za prevoz 10.000 šotorov, 104.000 odej in 2.000 grelnih peči iz Turčije v Pakistan. Temu so sledile številne druge prošnje organov OZN. Več stotisoč ljudi je moralo ob močnih padavinah že tretjo noč preživeti na mrazu, brez hrane in vode. V Muzafarabadu, prestolnici pakistanskega dela Kašmirja, so ljudje začeli vdirati v hiše, trgovine in bencinske postaje ter si prisvajati hrano in gorivo. Oblasti so poročale o 23.000 mrtvih in najmanj 51.000 poškodovanih. Pakistanska vojska je za potrebe pomoči in reševanja odobrila 26 tovornih helikopterjev. Kašmirski muslimanski skrajneži so se začasno odpovedali akcijam na območjih, ki so jih nadzorovali. Svet združenega džihada, ki združuje več kot deset skrajnih skupin, je pozval svoje borce, naj pomagajo civilistom (www.rtv.slo. 12. 2. 2007; www.nato.int/, 11. 3. 2007;).

14. 10. 2005 so bile razmere na severu Pakistana še vedno kaotične. Prebivalcem je primanjkovalo hrane in vode, na tisoče jih je še vedno spalo na prostem, številni so čakali na medicinsko oskrbo. Čeprav je pomoč pritekala, so nastali veliki problemi zaradi počasnega razdeljevanja najnujnejših življenjskih potrebščin prizadetim. V Muzafarabadu se je nadaljevalo pljenje tovornjakov s pomočjo, saj oblasti po pričevanju niso poskrbele za organizirano razdeljevanje. Še hujše so bile razmere v himalajskih vaseh, saj se reševalcem do nekaterih še vedno ni uspelo prebiti. V višjih območjih je zapadel prvi sneg. Kljub temu je pakistanski predsednik Pervez Mušaraf menil, da glede na obsežnost katastrofe reševanje poteka po pričakovanjih (www.24ur.com, 10. 2. 2007).

16. 10. 2005 Uradna bilanca žrtev potresa v Pakistanu je narasla na 25.000 mrtvih, več kot 63.000 je bilo ranjenih, 2,5 milijona prebivalcev je ostalo brez strehe nad glavo. Koordinator za nujno humanitarno pomoč Združenih narodov Jan Egeland je s helikopterjem preletel več

prizadetih območij, še posebej pakistanski del Kašmirja in označil razmere za obupne (www.delo.si, 11. 1. 2007).

18. 10. 2005 Mednarodne človekoljubne organizacije so opozarjale, da mednarodna skupnost prepočasi pošilja pomoč za žrtve. Pristojni urad Združenih narodov je tako prejel le pet odstotkov pomoči, za katero je zaprosil takoj po potresu. Število žrtev je naraslo na 41.000. Preživelim je primanjkovalo predvsem pitne vode in hrane, vendar oblasti po pričevanju še vedno ne nudijo organizirane pomoči (www.delo.si, 11. 1. 2007).

19. 10. 2005 Zveza NATO je odločila, da vzpostavi humanitarni zračni most s Pakistanom in že po nekaj dneh so predvsem z vojaškimi tovornimi letali C-130, pa tudi civilnimi boingi 747 iz Nemčije, Velike Britanije, Francije, Italije, Grčije in Turčije začeli dovažati pomoč. Sever Pakistana sta zgodaj zjutraj stresla močna popotresna sunka z močjo 5,8 in 6,6 stopnje po Richterjevi lestvici, kar je povzročilo nekaj manjših zemeljskih plazov (www.nato.int., 12. 3. 2007).

21. 10. 2005 V Pakistanu je bilo okrog 1.000 vojakov zveze NATO.³¹ V njihovi sestavi sta bila tudi dva vojaka SV, in sicer štabni vodnik Samo Mihelič in žal že pokojni poročnik Viljem Cej. Pristalo je prvo Natovo letalo, ki je v Pakistan pripeljalo humanitarno pomoč.³² Vendar pa je Nato zavrnil prošnjo OZN za vzpostavitev obsežnega zračnega mostu za dostavljanje pomoči in evakuacijo ljudi z odročnih popotresnih območij. Tudi Kanada, ki je na začetku v operaciji odpravljanja posledic potresa sodelovala na podlagi dvostranskega sporazuma s Pakistanom, je svojo ekipo za pomoč pri odpravljanju posledic nesreč (Disaster Assistance Response Team – DART) vključila v skupno operacijo Nata. Še vedno je bilo več kot pol milijona ljudi brez pomoči, skoraj tri milijone pa ni imelo strehe nad glavo. Število mrtvih je naraslo na 50.000 (www.rtv.slo. 12. 2. 2007; www.nato.int., 12. 3. 2007; <http://www.mors.si>; 14. 01. 2007; Šket, 2007; Kuntarič, 2006;).

³¹ Gre za Natove enote za hitro posredovanje (NRF), ki so leta 2005 štejele 17.000 (trenutno okrog 25.000) pripadnikov pehote – osnova je brigadna bojna skupina; mornarice – osnova je letalonosilka in zračnih sil, ki zagotavljajo dvesto poletov dnevno. Po potrebi se dodajo tudi druge enote, kar je odvisno od naloge. Njihovo osnovno poslanstvo je izvajanje nebojnih evakuacij; podpora kriznemu upravljanju, ki vključuje delovanje v primeru humanitarnih nesreč; izvajanje operacij v podporo miru itd. So v stalni pripravljenosti za premik in delovanje v petih do tridesetih dnevih. So v celoti prenestljive, tehnološko vrhunsko opremljene in hitro prilagodljive. Ustanovljene so bile po sklepu vrha Nata leta 2002 v Pragi, v operativno uporabo pa uvedene leta 2003. Tokrat so bile drugič uporabljene v humanitarne namene (prvič septembra istega leta pri prevozu humanitarne pomoči žrtvam orkana Katrina v ZDA).

³² Skupaj je bilo v Pakistan opravljenih okrog 160 poletov in dostavljenih okrog 3500 ton najnujnejše pomoči.

27. 10. 2007 je Pakistan zaprosil zvezo NATO za dodatno pomoč, in to predvsem za helikopterje, saj je postajalo v višjih predelih bolj mrzlo, še vedno pa niso oskrbeli vseh, ki so nujno potrebovali pomoč. NATO se je na prošnjo odzval z dodatnimi vojaki, tako da jih je bilo že prek 1200, predvsem specialistov, kot so: medicinske enote, inženirci, helikopterske in letalske enote, itd (www.nato.int, 12. 3. 2007).

3. 11. 2005 Pri reševanju in pomoči na najbolj prizadetih območjih je najbolj primanjkovalo helikopterjev, ki so bili nepogrešljivi za prevoz do odročnih predelov Pakistana.³³ Pakistanski predsednik Pervez Mušaraf je za medije izjavil, da je obljubljena popotresna pomoč Zahoda za prizadeti Kašmir povsem nezadostna. Po njegovih besedah so zahodne države do zdaj obljubile vsega 620 milijonov ameriških dolarjev, država pa bi za obnovo potrebovala najmanj 5 milijard dolarjev. Enote zveze NATO so postavile zasilno bolnico z vso potrebno posadko in medicinsko opremo (www.rtv.slo, 12. 2. 2007; www.nato.int, 12. 3. 2007).

7. 11. 2005 s Svetovnega programa za prehrano (WFP) so sporočili, da v Pakistanu več kot 100.000 preživelih še vedno ni prejelo nobene pomoči. Poleg tega so opozorili, da so ogroženi tudi ljudje, ki jih potres ni neposredno prizadel, še posebno v vaseh, ki so zaradi zemeljskih plazov odrezane od sveta. Britanska dobrodelná organizacija Oxfam pa je hkrati opozarjala, da oblasti preveliko pozornost namenjajo skrbi, da bi dosegle gorske vasi. Premalo so bili pozorni na razmere v zasilnih šotorskih taboriščih, kjer je število smrtnih žrtev preseglo število mrtvih v odročnih vaseh (www.rtv.slo, 12. 2. 2007).

19. 11. 2005 Indija in Pakistan sta za civiliste odprla sporno mejo v pokrajini Kašmir. Odprtje meje med državama, ki sta bili od leta 1947 zaradi nadzora nad pokrajino Kašmir že trikrat v vojni, je bil predvsem humanitarne narave (www.rtv.slo, 12. 2. 2007).

1. 2. 2006 so vse Natove enote zapustile Pakistan. Na desettisoče ljudi je zimo preživljalo pod zasilnimi platnenimi strehami (www.nato.int, 12. 3. 2007).

8. 10. 2006 po enem letu še niso sanirane vse posledice potresa. Številni ljudje so še vedno brez strehe nad glavo. Večina mednarodnih humanitarnih organizacij je izgubila interes za

³³ Pakistan je hkrati zavračal ponujene indijske helikopterje, saj je Indija vztrajala, da bi jih morali pilotirati indijski piloti.

nadaljnjo pomoč prebivalstvu, več ali manj je na njih pozabila tudi oblast. Obnovili pa so veliko večino vojaških objektov na mejnem območju Kašmirja (www.delo.si, 11. 1. 2007).

Sliki 18, 19: Mnogo družin je kljub snegu in mrazu v šotorih preživelo zimo

Vir: www.pbs.org/newshour/bb/asia/jan-june06/pakistan, 15. 2. 2007.

Slika 20: Pripadnica nizozemskih oboroženih sil v operaciji zveze NATO pri medicinski pomoči pakistancem; slika 21: vojaki Nata razdeljujejo humanitarno pomoč;

Vir: www.nato.int, 12. 3. 2007

5.3.3.2 Uporaba vojaških enot zveze NATO pri reševanju in pomoči

Dva dni po potresu je Pakistan uradno zaprosil zvezo NATO za pomoč. Severnoatlantski svet se je po konsenzu vseh držav članic odločil pomagati in Vojaškemu odboru (MC) naročil pripravo načrtov za zagotovitev pomoči. Hkrati so tudi Združeni narodi javno in izrecno prosili Nato za pomoč pri odpravljanju posledic nesreče. Operacija Nata je potekala v dveh fazah, in sicer:

prva faza - Evroatlantski center za koordinacijo pomoči ob nesrečah je začel takoj z aktivnostmi, hkrati je bil aktiviran tudi Višji odbor za civilnokrizno načrtovanje, v katerem so strokovnjaki pododborov začeli pospešeno izdelovati predvsem načrte za prevoz enot in humanitarne pomoči. Posamezne države članice Evroatlantskega partnerskega sveta Nata so začele s ponudbo sil in sredstev, namenjenih humanitarni pomoči.

Sliki: 20, 21: Pakistan je za pomoč najbolj potreboval helikopterje, saj je potres prizadel odročne in nedostopne dele države

Vir: www.nato.int, 12. 3. 2007.

V **drugo fazo** operacije so bili vključene Natove sile za hitro posredovanje z vso ustrežno logistično podporo. Nato je imel vsakodnevne tesne stike tako s pakistansko vlado kot z Združenimi narodi in je bil vključen v njihov sistem odločanja. Sodeloval je pri vseh usklajevalnih sestankih v Islamabadu, pod skupnim vodstvom pakistanskih vladnih predstavnikov³⁴ in tamkajšnjega predstavnika ZN in pri vseh pomembnih sestankih pod vodstvom ZN za posamezna področja (npr. za področje zdravstvene oskrbe ali postavitve začasnih bivališč). Večina enot zveze NATO je bila vključenih v naloge za odpravljanje posledic potresa v regiji Bagh (na nadmorski višini okrog 1200m). Pakistanske oblasti so območje določile za "Natovo operacijo odpravljanja posledic potresa na terenu". Vsi

³⁴ Vsak prelet helikopterja zveze NATO je vnaprej odobrila pakistanska vojska.

pripadniki Nata so bili v tej operaciji brez orožja, kar je prispevalo k večjemu zaupanju domačinov.

Sliki 22, 23: Sanitetne in inženirske enote pri pomoči prebivalstvu

Vir: http://www.illinoisphoto.com/main/v/pakistan+earthquake/?g2_page=3, 28. 2. 2007;

Pomoč Pakistanu je zagotovilo 42 od 46 članic Evroatlantskega partnerskega sveta (EAPC), Natov zračni most je uporabilo 19 članic in dve nečlanici EAPC – Malta ter Bosna in Hercegovina. Uporabljali so ga tudi UNHCR, Svetovni program za hrano in Urad ZN za usklajevanje humanitarnih operacij. Natovi helikopterji so prepeljali več kot 1.700 ton nujne pomoči, predvsem na nedostopna območja. S kraja potresa so prepeljali več kot 7.500 bolnih, ranjenih ali razseljenih oseb. Nato je z gorivom oskrbel več kot 1000 helikopterskih poletov, ki so jih opravile mednarodne helikopterske sile. Vojaška bolnišnica je sprejela skoraj 5.000 pacientov in s pomočjo svojih mobilnih zdravniških ekip zdravila še dodatnih 3.500. Natovi inženirci so zgradili več kot 110 večnamenskih montažnih bivališč na visoki nadmorski višini ter očistili in popravili 60 kilometrov cest, pri čemer so morali odstraniti okrog 42.000 kubičnih metrov materiala. Enote za oskrbo z vodo so razen svojim vojakom dnevno zagotavljale tudi pitno vodo več kot 1000 domačinom. Popravili so tudi vodovod, ki je služil 8.000 ljudem. Prizadetim so pomenili upanje in jim dali občutek, da niso prepuščeni sami sebi (www.delo.si, 11. 1. 2007; www.rtv.slo, 12. 2. 2007; www.nato.int, 12. 3. 2007).

Kašmir kot politična in vojaška kriza

Pogosti potresi, ki se stalno pojavljajo na območju Kašmirja sprožajo občasne civilne krize. Kašmir pa hkrati pretresa tudi politična kriza, ki jo vpleteni državi Indija in Pakistan že od oktobra leta 1947 "rešujeta" z vojaškimi enotami. Začetek spora sega v 3. junij 1947, ko je Velika Britanija sprejela načrt osamosvojitve "dragulja v kroni", kot so imenovali indijsko

podcelino Britanci. Takratno Indijo so razdelili na muslimanski Pakistan in hindujsko Indijo. Razdelitev je potekala predvsem po verski pripadnosti in geografskih značilnosti. Po teh merilih bi Kašmir z 80% muslimanov sodil v Pakistan. Kašmir je bil do takrat ena od dveh napol samostojnih držav pod britanskim dominatom (druga je sosednji Džamu). Imel je možnost, da izbira med tremi variantami – samostojnost (ki je v takratnih razmerah pomenila zgolj teoretično možnost), priključitev Indiji ali Pakistanu. Zaradi šibke moči hindujskega maharadže Hari Singha, ki je vladal večinskemu muslimanskemu prebivalstvu, predvsem pa ozemeljskih interesov obeh na novo nastalih držav, je prišlo do medsebojnih spopadov, ki so prerasli v dve veliki vojni leta 1948 in 1965, ki sta se končali sicer s posredovanjem OZN, v resnici pa bolj zaradi vojaške in gospodarske izčrpanosti obeh držav. Po posredovanju OZN je bila med državama vzpostavljena nadzorna črta premirja, ki pa vse do danes ni rešila občasnih spopadov med državama. Omeniti moramo tudi indijsko – kitajsko vojno leta 1962, v kateri je Indija izgubila 42.735 kvadratnih kilometrov ozemlja na tem območju.³⁵ Na obeh straneh nadzorne črte sta državi močno utrdili položaje, ki segajo tudi do 7000m nadmorske višine in s tem predstavljajo najvišje ležeče bojne položaje v zgodovini.³⁶ Položaj se je še bolj zapletel, ko so začeli muslimani iz Asama, ki leži dobrih tisoč kilometrov na vzhodu Indije, ustanavljati madrase (verske šole), ki so v Kašmir prinesle skrajno fundamentalistično različico islama.³⁷

Obe strani sistematično kršita človekove pravice, ki obsegajo: politične in zunajsodne poboje, mučenja in zlorabe ter poboje zapornikov. Množična posilstva muslimank so za indijske vojake postala del "izvidniških nalog". Na obeh straneh meje je nakopičenih skoraj milijon vojakov, v zadnjem času pa poročajo tudi o navzočnosti Al Kajde.³⁸ Po poročilih mednarodnih organizacij je padlo na obeh straneh na desettisoče ljudi, predvsem civilistov (Slatenšek, 2004; Kunaver, 2005; Zupančič, 2005; Lozinšek, 2005; Bakovič, 2006; Pudgar, 2006; www.delo.si, 13. 1. 2007;).

³⁵ Ko sta obe državi leta 1999 postali jedrski sili, se je varnostna situacija v tem delu sveta samo še poslabšala.

³⁶ Ekstremni pogoji bojevanja povzročajo kar 80% žrtev med vojaki, predvsem so to omrzline, možganski in pljučni edem, padci v ledeniške razpoke, plazovi itd.

³⁷ Pakistan je medtem izdatno spodbujal, pa tudi ustanavljal in oskrboval uporniške enote na indijski strani meje, poslabšanju razmer pa je dodala tudi Indija, ki je z uničenjem mošej povzročila spontane napade tudi do tedaj zmernih muslimanov.

³⁸ Ta naj bi bila odgovorna za atentat na Pereza Mušarafa, ko je nameraval (zgolj formalno) ukiniti podporo muslimanskim gverilskim skupinam.

Ugotovitve

1. Potresi sodijo med naravne pojave, ki jih je nemogoče napovedati, vendar pa bi v konkretnem primeru lahko zanesljivo računali na veliko verjetnost nastanka močnega potresa, saj je Pakistan na potresno zelo aktivnem območju. S tega zornega kota ne moremo reči, da je bil potres 08. 10. 2005 za oblast presenečenje. V praksi se je pokazalo, da objekti niso bili zgrajeni po protipotresnih pravilih, reševanje in pomoč pa sta potekala v organizacijskem kaosu.

2. Kašmir, ki je bil v potresu najbolj prizadet, je že več let sporno območje med Pakistanom in Indijo in to dejstvo je predvsem v prvih dneh oteževalo delo reševalcev na tem območju, saj Pakistan ni dovolil prostih preletov helikopterjev na najbolj težko dostopnih območjih.

3. V času najhujše krize je prišlo (sicer v manjši meri) do sodelovanja obeh sprtih strani, kar je (kratkoročno) izboljšalo sicer zelo napete odnose med državama. Reševanja so se presenetljivo udeležile tudi gverilske enote in s tem začasno prekinile bojevanje.

4. V reševanje in pomoč so se po pozivu OZN vključile številne države, mednarodne in humanitarne organizacije, vendar pa je zaradi slabe organizacije na terenu prihajalo do težav pri oskrbovanju najbolj prizadetih. Kot izredno učinkoviti so se izkazali tovorni helikopterji, saj je bila že tako redka cestna infrastruktura močno poškodovana.

5. NATO je potreboval trinajst dni, da se je z glavnino predvidenih enot vključil v humanitarno operacijo, kar je glede na zapletenost postopkov sprejemanja odločitev v Natu sorazmerno kratek čas. Precej hitrejši odziv je bil pri nujenju pomoči posameznih držav članic Nata predvsem ZDA, Kanade, in Francije, ki so prispele na prizorišče potresa že v nekaj dneh. Dejstvo pa je, da je Nato največ prispeval s svojo usklajevalno, povezovalno in podporno funkcijo. Poleg tega se je usklajevalna vloga, ki je značilna za operacije pod vodstvom Nata, izkazala za koristno tako za oblasti države prejemnice kot za Združene narode, ki so tako namesto večjega števila imele enega samega sogovornika.

6 PRIMERJALNA ANALIZA DELOVANJA OBOROŽENIH SIL SLOVENIJE IN ZDA TER NATOVIH SIL PRI REŠEVANJU CIVILNIH KRIZ

Vloga oboroženih sil v kriznem upravljanju in vodenju se je v omenjenih primerih pokazala kot primerna in učinkovita, seveda pa med njimi obstajajo kvantitativne in tudi kvalitativne razlike.

6.1 Kvantitativna primerjava oboroženih sil Slovenije, ZDA in zveze NATO

Tabela 9: Številčna primerjava oboroženih sil Slovenije, ZDA in zveze NATO leta 2005

Oborožene sile 2005	Število prebivalstva	Št. prip. obor. sil	Št. voj. v medn. oper.	% voj. na št. preb.	% voj. v medn. oper.	% voj. na misijah glede na št. preb.
ZDA	295.734.134	2.512.700	242.230	0,85%	9,64%	0,08%
Slovenija	2.011.070	26.550	245	1,32%	0,92%	0,01%
NATO	862.218.846	8.078.678	307.902	0,94%	3,81%	0,04%

Vir: The military balance, 2006.

Tabela nam prikazuje številčno stanje oboroženih sil Slovenije, ZDA in Nata leta 2005. Poleg tega je prikazano število prebivalcev ter število pripadnikov oboroženih sil, ki so aktivno delovali v mednarodnih operacijah. V odstotkih je prikazano koliko vojakov imajo te tri vojaške sile, koliko odstotkov od tega števila vojakov je na operacijah ter koliko odstotkov vojakov je na mednarodnih misijah glede na število prebivalcev. Ugotovimo lahko torej, da so imele leta 2005 ZDA nekaj stotink odstotkov manj vojakov na število prebivalcev, kot je povprečje v Natu, medtem ko jih je imela Slovenija nekaj nad povprečjem. Glede na število prebivalcev so imele ZDA dvakrat več vojakov, kot je povprečje Nata, Slovenija pa četrtno od Natovega povprečja. Za našo razpravo je pomembno predvsem število vojakov, ki jih teoretično lahko uporabimo pri reševanju civilnih kriz, seveda ob upoštevanju velike dinamike sprememb v oboroženih silah, ki jih obravnavamo.

Medtem ko v letu 2007 na nivoju Nata ni zaznati bistvenih sprememb, so te opazne v oboroženih silah ZDA, še bolj pa v SV. Za leto 2007 je predvideno, da bo odšlo v Irak dodatnih 21.500 vojakov oboroženih sil ZDA (Kramžar, 2007), spremembe pa so tudi v številu pripadnikov Slovenske vojske. V Sloveniji še vedno ni spremenjen Zakon o obrambi tako, da bi omogočal uporabo rezervistov pri mirnodobnih nalogah redne vojske (te so mogoče le ob razglasitvi izrednih razmer ali vojni). To dejstvo v praksi pomeni, da se za

naloge zaščite, reševanja in pomoči lahko uporabi samo poklicne vojake, še posebej, ker se je slovenska Vlada dodatno odločila, da se bistveno poveča navzočnost slovenskih vojakov v mednarodnih operacijah iz 245 leta 2005 na 993 vojakov leta 2007. Če se trend zmanjševanja oboroženih sil nadaljeval, lahko sklepamo, da bo se bo to posledično odražalo tudi v številčni udeležbi vojaških enot v nalogah zaščite, reševanja in pomoči (Delo: 10. 2. 2007; http://slovenskavojska.si/poklicna/misije/tabela_misije, 19. 2. 2007;).

6.2 Kvalitativna primerjava oboroženih sil Slovenije, ZDA in zveze NATO pri reševanju civilnih kriz

Vsekakor nam kvantitativni podatki ne povedo vsega o sposobnosti in primernosti oboroženih sil (OS) Slovenije, ZDA in zveze NATO, ko gre za pomoč v reševanju civilnih kriz, zato si pogledjmo tudi kvalitativne kazalce, s katerimi bomo primerjali enakosti oziroma razlike med njimi.

Tabela 10: Kvalitativna primerjava med oboroženimi silami Slovenije, ZDA in zvezo NATO, ko gre za pomoč pri reševanju civilnih kriz

Kazalci kvalitete	SLO	ZDA	NATO
Zakonske podlage, za posredovanje OS v civilnih krizah	+	+	+
Načrtovanje ob izbruhu civilnih kriz	+	+	+
Načrti za delovanje vojaških enot ob izbruhu civilnih kriz	+	+	+
Razvejanost organiziranosti organov za reševanje civilnih kriz	-	+	+
Obstoj stalnega organa za koordinacijo za reševanje civilnih kriz	+	+	+
Delovanje stalnega organa, ki koordinira delo	-	+	+
Hitrost odzivanja oblasti pri reševanju civilnih kriz	+	+ -	-
Možnost hitrega vključevanja OS v reševanje civilnih kriz	+	+ -	-
Številčno stanje enot, ki jih je mogoče uporabiti za reševanje	-	+	+ -
Omejitve uporabe OS zaradi vojaških predpisov	+	+	+
Angažiranje OS v tujini	+	+	+ -
Možnost dolgotrajne uporabe OS pri reševanju civilnih kriz	-	+	+
Usposabljanje vojakov za naloge zaščite, reševanja in pomoči	+	+	+
Dovolj kvalitetno usposabljanje vojakov za naloge ZRP	-	-	-
Možnost uporabe stalne sestave OS pri reševanju	+	+	+
Možnost uporabe rezervistov pri reševanju	-	+	+ -
Možnost uporabe nabornikov pri reševanju	-	-	+ -
Opremljenost vojakov z orožjem pri reševanju civilnih kriz	-	+	+ -
Javna podpora prebivalstva OS pri reševanju	+	+ -	+
Možnost uporabe vojaških letal pri reševanju	-	+	+
Možnost uporabe vojaških helikopterjev pri reševanju	+	+	+
Možnost uporabe vojaških ladij pri reševanju	+	+	+
Uporaba gradbene mehanizacije pri reševanju	+ -	+	+
Zloraba pooblastil OS pri reševanju in pomoči	-	-	-
Usklajena uporaba sredstev zvez s civilisti	-	-	+ -

Opomba: + trditev drži, - trditev ne drži, + - trditev deloma drži

Do rezultatov v tabeli smo prišli na podlagi opisanih primerov vključitve oboroženih sil v reševanje civilnih kriz. Razberemo lahko, da imajo vse tri primerjane oborožene sile enake primerjalne vrednosti, ki se odražajo predvsem v: urejenih zakonskih podlagah za posredovanje v civilnih krizah; poprejšnjem načrtovanju ob izbruhu civilnih kriz; obstoju stalnega organa za koordinacijo za reševanje ko se kriza pojavi. Značilnost za vse tri primerjane OS je tudi v organiziranju usposabljanja pripadnikov za naloge zaščite, reševanja in pomoči; možnosti operativne uporabe stalne sestave oboroženih sil pri teh nalogah; možnosti uporabe vojaških helikopterjev in ladij, če bi bilo potrebno. Kot pozitivno značilnost delovanja vseh treh OS pa naj omenimo tudi, da pri opisanih primerih ni bila zabeležena nobena zloraba pooblastil s strani vojaških enot, kar je pomembno predvsem zato, ker je del javnosti so sodelovanja OS v civilnih krizah nezaupljiv.

Razlike med primerjanimi OS se kažejo predvsem možnosti hitrega vključevanja enot v reševanje in pomoč, kjer pozitivno odstopa SV. Ocenjujemo, da predvsem zaradi majhnosti, ki pa se pokaže pri možnosti dolgotrajne uporabe vojaških enot, kjer so OS Nata in ZDA v bistveni prednosti. Opozoriti moramo na slovensko, po našem mnenju negativno značilnost, to je nezmožnost uporabe rezervnih enot pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči v mirnem času (v vojni, se predvideva uporabo vseh, tudi rezervnih vojaških enot, predvsem za obrambne naloge), kar predstavlja svojevrsten paradoks. Za sodobno civilno (predvsem evropsko) družbo je zanimiv podatek, da so bile ameriške vojaške enote pri reševanju in zagotavljanju pomoči ob orkanu Katrina v ZDA oborožene, kar ne velja za primer gašenja požara v Sloveniji, pa tudi ne za pomoč Natovih enot ob potresu na relativno nevarnem območju Pakistana.

Ugotovimo lahko, da je vpliv oblasti na uspešnost delovanja enot velik, saj te lahko delujejo samo v skladu z zakonodajo in usmeritvami, ki jih dobijo od oblasti. Obveznosti, ki jih imajo OS na različnih misijah v tujini, so koristne predvsem za pridobivanje izkušenj pri medsebojnem sodelovanju. Za Slovenije pa lahko ugotovimo, da prekomerno angažiranje sil v tujini lahko zmanjšuje možnost delovanja vojske za civilne naloge v domovini, kar ima lahko v daljšem časovnem obdobju negativne posledice.

7 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Vloga oboroženih sil Slovenije, ZDA in Nata v kriznem upravljanju in vodenju se je v opisanih primerih pokazala kot nujno potrebna in sorazmerno učinkovita. Za spreminjanje nalog oboroženim silam iz klasičnih vojaških (vzdrževanje pripravljenosti, aktiviranje in mobiliziranje sil, premestitev sil v območje delovanja, izvajanje defenzivnih in ofenzivnih delovanj ter ohranjanje vzdržljivosti sil), v humanitarne pa menimo, da bo preteklo še kar nekaj časa, korenito se bo moralo tudi spremeniti razmišljanje v vojaških vrstah in med civilisti.

Verifikacija hipotez

" Kljub splošnemu prepričanju, da se oborožene sile lahko zelo učinkovito vključujejo v zaščito, reševanje in pomoč ob nesreči, menimo, da so oborožene sile zaradi zmanjševanja števila pripadnikov, pa tudi povečane angažiranosti v operacijah kriznega odzivanja v nesrečah omejeno uporabne. Hipotezo bomo preverili na primerih oboroženih sil ZDA in Slovenije ter zveze NATO."

To hipotezo lahko v celoti potrdimo, saj se številčno stanje sodobnih oboroženih sil zmanjšuje, po drugi strani pa se povečuje njihova udeležba na različnih operacijah izven matičnih držav.

V letu 2005 je bilo v ZDA v primerjavi z letom 2001 zaznati le manjše zmanjšanje števila vojakov , toda upoštevati moramo, da je ameriška vojska v čedalje večjem številu udeležena v različnih kriznih žariščih (leta 2005 kar za sedemnajstkrat več kot leta 2001). Zaključimo torej lahko, da zaradi bistveno povečane angažiranosti pri vojaških aktivnostih ne morejo biti na voljo za naloge zaščite, reševanja in pomoči ob nesrečah.

Slovenske oborožene sile so se v obdobju od leta 2001 do 2005 formalno zmanjšale za malo manj kot trikrat, v resnici, pa se je število vojakov, ki lahko sodelujejo v nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob nesrečah, zaradi zakonskih omejitev zmanjšalo za več kot sedemkrat. Zmožnost opravljanja nalog zaščite, reševanja in pomoči ob nesrečah SV se je dodatno zmanjšala po vstopu Slovenije v NATO, saj se je število vojakov pri operacijah kriznega odzivanja od leta 2001 do 2005 povečalo skoraj za trikrat. Če pa primerjamo leto 2001 z

letom 2007, ugotovimo, da je kar za enajstkrat več pripadnikov SV na različnih operacijah v tujini. Sicer je res, da se je s profesionalizacijo kvaliteta oboroženih sil povečala, še zdaleč pa to ne more nadomestiti drastično številčno zmanjšanje SV.

Številčno stanje vojakov v zvezi NATO se zaradi občasne širitve povečuje, ob tem da se hkrati njihovo število v posameznih državah članicah zaradi povečane profesionalizacije zmanjšuje. Kakor smo ugotovili, sicer NATO razpolaga s silami in sredstvi, ki so primerna tudi za pomoč v naravnih in drugih nesreč, kljub temu pa je večina razpoložljivih sil uporabljena na nemirnih območjih Iraka in Afganistana. Za obe krizni žarišči pa lahko upravičeno trdimo, da trenutno ne ponujata hitrih rešitev in s tem razbremenitve vojaških enot, ki bi se lahko uporabile za pomoč pri reševanju civilnih kriz.

"Oborožene sile ZDA in Slovenije delujejo v drugačnem varnostnem okolju, z različnimi nalogami, z različno strukturiranostjo in obsegom, pa vendar je njihovo opravljanje nalog zaščite, reševanja in pomoči primerljivo."

Tudi to hipotezo lahko v celoti potrdimo, saj če primerjamo velikost oboroženih sil in pri tem upoštevamo tudi število prebivalcev ter velikost primerjanih držav, realno pridemo do primerljivih rezultatov. ZDA so realno najmočnejša vojaška sila na svetu, pa vendar so bile kritike prebivalstva podobne kot v eni najmanjših vojska na svetu – v Sloveniji.

V obeh primerih smo ugotovili, da so prizadeti ljudje pričakovali in zahtevali večjo udeležbo oboroženih sil pri reševanju in pomoči. Ugotovili smo, da je bila za počasno vključitev vojaških enot v naloge zaščite, reševanja in pomoči odgovorna oblast, ki resnično odloča o obsegu in načinu uporabe oboroženih sil. Komuniciranje in sodelovanje med različnimi organizacijami in vojaškimi enotami je bilo oteženo oziroma občasno nemogoče, za kar so bili odgovorni civilni koordinatorji vodenja reševanja. Zveze med samimi vojaškimi enotami so namreč brezhibno delovale.

Prav tako se je kot ključna pomanjkljivost pokazalo, da je bil neustrezen izbor voditeljev reševalnih akcij neustrezen. V obeh primerih so bili med samim reševanjem zaradi slabega dela zamenjani. Vojaki so svoje naloge opravili vestno in disciplinirano, pokazali so precejšnjo mero poguma. Pri reševanju so bili zelo učinkoviti vojaški helikopterji, ki so zelo primerni tudi za civilne potrebe, seveda ob izkušenih posadkah. Ugotovimo lahko, da s

praktično uporabo vojaških enot pri reševanju, zaščiti in pomoči, vojaki pridobijo dragocene izkušnje.

"Ameriške oborožene sile so uspešnejše pri reševanju, zaščiti in pomoči na mednarodni ravni kot pa opravljanju istih nalog na nacionalnem nivoju."

Tudi v tem primeru lahko hipotezo v celoti potrdimo, saj smo ugotovili, da so bile ameriške oborožene sile bistveno bolj uspešne pri reševanju in pomoči ob cunamiju v Indoneziji kot pa pri odpravljanju posledic naravne nesreče, ki jo je povzročil orkan Katrina na ameriških tleh. Kakor je bilo iz obeh primerov razbrati, lahko to težje razumljivo dejstvo razložimo predvsem s političnimi odločitvami vlade ZDA.

Na krizo ob cunamiju v Aziji so se ZDA odzvale praktično takoj. Odobrile so precejšnja finančna sredstva, predvsem pa so na pomoč poslale vojaške enote. V nemirno indonezijsko provinco Aceh so ZDA poslale mornarico in marince, med drugim tudi z bojišč Afganistana in Iraka. Kakor smo ugotovili, so bili vojaki pri reševanju zelo uspešni, v muslimanskih državah, pa bi se ameriškim silam in s tem ameriški pomoči dvignil ugled, če bi ob končani humanitarni operaciji iz teh krajev tudi odšli.

Na domačih tleh, predvsem v mestu New Orleans v ameriški zvezni državi Louisiana, ameriške vojaške enote niso bile tako učinkovite. Ugotovili smo, da je orkan Katrina povsem presenetil pristojne oblasti, ki so se prepočasi in neprimerno odzvale na obsežno naravno nesrečo. Posledično je to vplivalo tudi na nepravočasno vključitev vojaških enot v reševanje in pomoč. Toda tudi po vključitvi je prihajalo do zmede in slabe koordinacije, saj so pripadniki Nacionalne garde dobivali ukaze od guvernerja, pripadniki Zvezne vojske po od Severnega poveljstva. Najbolj učinkovita pa je bila Obalna straža, saj je ves čas brezhibno delovala. Da je delovanje ameriške vojske usmerjeno predvsem izven države, se je pokazalo tudi v dejstvu, da je bil velik del enot Nacionalne garde s prizadetega območja (ki bi lahko uspešno deloval pri reševanju) na nalogah v Iraku in Afganistanu. Kljub zagotovitvi politikov, da je na voljo dovolj enot v ZDA, smo ugotovili, da so vključili v reševanje posledic orkana tudi vojake, ki so bili na nalogah v različnih delih sveta, med drugim tudi skupinico vojaških policistov, ki je bila na usposabljanju v Sloveniji.

8 VIRI

Knjige

- 2001, Priročnik o zvezi NATO, Office of information and Press, Brussels.
- 2001-2002, The military balance, The international institute for strategic studios, London.
- 2002-2003, The military balance, The international institute for strategic studios, London.
- 2003-2004, The military balance, The international institute for strategic studios, London.
- 2004, Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2003, MORS, Ljubljana.
- 2004, Priročnik o Natovem sistemu kriznega odzivanja (NCRSM) končni osnutek.
- 2004-2005, The military balance, The international institute for strategic studios, London.
- 2005, Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2004, MORS, Ljubljana.
- 2006, Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2005, MORS, Ljubljana.
- 2006, SIPRI, Yearbook, Stockholm International Peace Research Institute, Stockholm.
- 2006, Slovenija v številkah, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
- 2006, The military balance, The international institute for strategic studios, London.
- Anžič, Andrej (1997): Varnostni sistem Republike Slovenije, Časopisni zavod Uradni list RS, Ljubljana.
- Flajšman, Borut (2005): Vključevanje enot Slovenske vojske v sistem zaščite in reševanja, zaključna naloga, 8. VŠŠ, Poljče.
- Furlan, Branimir, Davorin Rečnik, Rudi Vrabič, Vasilije Maraš, Janez Cerkovnik, Branko Špur, Miloš Šonc, Marjan Tušak, Marjan Ivanuša, Boris Gorjup, Martin Kojadin, Kamil Lasić, Marko Unger (2006): Vojaška doktrina, PDRIU, Ljubljana.
- Grizold, Anton (1998): Perspektive sodobne varnosti, FDV, Ljubljana.
- Grizold, Anton (1999): Obrambni sistem RS, MNZ, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana.
- Grizold, Anton (2005): Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju, FDV, Ljubljana.
- Grizold, Anton, Bogomil Ferfila, (2000): Varnostne politike velesil, FDV, Ljubljana.
- Grošelj, Klemen (2004): Kognitivno-institucionalna analiza kriznega upravljanja in vodenja (primer nesreč v Sloveniji), magistrsko delo, FDV, Ljubljana.
- Jerla, Tanja (2004): Krizni management-klasifikacije kriz s primeri in krizno ukrepanje, diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
- Malešič, Marjan (ur.) (2002): Nacionalna in mednarodna varnost, FDV, Ljubljana.
- Malešič, Marjan (ur.) (2004): Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji, FDV, Ljubljana.
- Malešič, Marjan (ur.) (2006): Komuniciranje v krizi, FDV, Ljubljana.

- Malešič, Marjan (ur.) (2006a): Varnost v postmodernej družbi, FDV, Ljubljana.
- Maraš, Vasilije, Valter Bosotina, Boris Požek, Kamil Lasič (2007): Mednarodne vojaške operacije, učno gradivo, 1. del, druga verzija, PRDIU, Center za doktrino in razvoj, Ljubljana.
- Metulj, Danilo (2005): Vloga in naloge Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
- Može, Ana (2006): Krizno upravljanje in vodenje - primer orkana Katrine, diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
- Prezelj, Iztok (2005): Nacionalni sistem kriznega menedžmenta, FDV, Ljubljana.
- Prezelj, Iztok (2005a): Nacionalni sistemi kriznega upravljanja, FDV, Ljubljana.
- Sruk, Vlado (1980): Filozofsko izrazje in repertoarji, Pomurska založba, Murska Sobota.

Strokovni članki

- Bizjak, Jože (1999): Informacijski sistem uprave RS za zaščito in reševanje-koncept razvoja, v: Ujma št. 13, str. 304-307.
- Brglez, Mateja (2006): Humanitarna pomoč Republike Slovenije ob naravnih nesrečah v letu 2005, v: Ujma št. 20, str. 301-306.
- Gams, Ivan (1997): Gozdni požari na Krasu in vloga borovih sestojev, v: Ujma št. 11, str. 113-117.
- Grošelj, Klemen (2006): Informacija o raziskovalni dejavnosti Obramboslovnega raziskovalnega centra na področju kriznega upravljanja in vodenja, v: Ujma št. 20, str. 199-201.
- Jakša, Jošt (1997): Obseg gozdnih požarov v Sloveniji, v: Ujma št. 11, str. 63-69.
- Jeraj, Jurij (2002): Evropska akademija za krizni menedžment, v: Ujma št. 16, str. 434-437.
- Kopač, Erik (2003-2004): Mednarodna konferenca: Krizno upravljanje v Evropi - problemi in perspektive, v: Ujma št. 17-18, str. 324-325.
- Košiček, Boštjan (2005): Požar pri Selah na Krasu – pogled gozdarjev, v: Ujma št. 19, str. 108-113.
- Kotnik - Dvojmoč, Igor (2000/2001): Varnostna tveganja in grožnje v sodobnem svetu, v: Ujma št. 12, str. 215-223.
- Kranjčec, Renata, Marko Polič (2002): Psihološki vidiki kriznega upravljanja, v: Ujma št. 16, str. 409-414.
- Krupenko, Grigorij (2006): Analiza požarne ogroženosti, v: Ujma št. 20, str. 160-169.
- Kunaver, Primož (2005): Sjačen – vojna na vrhu sveta, v: Obramba, str. 53 – 56.

Kuntarič, Bojan (2006): Slovenska vojaka v humanitarni misiji zveze NATO v Pakistanu, v: Ujma št. 20, str. 108-114.

Lapajne, Janez (2006): Cunami, epicenter, hipocenter, v: Ujma št. 20, str. 336-337.

Lozinšek, Marko (2005): Kašmir-od raja do vojne, v: Geografski obzornik št. 3, str. 11-17.

Malešič, Marjan (1998): Varstvo pred nesrečami na pragu novega tisočletja, v: Ujma št. 12, str. 5-6.

Malešič, Marjan (2000-2001): Informacija o raziskovalnem projektu: Krizno upravljanje v Evropi, v: Ujma št. 14-15, str. 278-280.

Malešič, Marjan (2002b): Teorija kriznega upravljanja, v: Ujma št. 16, str. 401-408.

Malešič, Marjan (2006b): Odzivanje na nesrečo v ZDA: orkan Katrina, v: Ujma št. 20, str. 267-274.

Malešič, Marjan (2006c): Teorija kriznega komuniciranja, v: Ujma št. 20, str. 293-300.

Muhič, Darko (2005): Požar pri Selah na Krasu, v: Ujma št. 19, str. 99-107.

Pečenko, Andrej (1994): Določanje stopenj požarne ogroženosti naravnega okolja v Sloveniji, v: Ujma št. 8, str. 193-196.

Polič, Marko (1994): Posameznik in skupnost v izrednih razmerah, v: Psihološki vidiki nesreč, Uprava RS za zaščito in reševanje, str. 13-27.

Polič, Marko (1999): Komuniciranje z javnostjo ob nesrečah v: Ujma št. 13, str. 350-354.

Polič, Marko (2002): Socialni precepi in okoljske krize: na poti do katastrofe in naprej, v: Ujma št. 16, str. 422-427.

Prezelj, Iztok (2005): Tipične težave pri kriznem upravljanju in vodenju, v: Ujma št. 19, str. 190-195.

Slatenšek, Boštjan (2004): Zapis iz Kašmirja – vojna ali mir, v: Obramba, str. 54 – 57.

Šket - Jarm, Valerija (2007): Prva rotacija sil NRF po razglasitvi polne operativne zmogljivosti, v: Slovenska vojska št. 1, str. 10-12.

Ušeničnik, Bojan (1997): Vloga in pomen človekoljubnih organizacij pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč, v: Ujma št. 11, str. 209-212.

Vidrih, Renato, (2005): Potres 26. decembra 2004 v Indoneziji – nastanek, cunamiji in posledice, v: Ujma št. 19, str. 121 –134.

Vidrih, Renato, Matjaž Godec, Miha Tomaževič (2006): Potres 8. oktobra v Pakistanu, v: Ujma št. 20, str. 93-107.

Zupančič, Jernej (2005): Geografski vidik kriznih območij, v: Geografski obzornik št. 3, str. 4-10.

Dokumenti

- Doktrina zaščite, reševanja in pomoči (2002), Sklep vlade RS, št. 812-07/2002-1.
- Information on total personnel of conventional armed forces (2000 – 2006), MORS, SV, VERC.
- Nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (2002), Ur. list št. 44/02.
- Obrambna strategija RS (2001), Sklep Vlade RS, št. 820-00/2001-1.
- Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2015 (2004), Ur. list št. 89/04.
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (2001), Ur. list št. 56/01.
- Srednjeročni obrambni program (2006), MORS št. 803-2/2006-58.
- Zakon o obrambi – uradno prečiščeno besedilo (2005), Ur. list št. 51/05.
- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (2006), Ur. list št. 51/2006

Publicistični viri

- Baković, Zorana, (2005): Prvi strateški dialog velikank, Delo, 25. 1.
- Baković, Zorana, (2005b): Še ena tragedija, še ena priložnost (2005), Delo, 14.10.
- Baković, Zorana, (2006): Spet na robu državljanske vojne, Delo, 28.4.
- Baković, Zorana, (2006b): V pričakovanju novega cunamija, Delo, 27. 12.
- Dakič - Prelec, Drago, (2005): Orkan ujel ZDA nepripravljene, Obramba, št. 10.
- Dakič - Prelec, Drago, (2005a): Uničevalna moč valov cunamijev, Obramba, št. 2.
- Dakič - Prelec, Drago, (2005b): Brezpilotna letala nad Aceh, Obramba, št. 8.
- Grizold, Anton, (2005): Varnostni poduk Katrine, Obramba, št. 10.
- Kramžar, Barbara, (2007): ZDA: demokratski kongres proti predsedniku - Resolucija proti okrepitvam v Iraku, Delo 25. 1.
- Mastnak, Tomaž, (2005): Po cunamiju vojaška pomoč? Pravo človekoljubje, Delo, 15.1.
- Nesreča povezala Indijo in Pakistan (2006), Delo, 3.2.
- Pomoč za prizadeta področja se zbira (2005), Delo, 10.10.
- Preštevanje mrtvih in čakanje na pomoč (2005), Delo, 14. 10.
- Pudgar, Avgust, (2006): Postranska škoda vojne proti terorizmu, Delo, 18.1.
- Reševalna operacija v Kašmirju - Pomoč prihaja, a počasi (2005), Delo, 12.10.
- Slabo vreme ovira reševanje in dostavo pomoči (2005), Delo, 11.10.
- SV prevzema območje odgovornosti v okvirju Kforja (2007), Slovenska vojska, 9. 2.
- Tavčar, Borut, (2006): Misliš, da je konec, pa ga imaš za hrbtom, Delo, 29. 7.
- V Pakistanski dolini smrti (2005), Delo, 23.10.

Valenčič, Erik, (2006): Humanitarna pomoč kot vojaška strategija, Mladina, 13. 3.
Videmšek, Boštjan, (2007): V prihodnosti se bodo dogajale nesreče. Na to smo pripravljeni, Delo, 10. 2.
Videmšek, Boštjan, (2007): Vojaška velesila?, Delo, 07. 2.
Žerjavič, Peter, (2007): Več vojakov, več miru?, Delo, 10. 2.

Intervjuji

majord Branko Rek, 20. 2. 2007, 15. helikopterski bataljon SV.
majord Milan Remih, 20. 2. 2007, 15. helikopterski bataljon SV.
majord Roman Hrovat, 20. 2. 2007, 15. helikopterski bataljon SV.
Slavec Janko, 22. 2. 2007, poveljnik PGD Ilirska Bistrica.
stotnik Klinar Robert, 5. 3. 2007, 17. bataljon vojaške policije SV.

Internetni viri

<http://.fema.gov/hazard/hurricane/>
<http://en.wikipedia.org>
http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Hurricane_Katrina_August_28_2005_NASA.jpg
http://e-uprava.gov.si/ispo/zaposleni/osnovna.ispo?pageToModul=/podatki_index.jsp
<http://nato.gov.si/slo/faq/question/200-59/>
<http://slovenskavojska.si>
http://slovenskavojska.si/poklicna/misije/tabela_misije
<http://www.24ur.com>
http://www.bedarije.com/slike_ostalo_seznam.html
<http://www.censusindia.net>
<http://www.delo.si>
<http://www.dnevnik.si>
<http://www.illinoisphoto.com>
<http://www.katrinadestruction.com>
<http://www.mors.si>
<http://www.rtv slo.si>
<http://www.sos112.si>
<http://www.urszr.si>
www.nato.gov.si
www.nato.int/